

Милисав Миленковић
МИЛЕНИН САН СА ЛАМПОМ

Милисав Миленковић
МИЛЕНИН САН СА ЛАМПОМ

Едиција
СТИШКИ КЊИЖЕВНИ КРУГ
Књига XXII

Издавачи

Браничевско-стишка књижевна заједница
Удружење књижевника Србије
Библиотека „Србољуб Митић“, Мало Црниће
У сарадњи са Удружењем драмских писаца Србије

За издавача
Милисав Миленковић
Зорка Стојановић

Уредник
Јован Д. Петровић

Штампа
Штампарија „Стојадиновић“, Петровац на Млави

Тираж
200 примерака

ISBN 978-86-87003-26-2

2013.

Милисав Миленковић

МИЛЕНИН САН
СА ЛАМПОМ

***МИЛЕНИН САН
СА ЛАМПОМ***

ПОЕТСКА ФАНТАЗИЈА

ЛИЧНОСТИ

СЛОБОДАН СТОЈАНОВИЋ,
драмски писац

ПАВЛЕ УГРИНОВ,
прозни писац

ГЛУМИЦА

МИЛЕНА ПАВЛОВИЋ БАРИЛИ,
сликарка и песникиња

ДАНИЦА ПАВЛОВИЋ,
њена мајка

БРУНО БАРИЛИ,
њен отац

РОДРИГО ГОНЗАЛЕС,
пијаниста

МУШКИ ГЛАС

ЖЕНСКИ ГЛАС

ГЛАС ДЕВОЈЧИЦЕ

Сцена 1.

Канцеларија у Телевизији Београд, деведесетих година, са два радна стола и неколико неуредно разбацаних столица. На зидовима слике писаца, импровизовано постављене. То је уобичајена, стандардна слика новинарско-уредничке собе у којој седе два уредника-писца: Слободан Стојановић, драмски писац и Павле Угринов, прозни писац. Прикачено је за обод некакве декоративне даске неколико фотоса из серије “Више од игре”. Затичемо их у привременој, паузи, између два дијалога. Зимско је доба. Обојица су резигнирани и задубљени у неке своје мисли.

СЛОБОДАН: Време је... Шта ли сам само чекао и зашто сам се колебао. Али нема везе. То је са мном увек тако бивало: стално нешто одлажем, оклевам... Изгледа да сам се сада одлучио... Време је, нема шта!

ПАВЛЕ: Кажеш то мени или сам са собом разговараш?

СЛОБОДАН (не чује га, после малог застоја.): Шта си рекао, ако си нешто проговорио? Нисам те чуо.

ПАВЛЕ: Учинило ми се да себе прекореваш, па се онда жалиш, али да и ја то чујем. Чему је то време?

СЛОБОДАН: Одавно се нисам толико скањерао око неке теме или идеје, као што то сад чиним. Хтео бих, али никако да кренем, да ме нешто повуче.

ПАВЛЕ: Личиш ми, подсећаш ме на твог омиљеног Чехова, уствари на његове личности. Стално говоре да треба радити и треба некуд отпутовати, а нити шта раде, нити се мичу из учмале руске забити.

СЛОБОДАН: Хвала ти што ме на Чехова подсећаш. Ти знаш колико је он у мене зашао, како се у мојим комадима одомаћио.

ПАВЛЕ: Знам и њим те подстичем.

СЛОБОДАН: Зато и кажем: време је!

ПАВЛЕ: Упркос овој непогоди напољу. Погледао како само веје, као да смо у Сибиру.

- СЛОБОДАН: Невреме је свуда, око нас, а ја опет слутим да ми је време да почнем писање новог комада.
- ПАВЛЕ *(иронично)*: Време је да и онај твој земљак сиђе. Погледај у шта нас је увалио. Са светом завадио...
- СЛОБОДАН: Говоримо о уметности, литератури, Васо, а не о политици. О њу сам се у младости опекао.
- ПАВЛЕ: Мислиш на онај потпис за подршку “Предлога за размишљање” у Удружењу књижевника Србије.
- СЛОБОДАН: Како да не. Да не беше оног тада, а богами и сада, моћног партијског човека да спречи хајку против мене, они сулуди ме избацише из Партије. А онда би било... знаш већ шта: потонуће!
- ПАВЛЕ: Претерујеш, као и увек. Много си заплашен.
- СЛОБОДАН: Може бити, али све се бојим да ни ти ниси бољи. Режирао си Годоа, а кад се мало подиже халабука око тога, ти подви реп и напусти и режију и позориште.
- ПАВЛЕ: Определио сам се за литературу и писање романа.
- СЛОБОДАН: И у томе си успешан. Ево и Нинову награду си добио. Уосталом позориште је, упркос свему, ипак репродуктивна уметност, а литература је тек бездан и непрекидан изазов за трагањем и стварањем новог из душе и осећања.
- ПАВЛЕ: Богами, Слобо, подоста си у праву!
- СЛОБОДАН: И за себе слично мислим.
- ПАВЛЕ: Неки ликови су ти у драмама ипак из политике изашли.
- СЛОБОДАН: Знаш: Мислиш на “Опасну воду”. Ти јунаци или страдалници су настали у некој друштвеној катарзи која се зове револуција, без икаквог идеолошког предлошка. Револуција као метафора за побуну и слободу.
- ПАВЛЕ: И Че гевара није био Кастров борац за власт, већ за трајне идеале борења. Његова борења имају својеврсну поетику морала.
- СЛОБОДАН: Че је један од ретких који своју револуцију није крунисао престолом власти. Али ја сам и тога сит.

Мене сада заокупља тај Чехов и његови ликови са којима је он хтео да буду актери комедија, а они му се отели и потонули у своју сету и тугу. Ни моје “Више од игре” није комедија, мада има комичних детаља.

ПАВЛЕ: Шта си хтео не знам, али то је испала једна од најбољих серија на нашој Телевизији Београд.

СЛОБОДАН: Претерујеш, као што сам и ја мало претеривао са личном или умишљеном носталгијом за неким Пожаревцем моје младости.

ПАВЛЕ: Мало је у нас писаца који су тако филигранским златописом описали свој град, завичај. Ја сам покушао са својом поемом “Бачка запевка”. Али то се већ заборавило.

СЛОБОДАН: Завичај то се оно што се у тебе утисне, закупи ти живот и сећање заувек... Мене већ поодавно заокупља једна далека и скоро нестварна личност - Милена...

ПАВЛЕ: А сад разумем чему је то време. То је време за Милену.

СЛОБОДАН: Ја сам се већ бавио Њом. Написао сам један романчић и једну телевизијску драму... Али сам обема стварима незадовољан. Чак гневан на себе. Нисам успео да у једној и другој домашим оно чему сам тежио.

ПАВЛЕ: Свако уметничко дело је тајна. Понекад и за самог творца тога дела, а о публици да и не говорим.

СЛОБОДАН: Све је у њеном животу упућивало на велику романескну причу. Потомак лозе Карађорђевића, ујаци синови богатог пожаревачког трговца, у посету им долази сам Краљ Петар, а она талентовано девојче, још дете одлази у Европу, учи сликарство, то све са мајчине стране. Са очеве, са свим својим талентом у Риму јесте препозната као “Барилијева ћерка”. Ратови, отац дописник са Балкана, она и мајка распете између Пожаревца и Мадрида,

Париза, Рима. Ујаци њих тројица гину и умиру без порода. Из моћне богаташке породице Павловића, најугледније трговачке породице, Милена остаје једини потомак...

ПАВЛЕ: Све као у великим романима, а за наше прилике крлежијанска фабула, атмосфера и судбине.

СЛОБОДАН: И она једини потомак у тридесетшестој години једног мартовског јутра, тачније шестог марта се не буди успавана белим пилулама. Прекомерно или предозирао, како се данас каже.

ПАВЛЕ: А тек брак њених родитеља: Бруна Барилија и Данице Павловић?

СЛОБОДАН: Венчани, па растављено живели од Милениног рођења. Спојила их је тек Миленина смрт.

ПАВЛЕ: Свега тога има у твом роману и у оној телевизијској драми.

СЛОБОДАН: Има и нема. Е тога чега нема сада сам на трагу да разоткријем.

ПАВЛЕ: Јеси ли открио неки нови документ, писмо?

СЛОБОДАН: Ништа ново. Само сам преболео. Бол дубок и често неподношљив сам у себи носио. Због Милене, њеног живота, њене уметности ја сам боловао.

ПАВЛЕ: Све ми се чини да си ти био заљубљен у њу!

СЛОБОДАН: Може бити... У Заовачкој гори сам прочитао оно писмо Ђан Карла Менотија. Отада га стално носим са собом. Повремено га и читам.

ПАВЛЕ: Могу ли ја да га чујем?

СЛОБОДАН: О да! ... Нећу ти читати цело писмо. Ево ово слушај: “Сирота Милена је несумњиво била једна од мојих најдражих пријатељица, па бих и сам желео да сазнам истину о њеној трагичној смрти, али све је то, нажалост, и за мене самог остало велика тајна... Не знам да ли сте Ви икада сазнали за величанствен успех који је у Њујорку постигла са својим сликама. Уверен сам да би Милена, да се није удала за младог Гослена, данас била славна и богата. Нажалост, њен

брак је неоспорно био грешка и узрок њене несреће... Нисам у потпуности успео да избришем из главе сумњу да је Милена извршила самоубиство, али то је за мене остала сумња која није поткрепљена ни једним чврстим доказом, будући да је, у периоду када је дошло до несреће, њено здравље било прилично нарушено, њено срце слабо, па је зато могуће да у том стању Милена није могла да поднесе ни ону дозу средстава за спавање коју је обично узимала. Миленина смрт је била неизмеран бол за све њене пријатеље и успомена на њену милу, јединствену личност остаће заувек жива међу онима који су је познавали...”

ПАВЛЕ: Посебно међу онима који су је волели.

СЛОБОДАН: Несумњиво... Писмо је написано 14. маја 1951. шест година после њене смрти.

ПАВЛЕ: Са великим уметницима је увек тако: живот им је, као и смрт испуњен тајнама...

СЛОБОДАН: И сновима, и оним досањаним, а тек о недосањаним, само наслућеним!

ПАВЛЕ: Слобо и мени је време. *(Са смешком)*. Време је за наш сусрет. Чекају ме Васко и Бора. Само не могу да се сетим да л’ беше у “Метрополу” или “Мадери”.

СЛОБОДАН: Свако од нас има оно што га опомиње да му је време. Време је снежне, београдске мећаве, твоје је време за пиће и разговор са Васком и Бором... А мени је време да коначно и поново пођем за тајном и сном Милениним... Чувај се, клизаво је!

ПАВЛЕ: Ако идеш у Пожаревац и сретнеш земљака поручи му да је њему време истекло.

СЛОБОДАН: Сумњам... да ћу ићи. Време је лоше!

ПАВЛЕ *(пошао је па се вратио)*: Милена је имала три ујака и вас има три брата...

СЛОБОДАН: Али сви имамо пород: синове и ћерке.

ПАВЛЕ: Нек су вам живи и здрави. *(Одлази. Слободан преврће фасцикле. Задуби се у читање. Без куцања, улази Глумица, млада и лепа)*.

ГЛУМИЦА: Срећан рад, пишче! Ствараш, ствараш.

СЛОБОДАН (*одсутно*): А, ти си. Седи.

ГЛУМИЦА: Лако је вама писцима. Седнете за сто, бели папир пред вама, а ви пустите машти на вољу и... терај. Свеједно у љубав, смрт или неку патњу.

СЛОБОДАН: Да, да, ви жене и глумице сте увек у праву.

ГЛУМИЦА: Знам да се спрдаш, ни на крај памети ти није да се сложиш са мном. Е, што бих волела да неког од вас писаца видим не сцени кад она ала од гледалишта зине у тебе, као да хоће да те прогута. Ту се ви покажите...

СЛОБОДАН: Заборављаш да, су два велика, ако не и највећа писца: Шекспир и Молијер бивали на сцени и то као глумци, и то врло успешни.

ГЛУМИЦА: Мани ти њих. Вас такозване савремене писце бих волела да осмотрим како вам се тресу гаће кад се завеса дигне.

СЛОБОДАН: Жеља ти је узалудна, тешко да ће ти се остварити. А шта мислиш колико ја, ми писци жудимо да вас видимо као писце.

ГЛУМИЦА: Па није да нас нема.

СЛОБОДАН: Све је то занемарљиво. Него останимо ми сваки на свом послу и занату. Ми ћемо писати, а ви изговарајте те наше речи.

ГЛУМИЦА: Са чашћу и задовољством, а смем ли да привирим у то што се рађа?

СЛОБОДАН: То је још увек тајна и за мене, а камоли за тебе.

ГЛУМИЦА: Тајне су увек изазови...

Сцена 2.

Позорница је затамњена. На видео-биму се емитују слике старог Пожаревца. Промичу улице, излози, колоне у Табачкој чаршији. Слика са откривања споменика Књазу Милошу. Неосетно, из најтишег тона, као из сећања почиње музика. То листање слика старог Пожаревца траје као увод.

Одједном смо у изложбеној дворани Миленине родне куће. Камера најпре снима улаз, велики мурал, а потом плочу са посветом коју је мајка Даница исписала Милени. Најпре тотал изложбене сале, а потом се ређају слика по слика. Све у крупном плану. Музика, сада је то “Болеро” Мориса Равела. Тај филм траје све док мушки глас из off-а говори стихове.

Док се на задњем зиду емитује филм или видео-снимак аутентичног амбијента Миленине родне куће, у којој је смештена Галерија, улази. Глумица, одевена као у предходној сцени. Почиње да скида огртач и испод се открива костим са неке од Милениних слика. Хола позорницом, повремено се загледајући у емитоване слике. Као да се сећа, као да се враћа у доба свога детињства и младости.

МУШКИ ГЛАС (*сетно и нежно, off*):

Довољно чаробна
Да у ратарској вароши
Узнемириш спокојна лета
Ево
Опет ти се јављаш
Ненасликаним пурпуром страсти
И сломљеним крилом анђела
Довољно чарна
Да у тмини пожаревачке ноћи
И запаљеној самоћи
Смеш да просањаш
Ватру и сан

под челом и сисом
Ево
Опет ти венац белине
Таму опточава
Довољно давна
Да у будућој клици
Оплођена љубављу боја
Можеш
Да преобратиш претка
И уснулог живописца
На довољно немој фресци
И учиниш да проговори
Ево
Опет ти се зачећем
Светлости или звука
У мени
Собом обзнањујеш
Милена
Или Венера са лампом

Сцена 3.

Милена је у свом атељеу. Сlike довршене и недовршене су растурене по целој просторији. Ту се препознају оне које су на предходном видео-снимку приказане. Милена има вео и лепезу, којом се забавља. Коса је високо подигнута, са шпанским чешљем у њој!

МИЛЕНА: Сама сам у ужурбаном и скоро подивљалом свету. Сама сам на улици, сама у соби, сама на јави и у сну. Саму себе следим, претичем сенку, а понекад се о њу спотакнем. Уплашим се кад наиђу облаци и заклоне сунце и моје сенке нестане...

А тама и ноћ ме не плаше. Тада се и моја припитомљена сенка привије уз мене и ја је носим у својој души, као кишобран у ташни, или шпански чешаљ у коси.

Обучена сам у плишану хаљину моје самоће. Пристаје ми и као плашт и као панцир. Одевена самоћом могу да будем, принцеза, анђеол или занесена играчица. Тако најсрећнија улазим у онај велики сан који је налик облаку који прети муњом и громом, али и који нежно милује, мек као ластавичје крило у лету.

Заклањам се веловима и лепезама као да се скривам од зла, напасти и урокљивих очију које ме прогоне. Негујем и чувам само мени знану тајну и силу које ме држе на земљи и узвисују ка небу.

Слична сам морској шкољки што на дну мора, скривена међу камењем, у својој тамној нутрини зачињем и рађам свој бисер, светлосно чедо мога бића.

МУШКИ ГЛАС (*off*): Мами ме твоја самоћа. Само кад си у њој могу да те следим.

МИЛЕНА: Сама сам, сама са собом и својом несаницом... Ти си у другој соби. Свеједно сам или са својим мислима. Све бих дала да знам да ли сам у твојим

мислима, да ли ти недостајем, какав ти је израз лица док мислиш на мене. Ако уопште и помишљаш да ја постојим, да ме чежња испуњава... Ах, зашто се не одазовеш на позив моје душе... Роберте, Томасе... господине Гослен, одазовите се оној која жуди за тобом и твојом љубављу. Сећам се како си био леп у оној авијатичарској униформи! Млад и леп, тако неоодољиво допадљив, а мени одан и непрекидно уз мене прирастао. Тако си близу, а тако далеко од мене. Шта нас је то удаљило?

(Миленон крик приликом пада):

Мој пад са коња није била ни твоја ни моја грешка. Једноставно се догодило да се коњ оклизнуо и ја сам се стрмоглавила. Кад сам склизнула иза твојих леђа веровала сам да нећу пасти, јер сам се тако страшно стискала уз тебе, а када је коњ поново посрнуо и пао на предњу ногу осетила сам и ја како падам. Памтим само како ми се руке раскидају под теретом мог тела које тоне и ја сам те лагано, невољно испуштала, осећајући задњим дамаром твоју топлину, глатка и широка леђа... И онда амбис, мрак и ничега се више не сећам. Тебе и твоје лице које се нагиње надомном памтим по оном најнежнијем пољупцу који си спустио на моје усне... Да сам са тобом јакхала мога Шандора преко пожаревачке калдрме то се не би догодило. Овако на клизавом америчком и њујоршком асвалту тај ћудљиви амерички коњ нас двоје није могао да издржи...

ДАНИЦА (*off*): Чедо моје...

МИЛЕНА: О како је сад моја Србија, мој Пожаревац далеко! Где ли је сада моја Маца, моја премила мајчица, куд ли лута онај мој несустали отац. На ком ли он сад небу плете своју чаробну мрежу од музике и поезије? Како ми недостају! Како би их загрлила! Ноћ, дуга и неизвесна ноћ је преда мном. Смем ли

да се препустим сећањима и ономе што је био мој живот? Смем ли још једном да се овако рањива поново рањавам успоменама?... Или ми предстоји сан, принудни сан, онај што дозивају ове беле, обле и тако тајанствене пилуле које су ми верније од најпоуздонијих пријатеља...

МУШКИ ГЛАС (*off*): Уз тебе сам Милена! Буди јака, буди оно што јеси: Неустрашива! Сновима саздана.

МИЛЕНА: Не нисам ни слаба, ни малодушна! Само сам у души нешто болна, рањена, изневерена. Цео свој живот као да је једна велика рана коју непрекидно видам својим сликама и стиховима, лечим се једном великом илузијом, која је уствари моја најбоља, ненасликана слика, илузијом да овим што радим из ноћи у ноћ, док покривам бојама бела платна, да је то мој прави живот, да је то моја суштина и да ћу са тим изаћи, једино са тим пред Господа, коме сам верна. А опет он, Господ ми је једини сведок да сам дубоко искрена док то говорим и осећам.

(Милена је стала пред штафелај, који се налази на сцени, мало по страни.)

МУШКИ ГЛАС (*off*): Само самоћа и искреност су лек твојој души преливеној уметношћу.

МИЛЕНА: Све је у мом животу било испрекидано и у знаку растанака. Моја мила мајка Даница и мој отац Бруно су се рано растали. Ја само памтим неке сцене свађа и љутитих узвика њих обоје. Као да се нису трпели, као да су се мрзели. А ја сам их својим slabим гласом молила да се не препиру. Срце ми је крварило док су се тако гласно мрзели. Моје мало, дечје срце. Можда и није случајно да сам већ са једанаест година осетила да је почело да ме издаје и да ће ме једном, пре времена, заувек издати. Заувек. Много година касније мајка ми је испричала њихову романсу из Минхена и познанство из куће у којој су становали.

Сцена 4.

- ДАНИЦА: *(Најпре се зачује глас off)* Милена, Милена, Милена...
- МИЛЕНА *(Прене се)*: Мама, мајко...
- ДАНИЦА: Не јављаш се већ дуго. *(Појављује се на сцени)*. Не можеш ни да замислиш колика ме је туга за тобом притисла. Сву ме је поломила.
- МИЛЕНА: Знам и осећам... И ја тугујем за тобом, за свима вама. Тугујем за нашим сокацима, Шандором и за небом тугујем, мама моја, оним изнад наше куће.
- ДАНИЦА: Небо се натуштило, људи, сукао зверови, подивљали. У Србији је рат, кланица.
- МИЛЕНА: Зар небо? Оно најлепше небо, које сам угледала из наше баште? Па зар и људи?
- ДАНИЦА: Све се измешало: мржња и завист. Из мржње се убија, из зависти се мрзи. Рат је, бесни. Европа је у пожару.
- МИЛЕНА: А ти мајко?
- ДАНИЦА: Живим од успомена и надања. У успоменама је Бруно, у надањима си ти, моја најмилија кћи.
- МИЛЕНА: Ти стариш, мила моја?
- ДАНИЦА: Све чешће се и сад питам: да ли је старење болније за лепу жену или за ону која никад није упознала моћ лепоте и не осећа њен недостатак? Да ли је боље имати лепа и тријумфална осећања која припадају једној непоновљивој прошлости, па због тога и наговештавају крај, или је о времену које пролази боље сачувати тек покоји магловити траг бледих тренутака једне свакодневице, никада истински уздрмане, која лагано и нежно води ка окончавању свега.
- МИЛЕНА: Мудра си, племенита, као што си увек и била. Али више за друге, а мање за себе. Делила си са другима нештедице све што си имала. Поклањала си себе

- и своју доброту кад ниси шта друго имала.
- ДАНИЦА: Најмилија моја, ти си ми највеће богатство које ни зашта на свету не бих мењала. Пре бих положила свој живот, него тебе да ми отму.
- МИЛЕНА: Уверена сам да за твоју љубав зна Господ и да нас он чува.
- ДАНИЦА: Чувао нас је и оних мразних и ледених зима кад смо исте ципеле носиле. Ја пре поднева ти по подне и увече. Зато си ти моје најлепше надање.
- МИЛЕНА: А мој отац Бруно?
- ДАНИЦА: Све најлепше што сам у животу осетила и доживела везано је за њега, упркос његове плаховитости и непредвидљивости.
- МИЛЕНА: Памтим ваше свађе.
- ДАНИЦА: Молим те то заборави. Ја сам му све опростила. Никад нисам хтела да се од њега разведем.
- МИЛЕНА: Ја сам као птица разломљених крила. Једно у Пожаревцу, у Србији, а друго у Риму, у Италији.
- ДАНИЦА: Ти си чедо наше љубави, која ћеш нас под старост саставити.
- МИЛЕНА: Толико вас волим, да ћу то учинити макар и својом смрћу!
- ДАНИЦА: Не хули на Господа, најмилија моја. Ти нас спајаш својом љубављу.
- МИЛЕНА: Кад год поменемо љубав, сетим се твоје младости, о којој си ми понекад говорила.
- ДАНИЦА: Да, и о Бруну увек. И њега сам први пут видела кад сам стигла у Минхен, на конзерваториј. Била је друга среда, по мом доласку. Ту сам упознала и потомке Вука Исаковича, кога је Милош Црњански овековечио у својим СЕОБАМА. Ту сам била жељна музике, али и неке глади за Европом. Није ми више било довољно да будем лепа, образована и необично даровита у Пожаревцу, јер сам у својој младалачкој охолости веровала да овде не постоји нико мени

раван. Сви су ми само повлађивали. И тако су ми дани протицали у безвољи, нису ме више занимале некадашње разоноде са пријатељицама, нити излети у Велико Градиште, куда смо одлазиле да бисмо се показале и да би се сви дивили нашим тоалетама.

МИЛЕНА: Била си дете, из богате трговачке породице, подоста размажена. А тек порекло и лоза Карађорђевића.

ДАНИЦА: Сад видим и превише самоуверена... Памтим долазак краља Петра, унука Карађорђевог у нашу кућу. Само је једном дошао, иако су он и Карађорђева ћерка Сава, чији је потомак моја мајка, били близак род.

МИЛЕНА: Колико се сећам он ти је помогао да кренеш на пут својих великих, музичких амбиција.

ДАНИЦА: Када је моја мајка затражила аудијенцију код њега за нас две, Краљ Петар ми је, пожелевши ми срећу, лично уручио вредносну хартију коју је пред нама потписао, као испомоћ за моје студије. Краљ ми је сопственом руком раскрилио двери Европе, за мене дотад тек лагано отшкринуте.

МИЛЕНА: Један краљ те је упутио у Европу, а други, његов син те је протерао из двора.

ДАНИЦА: Да, краљ Александар ми је неопростиво замерио што се дружим са Обреновићевцима, који му раде о глави и отпустио ме са двора.

МИЛЕНА: Био је преке нарави и, до зла бога, сујетан и властољубив владар и човек.

ДАНИЦА: Таквог сам га запамтила и теби опсивала. Ја нисам хтела да му се покорим, нити да му дозволим да ми он одређује са ким ћу да се дружим... А никакву пакост ујам нисам нанела.

МИЛЕНА: Скоро да заборависмо мог оца Бруна. Увек га памтим са оном бујном и тршавом косом.

ДАНИЦА: Такав је био и у младости. Сећам се добро тог нашег првог сусрета, јер је тога дана био мој ред за први јутарњи час. Стајао је сагнут на одморишту и

схватих да везује пертле... Ја сам већ била чула за његову везу са Рускињом Нином Краснојевном, која је учила сликарство на Академији, али је била у истом пансиону. За њега се причало да су му у кући сви уметници, да су у сродству са Голдонијевима. Фрау Гита, власница пансиона ми је узбуђено причала свој доживљај са Бруном. Видевши једну госпођу, сву умотану у велики шал, који је није штитио од студени, Бруно јој приђе и театрално се поклонивши рече: “Мадам, молим вас да изволите угрејати своје руке у мојој коси... Ја вам потпуно стојим на располагању...” Рекао је то на љупком француском: “Madame, je vous prie de vouloir...”

МИЛЕНА: Одувек је био галантан и спреман на удварање.

ДАНИЦА: Задивио ме је. Имала сам утисак да му је коса намерно разбарушена... Тек касније сам сазнала да је излазио од Нине Краснојевне... Кад ме је угледао поскочио је као опарен, а онда се наклони.

МИЛЕНА: То је био први, али не једини ваш сусрет?

ДАНИЦА: Кроз неколико дана сам га поново срела. Било је рано јутро и укућани су још спавали... Он је ходао мачјим, нечујним ходом. Његова лавља грива око коштуњавог лица била је уредно почешљана. Љубазно ме замоли за шољицу кафе, успут се распитујући о мојим студијама и новостима из моје домовине... Касније, док смо седели и пили кафу ја приметих његове необично светле очи, нежне и продорне. Приковала сам свој поглед за њих... Нешто касније, затекох га пред вратима како ме чека да кренемо, да пођемо заједно...

И тако Бруно Берили уђе у мој живот. И дан данас му одајем признање на вештини којом ме је опчинио...

МИЛЕНА: А музика?

ДАНИЦА: Музика, стихови, све је то буктало у њему, горело је као мали Везув у његовој косматој глави... Мислим

да сам тада први пут открила постојање оне силе која се код нас зове судбина или усуд. Та реч ме подсећа на пресуду неког мрачног суда који има моћ да унапред одлучује о нашим животима...

МИЛЕНА: Ја у ту пресуду, у судбину верујем. Знам да је она мени додељна у часовима ваше љубави и да сам њом и дарована и проклета. Тај дар је моја уметност: моје слике, моје песме. А моје проклетство је моје лутање, скитање по свету, на које сте ме ви својим карактерима осудили... Зато се ја нигде скрасити нећу... Имала сам жељу да се у Пожаревцу, под твојим окриљем укореним. Не дадоше ми... Шетам сокацима, јашем Шандора испод Љубичевских храстова, ласте са Мораве облећу око моје главе али ја не могу да се примирим... Видим пролазнике, комшије како унезверено гледају у мене. Презиру ме, мрзе... Мила моја, ја и они, ми смо у завади. Ја морам да одем. У свет, међу туђе и непознате. Нећу ни да ме воле, ни да ме мрзе...

ДАНИЦА: Дете моје, много си узнемирена. Да нисам ја то учинила мојом исповешћу?

МИЛЕНА: Пи си ме само опоменула. Мацо моја. Поклонила си ми најлепши албум наших успомена. Носићу га са собом. Одмах ту, испод мог немирног срца.

ДАНИЦА: Немирна си на оца, осетљива на мене, а колико си даровита то ће само Господ знати.

МИЛЕНА: Много гнева се накупило у мени и то ме тера, гони да некуд кренем. Чезнем за Шпанијом, сликама које украшавају дворце, чујем музику, шпанску музику која одјекује у мени... Једва чекам да крочим у њихове музеје, у Прадо, пре свега. Чини ми се да ме тамо очекују и слутим топлину пријатељства којом ће ме испунити... А тек Италија, Ботичели, Де Кирико...

ДАНИЦА: Ма где била знај да ће те пратити моја брижна љубав...

- МИЛЕНА: Постоји нешто што ми је одувек давало највећу снагу и храбрило ме да истрајем, нешто у што никад нисам посумњала... То си ти, мила моја мајко, и све оно што према мени осећаш.
- ДАНИЦА: Ма где била. твој дом и моје срце ће те чекати. И кад будеш далеко од мене осећаћу твоју блискост и бићу са тобом.
- МИЛЕНА: Волела бих да поносем неки предмет, неку ствар која ће ми чувати успомену на све вас...
- ДАНИЦА: Бирај, све је твоје.
- МИЛЕНА: Знам, сетила сам се. Понећу ону лампу из баба-Босине собе. Памтим да је спрам њене притуљене светлости баба-Боса плела чарапе од рунске вуне за ујака кад је полазио у рат, знам и да је спрам ње везла гоблене... И онај мој дечји цртеж са коком и пилићима сам поред те ламре нацртала. Та лампа, то је светлост мога детињства и верујем да ће ме она и у далеким земљама обасјавати.
- ДАНИЦА: Дај, Боже, да ти она и путеве осветљава.
- МИЛЕНА: Даће Бог. И он је у тој светлости, тој чаролији мога детињства.

(Светло се нагло угаси, па потом одмах упали и осветљава Милену саму у другом амбијенту и костиму. Слично је то оном “претапању” којим се на филму означава радња на другом месту. Миленин костим је опет копија неке њене слике. Она седи за сточићем за двоје. Друга столица је празна. Милена је са цигаретом.)

- МИЛЕНА (сама седи): Немам кога да чекам. Нико ме се и не надам. Једноставно саму себе ослушкујем у овој Европској тишини и мојој самоћи.

Сцена 5.

Глумица је у својој глумачкој гардероби. Одевена је комотно. Онако како се глумци одевају када долазе на пробе. Удубљена у читање, очигледно спрема своју нову улогу. То је рола Нине Заречне из комада “Галеб” Чехова, наравно. Најпре чита за себе и у себи, а потом гласно. Како одмиче читање све се више поистовећује са ликом Нине Заречне.

ГЛУМИЦА: “Зашто говорите да сте љубили земљу по којој сам ја газила? Мене треба убити. (Клоне на сто, који је пред њом). Страшно сам уморна! Кад бих се могла одморити... одморити! (Диже главу).

Ја сам галеб... Не, то није оно. Ја сам глумица! Па да!...

Ја сам галеб. Не, то није оно... Сећате ли се како сте једном приликом убили галеба? Случајно је наишао један човек, видео, и просто из досаде упропастио... Сиже за малу причу... Не, то није оно...

(Трља чело.) Шта сам оно хтела?... Ја говорим о позоришту. Сад је друкчије... Сад сам права глумица, играм с уживањем, са заносом, опијам се на позорници и осећам да сам дивна. А сада док живим овде, ја стално пешачим, идем и размишљам, мислим и осећам како расту моје душевне снаге... И сада знам, разумем, Костја, да у нашем послу... било да играмо на позорници или пишемо... није главно слава, сјај, све оно о чему сам сањала; главно је да човек уме подносити патњу. Да уме носити свој крст и веровати. Ја верујем, и није ми тешко тако; кад мислим о свом позиву ја се не бојим живота...”

СЛОБОДАН (који је неопажено ушао и у тишини одслушао и одгледао неколико задњих реченица): Ви сте нашли свој пут, ви знате куда идете...

ГЛУМИЦА (изненађена): Шта? Откуд ти знаш?

СЛОБОДАН: Знам. То је реплика Трепљева, а написао је Чехов.

ГЛУМИЦА: Прислушкивао си?

СЛОБОДАН: Увек кад чујем његове речи, чак и кад их ти изговараш.

ГЛУМИЦА: Нисам изненађена. Само те не разумем.

СЛОБОДАН: Мене? Зашто?

ГЛУМИЦА: Ма, нема везе. Ретко се писци и глумци разумеју.

СЛОБОДАН: Сећаш ли се реченице, то је твоја шифрована порука Тригорину: “Ако ти кадгод затреба мој живот, дођи и узми га”. То је твоја и моја порука позоришту.

ГЛУМИЦА: Рекла бих да је то порука сваког заклетог уметника који се свом позиву животом предаје.

СЛОБОДАН: Само онај ко подноси патњу и који верује, само тај стиже до оног кристализованог описа: “...на брани бљешти грлић разбијене боце и црни се сенка воденичног точка”... и месечна ноћ је готова...

ГЛУМИЦА: Па то је опет Чехов!

СЛОБОДАН: Увек!

ГЛУМИЦА: А Милена?

СЛОБОДАН: Драга моја, живот је најмаштовитија везиља и та везиља је у Миленин живот унела такве везове у којима се препознају и патња и веровање. О томе најбоље сведоче њене слике, стихови... Слутим, а смео бих и да поуздано тврдим да је она све своје слике предходно одсањала и да их је потом пренела на платно, као што верујем да јој је неки тајни, њен унутрашњи глас шапатам изговарао стихове које је она потом бележила и нама их саопштавала. И оне о расплетеним косама, спаљеном месецу или о лепим белим девојкама... Њена лектира ме увек опчињавала и завршавала се са “Гавраном” Едгара Алана Поа. Као да и сад чујем оно злослутно “Never more”... Никад више! Никад више!

ГЛУМИЦА *(неопажено је нестала код прве реченице његове и сад се у препознатљивом костиму са Милениних слика*

појављује у лику Милене): Слушала сам ветар који олујно витла и хучи око моје куће, а као да сам чула гласове коаји су долазили са оног света. Гледела сам леденице које висе са кровова и шаре које је мраз током ноћи исписивао на прозору моје дечје себе и замишљала оног чаробњака у време Петровданског вашара, који из шешира вади беле голубове и пушта их да лете изнад наших глава. Или бих спазила белог кловна који би слетео са прозорског стакла и махао белим леденим штапом.

СЛОБОДАН: У све то ти си веровала.

ГЛУМИЦА (*у лику Милене*): То су били истински гласови и живи и мађионичар и бели кловн.

СЛОБОДАН: Нешто се од тих слика нашло на твојим платнима

ГЛУМИЦА (*у лику Милене*): Чак и гласови... Сећам се кад сам на Дунавском кеју у Великом Градишту угледала велики бели брод који је пловио средином реке, сабласно празан, а ја сам чула омамљујућу музику. Тек касније сам схватила да је то била музика Волфганга Амадеуса Моцарта. Бели брод је имао крупна латинична слова која су исписивала “Моцарт”. Док се брод удаљавао угледала сам на свим палубама мноштво младог и лепог света који је на ту музику играо, њишући се у ритму благих дунавских таласа.

СЛОБОДАН: Тај брод сам прошлог лета и ја видео, али сем имена “Моцарт” нисам чуо ни музику, нити сам видео тај разиграни млађи свет.

ГЛУМИЦА (*у лику Милене*): Недавно сам се вратила са археолошких ископина римског Виминацијума и видела сам отворене гробове и саркофаге у њима. Сем костију, све остало је био прах који је у гомилицама лежао онако како је тело умрлог било положено. Мене тај прах није занимао... Ја сам назрела фигуре и торза тих прерано умрлих младића, видела сам анђеле и девице које су као

ноћни лептирови излетели из тих саркофага. Тек касније сам их насликала како игром премрежавају Венецијанске улице и лебде над Венецијанским лагунама... И “Моцарта”, бели брод кад сам угледала, ја сам се радије одавала мислима о оним местима и лукама где ће се он заустављати и истоваривати путнике... Мене је увек испуњавало оно што се може догодити, или што се могло догодити. Живот могући, а никако онај свакодневни.

СЛОБОДАН: То није реконструкција живота, то је било оживљавање онога што је могло да буде живот, чак васкрсавање нечег новог, само у сну и машти наслућеног.

ГЛУМИЦА (*изговоривши своју последњу реплику, Глумица се неопажено повуче и Слободан изговара свој текст не примећујући њено нестајање. Сад се појави у свом радном костиму са почетка ове сцене*): Подједнако сам збуњена и одушевљена. Како си само успео да спојиш, како си их омађијао да се додирну Нина Заречна и Милена.

СЛОБОДАН: Оне су онолико сличне колико су и различите, и то их управо једна другој привлачи. То им је суђено, као и оном гаврану коме је песник поверио да изрекне оно неопорециво “Never more”, “Никад више”, “Никад више”...

ГЛУМИЦА: Никад више Нина и Милена, као што и пре нису биле.

СЛОБОДАН: Живот је, може бити, само овај тренутак сада и никад више. Све оно пре и после је фикција, имагинација... можда само сан и уметност.

ГЛУМИЦА: Тај живот управо куца на наша врата, прети да са улица провали међу нас. Ево, пола века после Миленине смрти: Демонстранти, звиждуци, студенти на Бранковом мосту, сузавац бачен на њих гуши и нас. Све то је изазов.

СЛОБОДАН: Све је то борба за власт и моћ. Одувек бивало и данас јесте. Једни се боре да на власт дођу, а други се опиру да са власти сиђу. И једни другима прете да ће отићи онако како су и дошли, дакле силом!

ГЛУМИЦА: О томе треба написати драму!

СЛОБОДАН: Та драма много болније се одиграва на улици, међу стварним људима и њену потресност не може изразити ниједан писац, нити одиграти било који глумац. Та драма се догађа, а позоришна сцена је само симулација, лажна копија тога.

ГЛУМИЦА: А античка драма, Шекспир?

СЛОБОДАН: Управо они су ми и узор за углед. Ко још памти сукобе оних ружа у Енглеској, да ли су биле беле, црне или црвене? Ко још памти разлоге због којих су ратовали Атињани и Спартанци? Њихове идеологије су биле оно што и данас јесте моћ, власт и имовинска корист. Наравно понекад се уплете и љубав, умеша се лепа Јелена или племенита Антигона. И публика, народ њих се сећа, али не као стварних ликова, већ као особа које су створене у пишчевој машти и оживљене твојом или игром твојих колега и колегиница.

ГЛУМИЦА: Верујеш да је уметност моћнија од живота?

СЛОБОДАН: И љубав је трајнија од смрти. Смрт се једном догађа и нестаје, а љубав траје.

ГЛУМИЦА: Ти си зашао у Миленин живот.

СЛОБОДАН: Више у њен сан. А тај њен сан озрачен на сликама и у стиховима је уверљивији од самог њеног живота.

ГЛУМИЦА: Није нестао.

СЛОБОДАН: Он траје. Миленин сан траје, а ми, ти и ја, стрепимо од бунта оних што ће бити само заборављене жртве. Нестаће они у име којих се буне, као и они против којих се буне. Заувек остаје само сан и уметност.

Сцена 6.

Сама сцена је замрачена. Потом на видео-биму или било каквом екрану почиње, наставља се емитовање Милениних слика из њене Галерије. Пред нама промичу познате и препознатљиве слике које су најкарактеристичније за њен углед.

Музика, пожељно је да то буде, наравно музика коју је компоновао Бруно Барили.

Неопажено сценом пролази Милена. Опет је у неком другом костиму који је копија оних које је Милена насликала, било за балет Ђан Карла Менотија, или нека модна илустрација из “Вога”.

Милена је пролазећи бацала сенку своје фигуре на слике које се приказују на екрану. То је спој ње саме и њених сликарских снова.

Ову пројекцију прате два гласа, мушки и женски, *off*.

Милена седи на столицу у једном крају сцене. Мушка и женска фигура. Обе окренуте леђима, у полумраку.

МУШКИ ГЛАС (*off*): Милена. Кретање, говор, црте лица подсећају на оца, а донекле и неред у њеном атељеу... Милена је и висока као отац, али има тамне и крупне очи. Ми тридесетогодишњаца, стари смо Барилијеви пријатељи, и како објаснити да смо исто тако и пријатељи његове ћерке Милене... Милена је рачунала да ће га поново загрлити у Марсеју, али када је стигла, пароброд се већ пушио. Неустрашиви отац већ је био на путу ка срцу Африке. Села је на воз са сузама у очима. Какве сузе? Куршуми. Такве сузе су за плаховита и крепка створења, изузетно снажна и интелигентна, али и лепа... Милена, како да пред тобом сакријем дечачку и подмуклу жељу да ти видим сузе?... Зар никада нисте пожелели да видите дете како плаче?... Миленине очи се мењају, руке стежу наслон, али ништа од суза, оне су за онај дан кад се отац и ћерка буду

- срели. Пошто их је тужна судбина осудила да се често траже, а да се не нађу, сусрет ће бити величанствен, као најсиловитија олуја...
- ЖЕНСКИ ГЛАС *(off)*: Сећам се њене собице, сточића, столица у старинском стилу, помало прашњавих... а поврх прозора штрафелај. Милена је сликала без модела. Њене слике су одражавале необичан свет, у арабескама, неопипљив... Сећам се детаља једног везом украшеног вела: њена четкица је стварала све оно најлепшавије што се уопште може замислити.
- Упознале смо се у време оних венецијанских дана. Никада нисам срела особу погоднију за живот у овом лагунском граду: оно мало оријенталне крви, због словенског порекла по мајци, давало јој је неку егзотичност, а у крупним, црним очима као да су се искрили одрази који, у сутон, немирно посребре дубоку воду канала... Њен глас, тих и мек, као да је уљуљкивао њене мисли и њене речи. Лице обојено неком нежном, прикривеном сетом одражавало је у том помало маслинастом бледилу, затворену и замишљену нарав...
- МУШКИ ГЛАС *(off, као одјек)*: ...сусрет ће бити величанствен, као најсиловитија олуја...
- МИЛЕНА *(устала је, потрчала у сусрет)*: Драги мој татице... данас сам примила твоје писмо. Нисам знала да си читаве зиме био болестан. Потруди се да оздравиш, ако хоћеш да ја будем мирна, јер поред свих страхова и невоља кроз које сам прошла ове зиме због ваших живота једва да сам разум сачувала... Како и шта да урадим да бих могла да подносем ову раздвојеност од вас која предуго траје. Сваки дан ми се чини дугачак као месец и никада вас нисам више

волела, ни маму ни тебе и никад нисам имала потребу толико снажну да будем поред вас и да вас никада не напустим, никада више... Мама ми пише: "Издржи само, издржи. Гледај храбро напред"... А ја сам се измождала чекајући и издржавајући...

БРУНО БАРИЛИ (*полако корачајући, изрони из мрака*): Чекање је као река, стално се обнавља...

МИЛЕНА: Може и да усахне, као љубав.

БРУНО БАРИЛИ: Љубав, ах музика, музика и љубав... Моја љубав је била као ланац, златни ланац, али нежна као папир, као паукова мрежа... Подигне се ветар и покида га.

МИЛЕНА: Памтим твоју музику. Сећам се Бергама...

(*Музика, а то може да буде и музика из опере "Медуза" Бруна Барилија*).

ДАНИЦА (*или само њена силуета која лебди*): Те вечери смо доживели сви троје свакако најјаче и најлепше тренутке у нашим животима.

БРУНО БАРИЛИ: Све је ово непредвидљиво и незамисливо било до вечерас.

МИЛЕНА: Онолико света, све је било чаробно, препуна сала...

БРУНО БАРИЛИ: Све сам их видео и чудио сам им се. Дошао је високи грађански сталез и миланска аристократија. Надметали су се у тоалетама и накиту.

ДАНИЦА: А тек химна на почетку. Заплакала сам...

БРУНО БАРИЛИ: Било је осамнаест позива на поклон. Ја сам се седам пута као аутор клањао...

МИЛЕНА: Драги мој татице, сад можеш да будеш спокојан. После двадесет пет година како је "Медуза" била написана доживео си тријумф. Уши ми још звоне од оног силног урнебеса и клицања.

- БРУНО БАРИЛИ: Сад знам да ниједна нота која је у мојој глави зазвучала, ниједан стих који је у мојој души затреперио, ниједна слика коју си ти осликала или из своје маште ослободила, како имаш обичај да кажеш неће бити узалуд. Све ће се то једном, кад-тад оплеменили у неким другим, млађим и радозналим уметничким душама.
- МИЛЕНА: Тога нисам била свесна, али ево вечерас ми се пред очима отвара тај бескрајни видик са мојим сликама и твојом музиком и стиховима, мили мој татице.
- ДАНИЦА: Све је то био један чаробан сан. *(Плаче, пре би се рекло да јој се сузе саме откидају и теку низ лице)*. Свака ова моја суза гаси по једну горку годину из мог живота... А било их је много и то више оних горчином испуњених.
- МИЛЕНА: Малаксала сам од неке чудне среће... *(Милена, као да на анђеоским крилима одлепши са сцене)*.
- БРУНО БАРИЛИ *(Данице, којој се нагло приближи)*: Данице, љубав, моја љубав према теби то је када сам ти дао читавог себе и свој живот. Ево годинама узалудно покушавам да се те обавезе срца ослободим. И трајаће то све до смрти...
- ДАНИЦА: Подједнако сам се бојала и стрепела за нашу љубав. Бојала сам се да се не изроди у мржњу.
- БРУНО БАРИЛИ: Само је музика могла да те истисне из мог живота, а музика ми је и лечила ране за тобом.
- ДАНИЦА: Осећала сам често да нас спаја и окружује само колебљиви одсјај краткотрајног пламена нашег заједничког живота.
- БРУНО БАРИЛИ: А Милена? Наше дете?
- ДАНИЦА: Она је бол за себе, али и за нас. Толико је проплакала и пропатила, да се бојим да целог свог живота нећемо моћи да је извидимо.

БРУНО БАРИЛИ: Заложимо сву нашу љубав, и ону прошлу и ону будућу, да је излечимо...

ДАНИЦА: О, Господе, услиши нас грешне!

БРУНО БАРИЛИ: Ти си била (*непосредно Даници*) моја храна, мој дах, моја покривка, мој застор, моја сестра, моја љубав, мој бол, и мој живот, ти ћеш бити моја смрт, умираћу онолико дуго колико се дубина мога постојања буде успињала... Наћи ћу те надмоћну и носталгичну, ти ћеш ми нежно пробити срце како би ме натерала да плачем...

ДАНИЦА: Знам, памтим. То пише у твојим Свескама.

БРУНО БАРИЛИ: Читала си?

ДАНИЦА: Упијала. У Риму када је Милена имала ону своју изложбу. Сећаш се да су биле најугледније личности.

БРУНО БАРИЛИ: Да и застајали су испред платна Барилијеве ћерке. Да тако су говорили: Барилијева кћи.

ДАНИЦА: Моја кћи је била у Београду и у Пожаревцу... Сад је она своја у свету, а ми ћемо бити само њени отац и мати. Често ојађени...

БРУНО БАРИЛИ: Ми смо дошли до савршеног и узајамног поистовећивања, премостили смо огроман простор и дугачке поноре, раздвојени и сами, постојани као две звезде у тамној ноћи...

ДАНИЦА: Са Миленом, уместо њеног месеца, на том нашем небу.

БРУНО БАРИЛИ: Данице, нас двоје путујемо толико брзо ка смрти. Били смо више раздвојени него спојени, али никад у непријатељству.

ДАНИЦА: Тајне живота су нас спојиле... Тебе је твоја уметност и плаха природа, твоја нарав одвела на друге путеве.

БРУНО БАРИЛИ: Стар сам. Не бојим се смрти. Али не могу више да радим. Не успевам да досегнем радост, ону огромну радост рада која је сада све ређа. Док

компонујем као да дирам у своју крв, као да лижем своје ране... Моја крв не тече, не кружи, моје превише бројне ране све су отворене и суве, гнојне, скореле и поцрнеле...

ДАНИЦА: Говорио си да те ћилим који сам ти поклонила када смо се венчали композицијом боја подсећа на музику.

БРУНО БАРИЛИ: Сећам се тог твог поклона... Тај пиротски ћилим, густо ткан нема одсјај као они персијски. Био је загасит и непрозиран, носталгичан и подсећао на фатализам... Саздан од балканских песама и игара, драгоцен по својој души... Ништа чудно што је тело девојке у цвету младости положено на те боје у мени изазивало бујицу незадрживих, распеваних дамара... *(Оде, нестане)* *(Музика, наравно музика Бруна Барилија. Опет је то "Медуза")*.

ДАНИЦА *(сама у вртлогу ветра)*: Бруно мој, Милена моја око мене је пуно сувог, опалог лишћа са јаблана. Шири се један мирис који нема везе са срећним светом и лепим животом. То лишће и тај мирис и ти вити јабланови ће нас надживети, шуморећи животом и после наше смрти... Рамена су ми пуна тога лишћа, које стално пада на мене. У даљини видим ред дивљих кестенова, којима се по врховима просипа отопљени бакар трулежи, смрти, умирања... Сваке вечери седим овде, слушам и гледам ласте и мислим само на тебе, Милена моја! Сваке вечери сам ти све ближа и ближа... *(Оде, нестане)*.

МИЛЕНА *(пали лампу обешену изнад њеног штафелаја)*: Сама сам, а вечери дуге и мирне. Често не знам шта да радим. Причам наглас са вама мили моји, татице, мама. А онда како ми се не одазивате ја се заплачем. Сузе ми саме потеку. Чини ми

се да сам тако сама на свету, како нико никада није био... Много спавам, пијем доста млека... Дању се често подигну страшне олује које ме по својој силини и кратком трајању подсети на Рим... Где сте ви сада? Да ли ти, мама, имаш од чега да живиш? Не знам како преживљавам са свим тим мислима и стрепњама у срцу и глави... Кад бих само могла да се вратим!... Да одем из ове проклете Америке... Ах, тако сам сиромашна. Досад сам стално радила, али никада нисам зарадила више од онога колико ми је било потребно за живот - а камоли да се вратим кући! Ви заиста не можете ништа друго учинити за мене, осим да учините и могуће и немогуће и да будете здрави и живи и снажни када се вратим. Немојте да ме оставите овако саму јер не знам куда и где бих могла да се денем... Ја вас сва разумем. Али изгледа као да је све давно прошло, ишчезло и ја сам без иједног родитеља, без иједног правог пријатеља на овом свету. Понекад се уплашим, толико сама...

Сцена 7.

Из замрачења, као из сећања Милениног израња, појављује се Родриго Гонзалес. То је онај Кубанац, љубав и преокупација Миленина. Сам је на сцени али као да је чуо последње Миленине речи

ГОНЗАЛЕС: Не, ниси сама, незаборавна, премила Милена... Ја сам са тобом. Нити хоћу, нити могу де те заборавим! Пред очима си ми као летње Сунце у које непрекидно гледам, иако ми се зенице од јачине светлости муте и као да хоће да прегоре... Свеједно, драже ми је да ми уместо очију остане твој лик, утиснут као жиг на моје лице и у моју личност...

МИЛЕНА (off): Видим те Родриго...

ГОНЗАЛЕС: Мислио сам да ће ми музика бити једина и трајна животна преокупација којој ћу заувек остати веран. Бојим се да сам се у томе преварио. Музика, и она кубанска и свака друга, ће остати у мени и у целом мом духовном и телесном бићу, али ће од сада сваки тон који будем одсвирао на свом клавиру бити надахнут и посвећен теби, мила Милена! У мојој музици ћеш бити ти, као једина и непоновљива арија мога живота...

МИЛЕНА (off): Чујем твоју музику...

ГОНЗАЛЕС: Можда се чудиш, можда ти је мало вероватно све ово што ти саопштавам, јер ме не познајеш, ниси имала времена да ме целог упознаш. Можда је то и боље, јер не би била очарана оним што ти не могу понудити... Сиромашан сам и у свет сам пошао, бежећи од свога живота и свега онога што ми је претило да ме уништи. Ја немам чиме да те уверим да си се у мене и мој живот утиснула као пушчано тане испаљено са мале даљине. Ниси ме ранила, само си ме собом и својом тајанственом личношћу, коју сам

наслутио, омамила и повукла у ковитлац живота у који неминовно тонем. Мало је и недовољно да ти кажем да те волим, уствари више обожавам, јер те поистовећујем са божанством.

МИЛЕНА (off): Ти си мој Бог, Родриго...

ГОНЗАЛЕС: Када сам угледао онај аутопортрет и тебе поред њега, једино што сам пожелео је да те загрлим, заклоним пољупцима од свих и потонем у ону реку која је прокључала испод мене... Не, не желим ја теби ропство у мојој љубави, ја теби желим да моја љубав буде рајско окружење у шуми палми, и на земљи на којој ћеш ти своју уметност, моју музику и наш живот уздићи до савршенства, сличног најдрагоценијем уметничком делу. Желим живот који ће бити, не имитација, но сама уметност. Бићемо сједињени једном и јединственом магијом и чаролијом: нашем љубављу. Од оних дана и ноћи које смо спојили у незаборавно време, док будем дисао живећу и осећаћу само за тебе и са тобом, једина и љубљена Милена. Ја теби одан...

Зачује се музика. То може бити клавир или неки други инструмент, који ће одсвирати “танго”, онако сетно и сензуално како то осећају два бића међусобно заљубљена.

Опет из замраченог дела позорнице изрони разиграни пар: То су Милена и Родриго Гонзалес: Они играју, као у сну, полуосветљени, нестварни.

Кад се музика заврши играчки пар се отргне један од другог и појури сваки на своју страну и потоне у мрак, осветлиће се један угао бродскепалубе, са сточићем за којим седи Милена и пише писмо или га је већ написала те га гласно чита, изговара као своје обраћање Родригу Гонзалесу.

МИЛЕНА: Мој незаборавни Родриго, непрекидно ми је пред очима твој живи лик и чујем твоје речи да желиш

да осим уметности, поред себе имаш и живи лик оне која је њу, тај аутопортрет створила, а посебно да желиш да имаш мене саму и живу поред себе. То си муцао на рђавом италијанском, док си куповао слику са мојим ликом, мој аутопортрет, али сам га ја сјајно разумела и још више осетила тебе и твоју жељу. То ме је и понело у онај трк у који смо се дали, до најближег хотела и у коме смо остали три митска дана и три прекратке ноћи, испијајући само наше уздахе и умивајући се топлим сузама. Не сећам се како смо се растали, јер те све време осећам како лебдиш око, мене или како се обавијам око тебе...

ГОНЗАЛЕС
МИЛЕНА:

(off): Лебдео сам за тобом. Будио се у твом загрљају. Знам само да сам сам била пренута и да ме је мој отац Бруно зграбио и, скоро, угурао у ауто који нас је повео у ноћ, у моју највећу и најгорчу неизвесност. Обрели смо се пред бљештаво осветљеним Teatro delle Novita u Bergamu.

Све је било чаробно, национална химна на почетку, а онда су одјекнули први тактови увертире. Препознала сам музику опере “Медуза”, коју је мој отац често певушио, а колико се сећам написао је, компоновао пре двадесетпет година. Мој отац, по природи, скроман, био је ван себе и није умео да се снађе када се представа завршила. Угледали смо га на бини како се клања, а нас две, мајка Даница и ја, биле смо бледе као авети.

Те вечери, сво троје, доживели смо најјаче и најлепше тренутке у нашим животима.

ГОНЗАЛЕС
МИЛЕНА:

(off): Био сам са тобом... Ниси ме видеала!

И у Риму те није било, као ни у Паризу. Нисам знала где бих могла да те потражим. А знала сам, као што и сада слутим да ћу те наћи и заувек за себе сачувати. Онако како сам те неговала у сновима, настанићеш се и у мом животу. Зато сам и села на овај брод са кога ти и пишем.

ГОНЗАЛЕС *(off)*: Чекао бих те целог живота.

МИЛЕНА: Да ли на јави или у неком магновењу неко ми је дошапнуо да си у Њујорку и да ме очекујеш, Ни сада не знам де ли је то твоја порука или моја жудња за тобом која се тако у мени огласила. И ево ме, одмах сам кренула теби у сусрет. Брод је испловио, мали француски брод, и већ смо на пучини, а то је и пучина наших живота која ће их ујединити. Ово писмо ћу ти предати у руке кад се будемо срели, јер твоју адресу не знам...

(Опет се замрачило небо над малим француским бродом који је носио Милену и писмо које неће бити никад уручено, као што до Милене није стигло ни оно које јој је Родриго написао. Кроз фијук ветра чује се глас.)

МУШКИ ГЛАС *(off)*: Писма Родрига Гонзалеса и Милене Павловић Барили никад нису била уручена. Једноставно су се мимоишла и - потонула су времену.

Сцена 8.

МИЛЕНА (сама): А и то са Родригом се свршило. Било је и тешко и горко и грозно. Али и то је било моје и припадала сам му свим срцем. Тој љубави и том свршетку. И да би се то избрисало, треба доживети нешто много весело и деликатно... Знам да сам сада слободна и да могу, кад хоћу, да спавам или да једем, да радим или да ништа не радим... После свега дошао је изненада и остао месец дана.

РОДРИГО (off): Милена...

МИЛЕНА: Видела сам га четири - пет пута. О како су ужасна и тешка та виђења била! Звао ме је да идемо на Кубу и да се овде одмах венчамо... Његов живот и сви његови интереси били су потпуно промењени. Само су га душевни и духовни пут и развитак интересовали. Говорио је да он види да нема разлике између живих и мртвих и да у том смислу има огроман пут и рад пред собом.

Не пије више и не једе месо и учи све то са једном женом, Шпањолком или Енглескињом и од које, док све то не научи, не може да се растане... Ни онда ни сада нисам знала какав ми је то удар био. А нешто сам предосећала, одевно... Рекао ми је да ја имам невероватно јаког андјела, који ме чува и који ме је у животу од најгорих ствари спасио... Мало смо се и кратко видели, па је он са том женом отишао на Кубу... Немам више никакве везе са њим. Ништа, ништа! Био је као сенка, као неко са оног света. Сви путеви су немогући, а ипак знам да је то она особа...

БРУНО БАРИЛИ (off): Милена...

МИЛЕНА: Најдражи тата, држим у руци твоје драго писмо... Дошла сам овде да проведем зиму. То је једно место на само сат времена од Њујорка... Ваздух је бољи

и мање се умарам. Сасвим сам се опоравила. Свој гвоздени корсет носим само док радим, али сам много нервозна... На неколико миља одавде живи Ђан Карло Меноти. Недавно сам направила костиме са његов балет “Себастијан”... Ни ја немам вести од маме месецима, годинама. Скоро да се и не сећам више кад сам од ње нешто примила. Већ ме је хиљаду пута напуштала нада да ћу је поново видети икада. Сањам је, после ми је теже да се пробудим. Па ипак ми се чини да је жива и да њене мисли, чак допиру до мене, чак доведе... Не волим да ми говориш да си се променио. Сви смо се много променили. Па ипак у нечему остајемо исти. Поред свих мука и брига ти остајеш увек мој тата, само сад још милији и ближи....

МУШКИ ГЛАС (*off*): Милена...

МИЛЕНА: У децембру ће бити година како сам се удала за једног младог и драгог Американца. У то време је био војник. Касније су га отпустили јер се разболео... Данас је тако леп и сунчан дан...

Музика. Може то да буде управо музика Ђан Карла Менотија и то из балета „Себастијан“.

РОДРИГО (*off*): Милена...

МИЛЕНА: Ипак и заувек ће ми остати слика, његова слика за клавиром. Нежног изгледа седео је на седам јастука од брашуна за оним огромним концертним клавиром. Слушајући његову музику учинило ми се да је на тренутак изронио неки водопад, да је склопљен неки тајанствени споразум између тог малог кубанског Креолца и читаве оне музичке громаде његове звучне поезије...

А онда и после свега остаје ми моја судбина. Целе ноћи остајем са четком у руци савијена над столом.

Очи ми изгореше од лампе. Гасим је у девет ујутру, па онда на доручак. Прилегнем до једанаест, па опет хајд на рад. Из “Вога” ми телефонирају... Тешко ми је понекод што од чистог сликарства и фантазије за сад нема ништа. Борим се колико могу против комерцијалних утицаја и пресија. Имам често на рачун тога тешкоће управо са „Вогом”.

Али ако ја попустим руинираће ме. Зато су сви уметници отупели... овде. Најбољи пример је Де Кирико... Прави пут се изгуби лако, зато што публика исувише мало зна. Вредности су овде минималне што се уметности тиче...

МУШКИ ГЛАС (*off*): Дела Милене Павловић Барили исложена 1932. у Паризу у галерији June Eugore, била су у потпуности лирска, помало лична са љупким и самоувереним линијама, богата шармом који плени. На њима је готово увек присутно лице, лице саме уметнице, спокојни и донекле тајанствени овали. Милена је била лепа, а слике су личиле на њу, или још боље она је личила на своје слике ... Сетне...

МИЛЕНА: Париз? Тамо сам била четири године и не знам како сам то издржала. Париз је ужасан град, с новцем или без њега, тамо ће вам увек бити лоше. Али има и нешто добро у томе, тера вас да радите. Страшно ми исцрпљује живце. У последње време сам била потпуно изнурена и с времена на време осећала сам потребу за физичким опоравком. Постоји само један начин, спаковати кофере и пут под ноге... Неописива је патња коју у мени изазива сликање. Први велики напор који сам морала направити да бих своју уметност заиста могла да осетим као себи блиску, био је да се ослободим конвенционалних форми које ми је наметнуло петогодишње студирање на Академији у Немачкој, у једном глумом и назадном окружењу... Али, можда је ово

само тренутак горке резигнације и малодушности... Драга мама, мало милом, мало силом изређала су се највећа имена из данашњег Париза на мојој изложби и они који знају Бруна и они који га не знају... Ја сам у ствари задовољна. Понекад ме ухвати чудна криза, али видим да ипак ја грешим и да ствари у животу иду друкчије него што човек жели и очекује, али можда ипак на исти циљ стигну... Прочитала сам, чула или ми је једноставно у сан дошло сазнање да је Микеланђело говорио да он не ваја, већ само длетом и чекићем ослобађа анђеле из камена, где су вековима благословом или проклетством били засуђњени. А те његове анђеле сам виђала у Риму у ликовима различитим, али увек са неким тријумфом радости на лицу. Био је то осмех слободи на коју их је Микеланђело из камена изводио. (*Играч и играчица изводе балетску нумеру можда из "Лабудовог Језера"*.) Све ми се чини да је и са мојим анђелима слично. Ја их не сликам, ја их проналазим у тамним пределима моје душе и одатле их изводим на светло дана и нудим погледима оних који у њих верују, који у њима нешто од своје душе препознају. Моји анђели су различитог расположења. Понекад су радосни, а понекад несрећни. Међутим, свима њима као да се преко лица навлачи вео неке сете и чежње. Ја нисам тога свесна и никад нисам имала намеру да им тај вео намакнем. Он се, једноставно сам, од неке моје туге, преливао преко њихових лица. Такви су они на Венецијанским лагунама, а препознајем те велове сете и на мојим аутопортретима. Могуће је да се он неопажено извуче жестином маште и врелином страсти. Сневачима на јави знано је много више што измиче онима који сновијају само ноћу. Памтим те мисли Едгара Алана Поа док сам читала његову чудесну причу Елеонора.

(Младић (off) чита одломак из поменути приче.)

Као и њему и у моја се нејасна привиђења знају прикраду трачци вечности, па ме обузме усхићење да сам на домак некој великој тајни која ми се отвара и тајним путевима ми се саопштава оно што ја после на платнима остварујем и линија и бојама означавам. Слично је бивало и са Бодлеровим цветовима зла. Бивала сам са њим по париским борделима у друштву потонулих лепотица, дендија и уметника. Бодлер је у њима проналазио ону сетну лепоту којом су могли да бљесну или су пре потонућа њом зрачили и такве са њиховим пороцима који су били компензација врелина, их је описивао и васкрсавао. А провокације ради и да би грађане саблажњавао и сам се тим пороцима, блуди и дроги предавао... Пада ми на памет да можда отуда потиче реченица Пола Валерија, кад је на мојим сликама препознао нешто од њихове литературе или светлости Ботичелија и метафизике Де Кирика, реченица у којој је изразио највећу похвалу мени.

ПОЛ БАЛЕРИ: (off) „Ви боље сликате, него што ја пишем“. То сам доживљавала и као признање, али и као тихи прекор, мислила сам, откуда мени право да измамим то признање великог песника Пола Валерија. Признајем, он ми није дао повода да посумњам да се ради о прекору. То сам само ја у себи помислила. У својим самоћама и сумњама...

Да, драга мама, света је било врло много, све пуно. Испочетка се ништа није продало, а после смо продали шест слика. Једну је купио Малапарте, Курцио Малапарте, писац, једно уље врло модерно, једну Питигрили, оне Индијанце из Лондона, а Аутопортрет један кубански пијаниста... чула сам када је рекао да хоће да има лик оне која је тако лепа. Само сам уздрхтала на те речи...

Милена прилази штафелају на коме се налази слика на којој је лик кубанског пијанисте Родрига Гонзалеса. Милена слика, довршава слику. Кратак музички пасаж.

МИЛЕНА: (сама, сетна): Под мојим капцима
ти си месец у башти,
ти си магла на реци,
ти си једини увијен у сан,
у Одјек детињства
и у плач.
Ти си вал што се пропиње високо
тражећи звезде
у тишини неба.
Sous mes paupieres
tu es la lune dans le jardin,
tu es la brume sur la riviere,
tu es seul envelope de reve.

ГЛАС ДЕВОЈЧИЦЕ (off): Кад сунце свањива
и птичице певају
онда, онда је лето
ал ја нећу да га
дочекам
на овом свету!
Овај свет
санак је
само санак.

МИЛЕНА: А ја? Да ли ћу дочекати лето? Како бих волела да
га дочекам у мојој башти, одакле гледано је небо
најлепше. Или можда са Госленом, у нашој кући
на ивици шуме, иза кога је оно смарагдно језеро...
Родриго, је ту негде тако близу, али тако далеко да
га не могу ни да замислим... Мацо моја, најмилија
мајчице, драги мој татице... Ја сад идем у свој сан...

Милена, одгурне штафелај који се бешумно стропошта, прилази лампи и гаси је. Светло полако трне, Милена са чашом воде у руци испија, гута своје, пилуле за спавање... Све је тама.

Чекају ме моји анђели... Слободни...

Овде престаје живот почиње сан!

6. март 2011.

**ВАРОШКИ
МАСКЕНБАЛ**

ИЛИ

**СЕЗОНА
КРПЕЉА**

ФАРСИЧНА КОМЕДИЈА

не зна се у колико
чинова

У ВАРОШКОМ МАСКЕНБАЛУ УЧЕСТВУЈУ

- ГРАДОНАЧЕЛНИК - касније Карађорђе
ЛЕТОПИСАЦ - касније Церемонијалмајстор
ИСТОРИЧАР - касније Миленко Стојковић
АРХЕОЛОГ - касније Бранислав Нушић
МЛАЂИ ЧОВЕК - касније Петар Николајевић Молер
МОМАК - касније Милош Обреновић
ЦИГАНИН - касније Миливоје Живановић
ЦИГАНКА - касније Жанка Стокић
ВАРОШКА ЛУДА - и пре и касније исто
ВОЂА - касније обешен
СТАРАЦ - касније одапео
ГАЗДА КАФАНЕ - касније исто што и пре
СТЕВЧА - исто пре и касније

ПРВИ ЧИН

СЦЕНА ПРВА

Канцеларија Градоначелника провинцијске Вароши. Писац се неће трудити да је описује, пошто ће тај простор у евентуалном извођењу редитељ и сценограф по свом нахођењу урадити. Читаоцима, пак писац препушта да сами себи пусте на вољу и замисле ту канцеларију. Не искључује се и њихов емотивни однос према власти и Градоначелнику. Амбијент у коме он јесте власт нека смисле и они који дотичну функцију воле или прижељкују или су равнодушни или, не дај Боже, пуни презира према њој. На заказани пријем код Градоначелника долазе Летописац - песник, Археолог и Историчар.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Господо, добро дошли!

СВА ТРОЈИЦА: Честитамо!

ЛЕТОПИСАЦ: Господине Градоначелниче, дозволите ми тренутак апсолутне искрености...

ИСТОРИЧАР: Од када то песници болују од искрености?

АРХЕОЛОГ: Искрени могу бити само они који располажу материјалним доказима.

Зар треба да посебно наглашавам да само археолози располажу тиме.

ИСТОРИЧАР: Колега, опростите Градоначелниче, превише сте искључиви. Историја управо тумачи истине на најискренији начин.

ЛЕТОПИСАЦ: Увек по диктату победника и оних који владају.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Господо, ваш симпозијумски дијалог наставите на другом месту. Желели сте пријем...

ЛЕТОПИСАЦ: Да и на томе вам најтоплије захваљујем. А да. Да не заборавим.

- Од јуче негујем посебан понос. Ја сам житељ
Вароши у којој сте ви Градоначелник.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па ја сам и раније живео у овој Вароши и
ми смо се сваког јутра сретали пред пекаром
или око пијаце.
- ЛЕТОПИСАЦ: Е, али тада ви нисте били Градоначелник!
- ИСТОРИЧАР: Честитам вам избор за Градоначелника,
уверен да ћете ви окренути нови лист
варошке историје. То се досад није десило.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Заједно са свим грађанима, а посебно са вама.
Ви сте цвет наше варошке интелигенције и
ја од вас много очекујем.
- АРХЕОЛОГ: Моје честитке су засад само надања у бољу
будућност наше Вароши. Оне главне ће доћи
на крају мандата.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Је л' што одлазим?
- АРХЕОЛОГ: Не дао Бог. Због материјалних доказа које
ћете оставити иза своје владавине.
- ЛЕТОПИСАЦ: А нема честитања на вересију. Него по души
и одмах!
- ИСТОРИЧАР: Нама историчарима је потребна дистанца
за уочавање правих вредности. Али кад
је наш Градоначелник у питању свесрдно
се придружујем честиткама, са жељом да
остане златним словима уписано његово
име у историју наше Вароши.
- ЛЕТОПИСАЦ: Ја, напротив, немам никаквих резерви,
господине Градоначелниче, те вас уверавам
да мене моја предвиђања никад не варају.
Знам, сигуран сам да је вашим избором већ
најављена зора нашег и варошког напретка
и благостања.
- АРХЕОЛОГ: Ала сте ви ем самоуверени, ем галантни у
комплиментирању нашег врлог Градоначел-
ника. Скоро да и ви заслужујете честитке за
ове ваше, олако изречене.

- ИСТОРИЧАР: Лако је њему летописцу и песнику, јер су оба занимања склона претеривању. А ни просуте речи их ни на шта не обавезују.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Господо, ја вас веома поштујем, чак се и дивим вашем доприносу како историјском и археолошком осветљавању трајања наше петвековне Вароши, као и овом шармантном момку који себе не штеди кад нам улепшава ову туробну стварност. На томе вам хвала.
- ЛЕТОПИСАЦ: Управо због ових речи, које откривају ваше дубоко познавање наше историјске и археолошке прошлости, ја вас молим да нечим изузетним обележимо садашњост и, наравно, вас и вашу власт у овом времену.
- ИСТОРИЧАР: Подигните споменик!
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ко ме? Ено су јунаци и хероји, ено Књаз наш сто и више година залуђује оном подигнутом руком и испруженим кажипрстом.
- ЛЕТОПИСАЦ: Као да ми не знамо правац куда нас ви водите, него ће он да нам покаже.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Споменик има и песник и она сликарка што се смуцала по свету, а код нас се скрасила са спомеником. Ту је и глумица, која нит је рођена, нит је глумила у нашој Вароши, а они је турише на постоље. Е ту је богами и онај наш глумац, “бурјанац” по Бурјан мали. А јес и она песникиња, из прека, што нико није хтео да је сахрани, па је тутнуше нама...
- ЛЕТОПИСАЦ: Не нама, сачувај Боже. Него онима, што све то замесише. Комунистима, што једва дочекаше да се ките туђим перјем.
- ИСТОРИЧАР: Не претерујте младићу. Колико знам тој комунистичкој фели и ви сте припадали и у много њихових чорби били сте мирођија.
- ЛЕТОПИСАЦ: Био сам млад. И заведен.

- АРХЕОЛОГ: Завео вас онај трособни стан у чаршији...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: И још је много њих са спомеником у парку и расутим по улицама чија имена нам оставише у аманет.
- ИСТОРИЧАР: Разумем ја ваше дилеме, господине Градоначелниче. Мудар сте човек и чувате се грешака. Јер грешке се човеку и праштају, али политичару никад.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ни сам не знам ко је све томе кумовао и споменике подизао, улице крстио.
- ИСТОРИЧАР: Историја нас учи да свака власт има своје пратиоце и скутоноше. Око ње се као муве око гована роје, да простите, сви они што би да лизну или оближу тај тањир власти. То су оне “подгузне муве”, што рекао један судија и набеђени писац наш.
- АРХЕОЛОГ: Маузолеј, маузолеј изградите Градоначелниче. Бићете слављени за сва времена.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Прошло је време фараона, колико ја знам. А и онај наш, који се није тако титулисао није дао да му се сагради маузолеј.
- ЛЕТОПИСАЦ: Кога бисте ви, са историјске тачке гледишта, волели да видите у том маузолеју?
- ИСТОРИЧАР: О па то је бар лако! Најзаслужнији грађанин би могао да почива у њему или највиђенија личност. Ево као господин Градоначелник.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Хвала, хвала, ја се сасвим добро осећам и није ми до маузолеја.
- ИСТОРИЧАР: Оппростите, не било дословно схваћено. Мислио сам само фигуративно.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Слажем се да је неко спомен обележје погодно. Повежите то са нашом историјом: српском, па и словенском.
- АРХЕОЛОГ: Упозоравам вас да су остаци материјалне културе кад је реч о словенима оскудни.

- Они су били скитачки народ, а насеља су подизали од врбовог прућа и блата и све је то нестајало у првим налетима поплава.
- ИСТОРИЧАР: А Римљани? Ево ту, недалеко од Вароши, на обали Дунава дизали су градове. Виминацијум, на пример.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Маните то.
- ЛЕТОПИСАЦ: Градоначелниче, упозоравам вас. Не оспоравајте римско наслеђе. Чуће вас оно пискарало па ће вам подметнути да сте ви против јер су они били освајачи.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Како освајачи. Па они су били пре Словена.
- ЛЕТОПИСАЦ: Ма то њега не дотиче, њему треба да вас нешто омаловажи и нападне.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ма нек му је лако писање и црна земља. Него нешто ме збуните. Кажете нема материјалних остатака словенске и српске културе...
- АРХЕОЛОГ: Неоспорно.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па како онда опсташе оно коље и стубови од оне Трајанове ћуприје преко Дунава код Кладова, а од словенских и српских грађевина ништа. Па то коље и стубови су од српског багремља и храстова. Није то Трајан, са оном таблом, довукао из Рима?
- АРХЕОЛОГ: О томе археологија не говори ништа.
- ЛЕТОПИСАЦ: Спомен-обележје би требало да буде посвећено „Никоме и Ничему“.
- ИСТОРИЧАР: Глупо!
- АРХЕОЛОГ: Непримерено!
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Како? Како? Нисам баш разумео. Појасните.
- ЛЕТОПИСАЦ: Све је демократски и транспарентно. Ту се не би апострофирао „Нико и Ништа“. Нема персоналног одређивања. Нема именована.

- ГРАДОНАЧЕЛНИК: То значи да би могао да се односи на сваког грађанина и на сваки подухват.
- ЛЕТОПИСАЦ: Управо тако. Неименовани значи сваки могући, а о подухватима и да не говорим. Можда је управо у њему садржана и асоцијативна мисао на Књаза или Вожда док су војевали за ову Варош или на онај сумрак када је онај што није саградио маузолеј, а кроз Варош је прошао као фараон, или на корзо и онај гимназијски пар што замиче Немањиним улицом...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Молим вас, на претерујте... Асоцијације су безбројне. Зашто нека не би ишла и на Краља Петра који је у овој Вароши посетио своју фамилију, из које је она сликарка што је после одлутала у свет, гневна што јој ондашње власти ондашње, то наглашавам, нису дале запослење у Вароши.
- ЛЕТОПИСАЦ: Те ондашње нису биле комунистичке, молим да се то зна.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Е није вам баш без везе та идеја о споменику „Ником и Ничему“.
- ЛЕТОПИСАЦ: Њим ће се пре свих извршити и национално и политичко помирење. На њега ће лећи и партизани и четници, обреновићевци и карађорђевици, радикали и напредњаци, а пре свих демократе и социјалисти...
- АРХЕОЛОГ: А онај што није имао ништа, а узимао и више него што му је требало?
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Сваки грађанин ће себе као „Нико и Ништа“ препознати и са њим се поистоветити.
- ИСТОРИЧАР: Поставимо спомен плочу?
- ЛЕТОПИСАЦ: Недовољно!
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Неубедљиво!

- ИСТОРИЧАР: Треба следити Грке и Римљане. Запис у камену. Да памте генерације и млади нараштаји.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: А Срби, Словени, како би они то обележили?
- ЛЕТОПИСАЦ: Опет ви са својим непромишљеностима.
- ИСТОРИЧАР: Срби, а још више Словени пре њих би то на рабош зарезали и нико никад не би одгонетнуо. Остало би предање о томе.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па то је и најбоље. Нико не би знао, нико не би разумео, ником се не би замерили, а сви би веровали да све знају и све разумеју. Максимална транспарентност!
- АРХЕОЛОГ: Људи, господо, маните се рабоша и предања.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Однекуд у вас имам доста поверења! Предлажите!
- АРХЕОЛОГ: Мегалит, мегалит треба поставити!
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Збунисте ме. Шта је то мегалит.
- ЛЕТОПИСАЦ: Није важно. Звучи учено и старовремски.
- ИСТОРИЧАР: Ако већ постављамо спомен-обележје „Ником и Ничему“ нека оно буде у складу са тим. Да представља „Нико и Ништа“.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: То је функционална веза и логичан след предходне бесмислености, пардон хтео сам да кажем деперсонализоване одређености.
- ЛЕТОПИСАЦ: Мегалит! Мегалит! Мегалит! Како то гордо и учено звучи.

СЦЕНА ДРУГА

Градски или варошки трг некад се звао Краља Петра, на Трг ослобођења. Сад се опет зове Краља Петра. Нема житеља да памте како се тај трг називао пре оног првог назива. Помрли су, а неки, кажу, и присилно, од своје воље заборавили. У сваком случају метеж, је исти, без обзира на име трга. Ту су, пошто је у Вароши пијачни дан, сељаци који проносе робу на пијацу, гурају се домаћице и залудни пензионери, мине понеки музикант са трубом на леђима, а деца галаме ли, галаме. Како и не, кад се од њих очекује да за коју годину стасају у оне галамције у демонстрацијама, којих је било и биће док је власти, а то значи док је света и века. Циганин води мечка Цветка, а Циганка вуче торбу и мусаву децу. У једном углу је ћоше од кафане. Столови уредно намештени, све столице су празне. Нема гостију. Газда кафане, прекрстио руке и прене се из дубоког размишљања.

- ГАЗДА: Стевчо! Стевчо бре! Оглувео да бог да, де си сад. Стевчо...
- СТЕВЧА: Ој, газдо! *(Утрчава дечко келнер, мало наглув и приглуп).* Еве ме, ту сам...
- ГАЗДА: Омутавео сам дерући се, е не могу да те дозовем. И није “ој” и “еве ме“. Каже се “молим и „изволите.”
- СТЕВЧА: А што да те молим, газда. Отац ме пратио да те слушам.
- ГАЗДА: Е јеси глуп! Ако си и од оваца дошао, гори си него што сам се надао.
- СТЕВЧА: Лука сам плевио. Газдарица ми казала.
- ГАЗДА : Не зна се ко је луђи од вас двоје, ал те она, изгледа надвисила.
- СТЕВЧА: Она ми наредила, а ти си ми у главу утувио да морам да је слушам и да се не противим.
- ГАЗДА: Мани сад то. Него ајде, узмувај се мало по кафани, служи госте, прави галаму да

- сељаци мисле како је код нас велика гужва трчи, узми нешто са келнераја, изнеси, унеси вичи, вичи из све снаге, да те чују од Начелства до зелене пијаце.
- СТЕВЧА: *(најпре збленуто гледа у газду, као не разуме шта он хоће, а онда схвативши, нагло поскочи зграби келнерски прибор, растрчи се по кафани, сипа пића и са шанка их хитро разноси, ставља на столове и непрестано виче, као да скандира):* Молим, изволте... Молим изволте...
- ГАЗДА: Тако Стевчо, соколе мој! *(Занет и озарен је)* Извол'те, извол'те...
- СТЕВЧА: *(У тој јурњави по кафани, нагло се заустави пред газдом, и свом снагом опали му шамар):* Молим, извол'те...
- ГАЗДА: Јес' ти полудео, будало једна! Што ме удари?
- СТЕВЧА: Куј, јел ја? Ништа ја не видо, газда, очију ми? Куј да зна то у овој гунгули... Велика ларма се здала... *(Побегне, не чекајући да му се шамар узврати).*
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: *(Наилази, опхрван народним бригама, изненади се кад угледа Газду како се држи за леви образ):* Је л' зуб?
- ГАЗДА: Море какав зуб! Шамар! Удари ме ова будала.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ко ја будала?
- ГАЗДА: Ма овај Стевча, мој момак.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Побили сте се. Срамота! Ти, матор човек да се бијеш са омладином. Не личи ти. Газда си човек, а и прошла су та времена кад си за све могао да потегнеш прут или шамар.
- ГАЗДА: Све сте у праву, градоначелниче. Времена су прошла ал су будале остале будале...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: *(Седа за један од празних столова):* Служиш ли ти ил оно момче?

- ГАЗДА: Ја ћу, ја ћу господине... Знам, Јача и без шећера!
- ГРАДОНАЧЕНИК: Опет грешиш. Друга су времена. Еспресо, дупли и продужени.
- ГАЗДА (наклони се): Молим лепо! (Оде, осврћући се да се Стевча однекуд не појави).
- ЦИГАНКА (Са торбом и децом, прилази столу где седи градоначелник): У длан да ти гледам, судбину да кажем...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Море мани ти мене. Знам ја своје “добро јутро”. Нема ти шта да ми гледаш.
- ЦИГАНКА: Човек си виђен, наочит, ноћу идеш, мож и да скиташ... Да ти обајем од чини и напрати. Од урока да те заштитим.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК (Вади новчаник и даје деци паре): Ево хлеб и сладолед да купите. Оца и мајку да слушате! У школу да идете!
- ЦИГАНКА: Мани школу, љубим те. И овако су неваљали, а у школу ће још више да се искваре.
- ЦИГАНИН (Водећи медведа Цветка. Скида шубару, клања се): Да се и ми покажемо и да честитамо, господине.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ко?
- ЦИГАНИН: Ја и мој Цветко. Да одиграмо. (Циганин удари маљицама у добош, медвед Цветко се усправи на задње ноге).
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Не, за Бога. Прошла су та времена. Мечке више не играју.
- ЦИГАНИН: Грешиш, господине. Играју оне, ал’ може бити да ти не знаш ил’ не видиш. Истина пред твоју кућу још није. Тазе си власт.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Не мудруј, него децу и жену за руку па на неки посао.
- ЦИГАНИН: Ма кој је још вајду видео од посао... А ја леб зарађујем с мојега Цветка.

- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ево за хлеб и са хлебом. *(Опет даје новац. Сада Циганину).*
- ЦИГАНИН: Немам ја таки образ. Нећу да узмем оно што нисам зарадио. Ето слушама те. Хоћу да радим. И ја и Цветко.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па, радите!
- ЦИГАНИН: Тебе се молим. Влас'си на народ, па само пружи прст пред чију кућу да заиграмо.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Опет ти кажем...
- ЦИГАНИН: Немој то време. Ништа није прошло...Па ја памтим, кад, је у Црном селу твој отац био кмет, а мој отац га слушо и ко старијег и као влас. Он, твој отац је увек прстом показао кућу и мечка је заиграла...! сад је исто! само прст...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Изгледа да цабе причамо. Него пут под ноге, да не зовем полицију...
- ЦИГАНИН: Само то немој, љубим те!
- ЦИГАНКА: Ће те тужу у Европску унију како нам укидаш права и како нас не поштујеш.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Е, надмудристе ме!
- ЦИГАНИН: Да одиграмо, онда?

ДРУГИ ЧИН

Сцена 1.

Сада је то неки варошки трг или празан плац, ту и тамо ограђен неком тарабом, плотом или зидом. Виде се и куће. Све може бити удешено према замисли сценографа и редитеља, уствари, семо редитеља ако се усуде тзв. драмски аматери да ово поставе на своју праињавау сцену. Можда, она таква каква јесте је и најбоља и најпогоднија да се догоди ово што је овај, не баиш уман и даровит, писац смислио.

Наравно ту има и народа, од кога је понеко препознатљив из предходних догодовштина, а свакако Циганин и Циганка са Цветком. Све то може да ту стане, али редитељ никако ту да не тура Градоначелника и оне његове “подгузне муве” што око њега зује. Оне или они ће неопажено улетети.

Уствари ово је нека врста побуне или грађанског протеста, како се то данас транспарентно каже, а против изградње споменика „никоме и ничему“. Као и сви побуњеници и они имају свога Вођу.

ВОЂА: Браћо и ви, сестре, ово се више не може да трпи. Доста нам је и ове власти и ових неправди...

ЦИГАНИН: Лажу бре, лажу много...

ВОЂА : И лажи нам је доста. Залудеше нас све неким обећањима, реформе неке помињу, а ми ништа не разумемо. Све више пропадамо као она ствар кроз поцепане гаће. И њима је и то мало, него сад хоће и споменике себи да дижу. Сетили се „ником и ничему“... Е то нећемо. Ту увреду и неправду да трпимо не можемо...

ИСТОРИЧАР (промува се некако кроз разуларену гомилу): Молим вас, саслушајте ме. Не наносимо ни

- увреду, ни неправду. Наша славна историја, пуна је светлих имена и још светлијих победа. Ми, ова генерација се не смемо замерити ни једном од њих, ни једну победу прогласити за већу од других... Јер тај „нико“ и то „ничему“ је споменик свима...
- НАРОД: Нећемо, нећемо! Марш лопови и лажови...
- ВОЂА: Нисмо ми тиква без корена да порекло скривамо. Тај кога издвојимо и то чиме се поносимо мора да буде обележено као наша дика, наш путоказ у будућност и поглед у славну прошлост.
- ЦИГАНИН: Ма јебем ти ја ту будућност. Дете ми, бре гладно, леба ми данас дајте.
- ВОЂА: Има да буде како ми кажемо, а не да нас ви витлате како хоћете.
- ИСТОРИЧАР: Ми интелектуалци, ја, историчар нисам власт...
- СТАРАЦ: Море сви у исту тикву прдите и један другом муда заносите. Другом ти то причај и, ако је од тебе луђи, нек ти верује.
- НАРОД: Тако је!
- ВОЂА: Зато, јавно и демократски кажи ти, народе, коме споменик да подигнемо?

Настаде тајац. Људи се згледају, шапућу, домућавају се. Одједном се из гомиле издвоји млађи човек. Попе се на једно буре, које се ту нашло.

- МЛАЂИ ЧОВЕК: Ја нисам школован, деда ме извадио из школе као да не дознајем, а и жена ми стално говори да сам глуп. А ја јој кажем је л' због тога што сам се тобом оженио и што те, без деце, трпим и оног комшију што ми се стално по авлији мота. А она онда дигне нос...

- ЦИГАНИН: Ама диже она и још нешто, а ти си будала, ил се правиш да не видиш...
- ВОЂА: Без добацивања.
- НАРОД: Говори, да те чујемо!
- МЛАЂИ ЧОВЕК: Пре неки дан потерам стоку на пашу и гледам оне прасиће, све лепше од лепшега као од брега одваљени. Не одолех него чим дођем кући, ја једно под нож и на ражањ... Ма шта да вам причам, такву сласт прасећег печења никад нисам осетио.
- ЦИГАНИН: Сам си јео, а нас ниси звао...
- ВОЂА: Доста. Па шта предлажеш?
- МЛАЂИ ЧОВЕК: Да подигнемо споменик вепру. Без њега не би никад ону сласт прасећег печења осетио. А и ни ви не... А опет се и сетих, па онај наш вожд, Ђорђе, што га Турци назваше Кара, па и он је на свој барјак турио баш вепра... Зар смо ми од њега, мислим Карађорђа, бољи...
- СТАРАЦ *(који воли да изиграва МУДРАЦА)*: Зелен си ти још да о споменику и размишљаш, а камоли предлажеш нешто сувисло.
- ВОЂА: Па кажи ти!
- СТАРАЦ: Хоћу, него како.
- ЦИГАНКА: Е сад ће ова старкеља нешто да измудри.
- СТАРАЦ: Па, такав сам. Предлажем да споменик подигнемо једном странцу, чистокрвом Енглезу. Од тога народа ми смо доста добили, да о томе ја не причам, па је ред да им се одужимо. Ево, нека то буде споменик Томасу Мору...
- ВОЂА: А што баш њему?
- СТАРАЦ: Прво, што није Србин, па се око тога ми Срби не би гложили, друго што му судбина личи на судбину понеког Србина. И треће, ако и није најважније, ал је за поштовање.

- МЛАЂИ ЧОВЕК:
СТАРАЦ: Био је, брате, заносиљка као и ми Срби, те написа ону УТОПИЈУ.
Е, баш га претера!
Да није Србин није спорно, па према томе ниједан Србин се не би на њега жестио. А и оно што га је у животу снашло слично је неком нашем човеку. Иако славан државник и хуманиста, ипак би осуђен да буде обешен, Краљ ондашњи, дабоме, га помилова и одреди му безболнију смрт - одрубљена му је глава.
- ИСТОРИЧАР:
СТАРАЦ: То су само делемично тачни подаци... Он са Србима није имао никакве везе.
Не мора он да има. везе! Ал' ми се нешто учини познато кад неко, тако учен, као ви посаветова нашег дичног кнеза Милоша те он свог блиског сарадника и војводу потоњег противника, Петра Николајевића Молера не уби, већ га предаде београдском везиру, а овај га заточи у београдску тврђаву где га Турци убише.
- ЛЕТОПИСАЦ: Оно треће немој ни да објашњаваш. Знамо и ми да је био заносиљка као и ми Срби што смо чим то после... и комунисти прузеше у своје програме... А споменик њему то, је исто као да бисмо подигли споменик Абориџанима?
- ВОЂА:
ЛЕТОПИСАЦ: Не уносите пометњу. Забрањујем...
Шта ти можеш да забраниш! Кад незнаш, а ти питај!
- ВОЂА:
ЛЕТОПИСАЦ: Не питам горег од себе!
Е такав се тешко може наћи... Него слушај: и Абориџани су изгубили рат са Енглезима, а ми са Турцима. Зар то није слично?
- ВОЂА: То је било давно. Они сад живе у резерватима...

- ЛЕТОПИСАЦ: Па, ми Срби, хвала Богу, још не...А докле ћемо не зна се... А, да, имају и много језика. Кажу око 250!
- ВОЂА: И ту претерујеш. Наш српски језик има пет шест других назива, а не као тај абориџански.
- СТАРАЦ: Џаба се свађате. Нас је одувек само један спашавао, од зла и сваке напасти. Друге нам помоћи није било... Ми треба да подигнемо споменик Богу, нашем створитељу и спаситељу...
- ИСТОРИЧАР: А то је забрањено. У свим јевађељима пише да се не сме ни ликом ни сликом Бог представљати.
- ЛЕТОПИСАЦ: Чим то забрањује, значи да га нико није ни видео, да не постоји.
- СТАРАЦ: Бог ће симболисати и наша света имена: Светог Саву, Кнеза Лазара...
- МОМАК: Кад је био толико паметан и моћан што истера оног бескућнике Адама и Еву кад они окусише оно што је најслађе у животу. Ма није прасеће печење!.. Он створио свет а са чим... Па и син му се родио из епрувете. Тај ваш Бог је измислио вантелесну оплодњу, јер се Исус заче, а да, ко бајаги, он није ни тако ону друсну Марију...
- ИСТОРИЧАР: Вас би требало протерати. Ви пљујете на религију, на хришћанство на целу нашу цивилизацију.
- МЛАЂИ ЦОВЕК: Сад се нешто мислим, па у причи овог момка има истине... Еј људи, ја кућу зидам и стоку подижем годинама, а тај Бог свет створио за шест дана... Јес, мого он то кад прдне кукавица.
- СТАРАЦ: Одувек је богохулитеља бивало, одувек су они нас вређали и завађали. Чувајте, браћо, бар ви и тог Светог Саву и тог Лазара, кнеза.

- МОМАК: Мани ме бре, старкељо, тог Саве што га калуђери зграбише као седамнаесто-годишњег момка и одведоше са собом. Остави се бре тог кнеза Лазара како му беше име! Зајеба нас да ћемо бити небески народ, а ми сви као сви лаковерни и дан данас, преко шест стотина година јадикујемо што то не постасмо... А нађе се и понека сакалуда која нас уверава како то већ јесмо постали, а ми не осећамо...
- ЛЕТОПИСАЦ: Ви скрнавите и религију и наш национални понос, најлепшу српску метафору...
- МОМАК: Да нисам пристојан, сад бих рекао: опрем добро! Ја вам скрнавим ваше хришћанско уверење, је л' беше православно, а није то урадио онај Немања, прави, не овај новокрштени, кога прво крстише као католика, а он после пређе у православље. То ваша дика!... Па и кад га крунисаше на глави му беху две круне: и православна и католичка... Па како се тај Бог сад снађе да л' тог Немању да штити као католика или као православца. А како нас беше штитио види се по томе колико најебасмо... И докле стигосмо, на чему смо.
- ВОЂА: Е, ово је превршило сваку меру. Гори си од оних које смо наумили да свргнемо. Да ниси ти њихов изасланик?
- МОМАК: Сачувај и саклони...
- ВОЂА: Ти стално нешто нећеш, па кажи шта хоћеш. Ако знаш!
- МОМАК: Не само да знам, ја то и хоћу, одмах! Одмах!
- ЦИГАНКА: Много си ти храбар момак, ал' мало више се курчиш.
- СТАРАЦ: Лупићеш ти дупетом о ледину.

- ИСТОРИЧАР: Такви су увек пометњу у историји изазивали...
- ЛЕТОПИСАЦ: Од њих ниси могао ни поштену хронику, монографију да напишеш. Све они засеру...
- МОМАК: Слушам вас, а сва ми се утроба преврће од вас, ваших подвала и подлих намера. Шта се заносите и себе и нас лажете... Једини споменик треба подигнути Њему.
- ЦИГАНИН: Може мом Цветку! Мене и моју децу он од'ранио. Ниједну игру није одиграо а да није добио карлицу пројиног брашна...
- ВОЂА: Молим без уплитања!
- МОМАК: Ако сте кадри и сложни почните одмах, мада никад неће бити касно. Он је сам себе већ овековечио...
- ИСТОРИЧАР: Не околишавај! Изјасни се! Јеси ли за или против.
- ЛЕТОПИСАЦ: Заносиш се као она ствар на кривини. Гукни, а не пућпуричи стално!
- МОМАК: Зар не видите да се затиремо, сваким даном вас све мање. Гробља препуна, а породилишта празна... Он једини нас може спасити од пропасти! Толико радости и задовољства и мени и сваком од вас, и мушким и женским, пружио је. Није се колебао, ни двоумио. Није застајкивао и забушавао. Радио је и по киши и по ветру, и по суши и по зимској међави. Могао је на посао да прилегне, кад снагу прикупи, и по ливадама и по орању, и на сламарици и на меком сунђеру или мадрацу, свуда је могао кад је хтео. А хтео је често и неуморно...
- ГЛАСОВИ ИЗ НАРОДА: Ко је он? Ко је он? Где је? Где је?
- МОМАК: Ту је! Увек где треба и на правом месту. На сувом и влажном, по мраку и по дану...

РАРОД
МОМАК:

Радио, ради и радиће. Свет је створио, и вас, тако кењкаве и слабоумне... Њему, створитељу човека дигнимо споменик... Творцу!
(скандира): Њему! Њему! Њему!
Њему док је млад да га храбри, кад остари да га теши... Досад сте му свирали, сад му мало запевајте...

Редитељ може „итриховати“ ове народне усклике, али их неће ућуткати! А ако је слободоумнији може овде „интерполирати“ и неколико букета похвала у славу творца и створитеља света, наравно из аутентичног говора које сакупи Вук Стефановић Караџић.

ВАРОШКА ЛУДА

(то је она варошка будала што се смуца по сокацима и непрекидно извикује неке „мудре“ глупости или „глупе“ мудрости препадајући мирне и сталожене варошане): Беж’те браћо! Беж’те сестре! Напаст се на нас стуштила... Досад ни виђена, ни запамћена. Ено хара по малама, а сад ће и по чаршији... Гори су од Турака, Немаца, а не знаш ни да л’ су четници ил’ партизани... Напаст, народе! Пењу се по дрвећу, миле по подрумима, ено их по пољима, мали, црни... Гори су од најкрвожедних пицајзли... Крпељи, мили моји, крпељи, крпељи! ...

Народ се ускомеша. Над Варошким тргом надвије се облак. Загрми, севну муње. Почне киша. Па пљусак. Народ се разбежа. Само Варошка луда стоји и смеје се !

Сцена 2.

То је и даље исти трг или плац. Опустео је. Народ се разбежао. На трonoшцима седе Вођа, Летописац, Историчар и Археолог. Варoшка луда стреса воду од кише са капе и одела. Цеди мокру кошуљу, а ако редитељ дозволи може и гаће да скине и увијајући их исцеди воду из њих.

Они на трonoшцима су тронути, а Варoшка луда, облачећи се почне да ликује и да поиграва, може и корацима „моравца“. Обраћа се оном делу сцене где је до малопре стајао народ.

ВАРОШКА ЛУДА: Ала се разбежасте! Прпа, бато, нема шта!.. Силни сте ми ви јунаци, врли грађани и мудроноше! Ништа од вас да буде не може. Где су вам вође и мудраци, где су вам идеје и циљеви... Узалуд ту мрсомудите... Крпељи, браћо, крпељи ће вам сјебати знање и ту власт о коју се отимате... Ал' шта се ја ту са вама замајавам, сами сте кували, сами кусајте... Јебите се како знате и умете! Само ако можете... *(Варoшка луда достојанствено оде на било коју страну).*

ЛЕТОПИСАЦ *(Вођи):* Млад си ти и непромишљен. Зелен си се у зелену гору залетео...

ИСТОРИЧАР *(Вођи):* Идеје и кад су најбоље пропадају услед лоше изведене организације. А ви чак, никакве нове идеје нисте ни изнели. Па како онда мислите да можете да поведете народ у побуну, револуцију?

ВОЂА: Све ћемо ми то после смислити. Битно је да освојимо власт, а те ваше идеје ће саме од себе доћи.. Уосталом, можда, нам неће бити ни потребне. Народ ће нас гласати, чим смо на власти.

- АРХЕОЛОГ: Ви сте идеалиста, млади цовече, ако не и утописта, па вам стога и опраштам вашу необавештеност и нестрпљење да се власти домогнете. Али материјални споменици наше културе нам говоре, бар они из археологије да су сви владари бивали запамћени по својим добрим задужбинарским делима...
- ВОЂА: Лако је задужбине подизати кад стекнеш власт и паре. Нису ни они то из својих џепова плаћали, него из државне касе...
- ЛЕТОПИСАЦ: А ви бар обећајте да ћете све то урадити: подићи школе, изродити децу, ако нема довољно, направити сокаке насути и шта ти ја знам - неке реформе помињите, у њих се куните.
- ВОЂА: Шта је то “реформе”?
- ЛЕТОПИСАЦ: Откуд ја то знам... Сетићете се и сами кад вам време дође.
- ВОЂА: Је л’ кад на власт дођемо?
- ИСТОРИЧАР: О ала сте ви на ту власт алави! Пазите сви владари, историја нас учи, који су насилно на престо долазили, тако су са њега и одлазили...
- АРХЕОЛОГ: Радили су свилени гајтани, секире, вешала, гиљотине, а богомаи и оно што се у малим флашама држи.
- ВОЂА: Отрови? Не ми хоћемо јавну и транспарентну победу... Да нас народ изабере и прихвати.
- ЛЕТОПИСАЦ: Е, бојим се да ћете мало дуже то причекати!
- ВОЂА: Ми смо имали успех у рукама, али откуд се створи она будала?
- ЛЕТОПИСАЦ: Варошка луда? Е није он баш толико луд колико се претвара...
- ИСТОРИЧАР: Да није то провокатор? Па га не послаше они што су против вас.

- АРХЕОЛОГ: Мирише мени то на ону стару власт. Не бирају они чиме ће да вас заварају.
- ВОЂА: Чекајте! Чији сте ви? За коју сте ви власт? Ону стару или ову нову за коју се ми боримо?
- ЛЕТОПИСАЦ: Ја сам летописац који бележи шта се догађа...
- ИСТОРИЧАР: Одувек сам био за нужне историјске промене...
- АРХЕОЛОГ: Власт ће увек припадати онима који долазе, а не онима који одлазе...
- ВОЂА: Је л' ми долазимо или одлазимо?
- ИСТОРИЧАР: Историја не трпи произвољности. Она признаје само нужности.
- АРХЕОЛОГ: Проценићемо шта ће од археолошког материјала преостати.
- ЛЕТОПИСАЦ: Будите спокојни, ја вас у свом летопису нећу прескочити.
- ВОЂА: Умиљавали сте се и улагивали старом градоначелнику?
- ЛЕТОПИСАЦ: И вама ћемо кад седнете у ту столицу!
- ВОЂА: Предлагали сте споменик „никоме и ничему“, а после и Абориџанима!
- ИСТОРИЧАР: И вама ћемо исту част чинити, а и вама ће та општа замисао импоновати.
- АРХЕОЛОГ: То је дело које остаје за сва времена.
- ВОЂА: А нама сте пришли из убеђења?
- ЛЕТОПИСАЦ: Па, делимично...
- ИСТОРИЧАР: Ви сте наша нада. Бар засад.
- АРХЕОЛОГ: А за касније, видећемо!
- ЛЕТОПИСАЦ: Ви пролазите, ми остајемо, летописци бележе. Јер да не бележимо, изгледало би као да се није ни догодило.

Изненада утрчава Циганин. На подужем канану, привезаном око појаса Варошке луде, довлачи га на сцену псујући и претећи.

- ЦИГАНИН: Мајку ти подводачку јебем, издајицо и продана душо. Мен' си нашо у здрав мозак да зајебаваш... Ево вам га па му судите!
- ИСТОРИЧАР: Ми нисмо судије, ми пратимо нужне историјске догађаје.
- АРХЕОЛОГ: Не пренагљуј.
- ЛЕТОПИСАЦ: Где га нађе, мајку ти циганску и лоповску.
- АРХЕОЛОГ: Докази, где су докази?
- ЦИГАНИН: Ма не заносите се ко оне две ствари на кривини. Крив је, бре, браћо Срби, ако нисте комунисти... Крив је до Бога. Хтео је све нас да сјебе о једном трошку.
- ВОЂА: Ко је крив и зашто?
- ЦИГАНИН: Крив је што се прави луд, а није... Крпеље је, бре, по Вароши растурио и заплашио нас. Разјури нас као мачке с жебишта.
- ВОЂА: Је л' признаје?
- ЦИГАНИН: Јок, још се прави луд и зајебава на
- ИСТОРИЧАР: Крпељи су историјска чињеница и њих не треба доказивати.
- ЛЕТОПИСАЦ: Ево доказа! *(Свлачи панталоне и показује задњицу. Ту се заиста види крупна буба, звана крпељ која се надула од попијене крви).* Спасевајте, браћо, ако бога знате.
- ИСТОРИЧАР: Лекара брзо зовите!
- АРХЕОЛОГ: Само хирурга!
- ВАРОШКА ЛУДА: Не булазните! Какав лекар, какви хирузи ... дајте му само да се напије љуте ракије. Пашће као покошен.
- ВОЂА: Још се спрдаш са нама!
- ЛЕТОПИСАЦ: Не оклевајте, браћо! Не слушајте га. Зовите хитну помоћ.

Циганка, као да се прикрада, улази непрекидно се осврћући. Вуче овећу торбу из које вире разне траве, вретена и варјаче.

ЦИГАНКА: Ди је тај што се уплашио од једну бубу. Долази овамо, несмајниче, кукумавко једна!... Црве из увета сам вадила, а нећу ваљда ту бубу са твог дупета! Окрећи се и не задижи панталоне... Трпи мало, кад те бодем... Што сам само ја рођена да трпим...

Циганка вешто барата око крпеља на оном месту, све време леђима окренута публици. Наједном снажно тргне руком...

ЛЕТОПИСАЦ (Врисне): Јао, јао, јао!

ЦИГАНКА: Шта цабе јаучеш... Готово. Изиђе ко дете из мајке!

ЛЕТОПИСАЦ (Окреће се Циганки, љуби јој руку): Шта сам дужан, сестро?

ЦИГАНКА: Ти ништа. (Покаже на Варошку луду). Овога дужите...

ВАРОШКА ЛУДА: Јесам крив! (Зграби извађеног крпеља и ногом га гњечи).

ИСТОРИЧАР: Крив си за најезду крпеља.

АРХЕОЛОГ: Крив си за њихово урастање међу нас.

ЛЕТОПИСАЦ: Море крив си, бре, за све ово што сам пропатио и страха кога сам се најео.

ВОЂА: Крив си што си народ разјурио.

ВАРОШКА ЛУДА: Е, за то нисам крив. Невин сам.

ЛЕТОПИСАЦ: Још си и дрзак. Најпре признајеш, потом поричеш. Лажеш. Све нас за нос вучеш.

ВАРОШКА ЛУДА: Крив сам за оног једног кога сам у Варош унео и ево сад сам му пресудио...

ИСТОРИЧАР: А за најезду...

АРХЕОЛОГ: За размножавање...

ВАРОШКА ЛУДА: Ја у томе нисам посредовао. Сами су се множили да л' из семена или из јаја, не знам. Ја им нисам помагао. Онога јединог кривца сам као саучесник казнио и са себе љагу опрао...

ВОЂА: А она панике и разјуривање народа?
 ВАРОШКА ЛУДА: Па народ је ко стока, чим један јурне сви скачу за њим. За њих не могу да одговорам.
 ИСТОРИЧАР: Са историјске тачке гледишта, одговоран си за подстрекавање крпеља...
 ВАРОШКА ЛУДА: Ни господ Бог није одговоран за силесију будала која тероришу и убијају народ, сеју сиду и дрогу... За онога кога, је он створио казну, је одредио: истерао га је из раја и ону која га је на јабуку сласти намамила...

За време преходних догађаја повремено би се чула јака и граја народа који се окупља. Они, тј. народ су неосетно као гусенице испуњавале трг, опкољавајући ове у расправи. Кад се круг око њих затвори истрчи момак, сав зајанурен, гарав у лицу.

МОМАК: Са опозицијом шурујеш, Јудо издајничка...
 (То се он обраћа, најпре свима, а потом Вођи)
 Изневерио си нас и уништио наш покрет, отпадниче! Ти више ниси наш...
 ВОЂА: Ко је овде опозиција. Ови су наши...
 ИСТОРИЧАР: Признајемо историјске неминовности.
 ЛЕТОПИСАЦ: Све бележим, памтим, летопис китим...
 ГЛАСОВИ ИЗ НАРОДА: Лажу, изроди, лажу!
 ВОЂА: Заклели су се нама на верност.
 ГЛАСОВИ: Смрт, смрт кривоклетницима!
 МОМАК: Нема опроштаја за наше противнике и непријатеље.
 ВОЂА: Власт је и њима и нама мила.
 ИСТОРИЧАР: Нама само историја може да суди.
 АРХЕОЛОГ: И да о томе остави доказе.
 МОМАК: Нема слободе за вас непријатеље наше борбе за слободу.
 ГЛАСОВИ: Смрт! Смрт! Смрт!
 МОМАК: Нема милости...

Однекуд из гомиле појављује се неколико снажних младића који носе вешала. Постављају их, затежу омчу.

МОМАК (Вођи): Милостив сам ја. Поштоваћу твоју жељу, макар и последња била...
ВОЂА: Моја је жеља да те не видим.
МОМАК: И нећеш ме више гледати... Бирај: метак или уже?

У том неко опали из ватреног оружја у ваздух. Народ се ускомеша.

МОМАК: Једна жеља ти је испуњена... О другој ја одлучујем: ОБЕСИТЕ ГА...

Снажни младићи подигну Вођу, намакну му омчу... Обесе га!

МОМАК: Ово је револуција!

Народ почиње да скандира: Револуција! Револуција! Револуција!

Сцена 3.

То је опет канцеларија Градоначелника са почетка овога збитија. На одговарајућим столицама или фотељама седе: Летописац, Историчар и Археолог.

Наравно да челну позицију има Градоначелник.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Господо, честитам. Били сте сјајни и у замисли и у реализацији замишљеног. Ни сам нисам веровао да ћете такав исход и нашу победу остварити. Заслужујете сво моје поштовање, па и дивљење, нека ми је онај изнад мене на помоћи.

ЛЕТОПИСАЦ: Хвала, господине Градоначелниче. Трудили смо се.

ИСТОРИЧАР: Настојали смо да у оквиру датих могућности остваримо највише.

АРХЕОЛОГ: Ваша је била то жеља и, ево, ми вам је испунисмо,

СВА ТРОЈИЦА: Хвала вам и нека је срећно и дуговечно.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Сад смо их обезглавили. Сами су се између себе поубијали и нека им је на част.

ЛЕТОПИСАЦ: Ни ми нисмо седели скрштених руку. Више смо се претварали, него што смо и веровали да у мемо толико да лажемо.

АРХЕОЛОГ: Колега, немојте претеривати. Ми нисмо лагали, ми смо само следили оно што су они сами желели.

ИСТОРИЧАР: И подстицали смо их, свесрдно.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Сад нам предстоји нови задатак и посао.

ЛЕТОПИСАЦ: Увек на услузи господине Градоначелниче.

АРХЕОЛОГ: Ви сте увек наш труд уважавали...

ИСТОРИЧАР: И вредновали, наравно по заслугама.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Одбранили сте част града и ове власти. Одбранили сте племениту идеју да

- подижући споменик „никоме и ничему“ одужимо се свим нашим грађанима који ће се у томе препознати.
- ИСТОРИЧАР: А да никог не фаворизујемо...
- АРХЕОЛОГ: И истичемо као искључиву заслугу недостојних појединаца.
- ЛЕТОПИСАЦ: Него паде ми на памет: како да оне, међу грађанима, као недостојне искључимо из тог осећања да се почаст и њима указује.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ви бринете о вашем летопису и о томе да само знамените личности у њега унесете.
- ЛЕТОПИСАЦ: Свакако, али ако споменик указује својим „нико и ничему“ свим житељима наше Вароши, онда сви имају право да захтевају да их у свој летопис уврстим као знамените личности,
- ИСТОРИЧАР: То би било противречно са историјским вредновањем свакога, а нису сви подједнако заслужили ореол знаменитог.
- АРХЕОЛОГ: Непотребно се запетљавамо, Они недостојни и неће осетити да се у њихову част споменик и подиже.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па добро. Бога му, који су то недостојни?
- ЛЕТОПИСАЦ: (оклевајући): Најпре ваши и наши политички противници...
- ИСТОРИЧАР: Они што су на власт вашу и нашу јуришали...
- АРХЕОЛОГ: Сви они који сеју незнађе...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: А лопови, сецикесе, разбојници, робијаши, прељубници, курве, мангупи свих врста и у нашим и у њиховим редовима.
- ЛЕТОПИСАЦ: То, господине градоначелниче, ако дозволите морамо рашчланити.
- ИСТОРИЧАР: Сваког поставити на место које му припада.
- ЛЕТОПИСАЦ: Нико није крив док се на суду не докаже кривица и њему пресуди, увек по правди.

- ИСТОРИЧАР: А они осуђени и на робијама, па они су тамо и послати да би се преваспитали, поправили, Да би постали честити грађани.
- АРХЕОЛОГ: Споменик “никоме и ничему” ће и сами грађани осетити коме он одаје почаст. Ја не искључујем могућност да ће се неки и драговољно изузимати.
- ЛЕТОПИСАЦ: Е за њих неће бити места ни у мом летопису... А ја ћу их већ осетити, нарочито те нечисте савести.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Само вас делимично разумем. Међутим, оно што је најважније нисмо решили.
- ЛЕТОПИСАЦ: Шта вас то брине, господине Градоначелниче?
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Народ, народ ме брине!
- ИСТОРИЧАР: Народ никад није био битан фактор у историји.
- АРХЕОЛОГ: Он се увек окретао ка онима који су на власти.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: А ко нема гарантује да ћемо ми остати на власти?
- ЛЕТОПИСАЦ: Сви ћемо листом навијати за вас.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Вас тројица?
- ИСТОРИЧАР: Завере је увек изводила мања група. Кад их је више све се више разводни, растелали.
- АРХЕОЛОГ: А онда се све провали и пропадне.
- ЛЕТОПИСАЦ: Не заборавите какву смо пометњу изазвали у њиховим редовима. Сами сте рекли да смо их обезглавили.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Будале. Поклали су се између себе.
- ЛЕТОПИСАЦ: Па то увек тако бива. Пожар се подмеће пламичком, а сумње се лако зачне кад један другог хоће да навлада.
- ИСТОРИЧАР: Без бриге будите, господине Градоначелниче. Правда је на нашој страни, а ни

- историјске прилике нису сазреле за промене
Него, размислите и ви о неким реформама.
Обећајте нешто народу.
- АРХЕОЛОГ: Бољи живот, мање кулука, јевтинији хлеб,
пиће и дуван...
- ЛЕТОПИСАЦ: Грешите, господо колеге... Забаву, забаву,
забаву за народ измислите и приредите
где. Сви ће вам се дивити, поверење ћете
учврстити и непријатеље поразити... Ни
курве не заборавите!
- АРХЕОЛОГ: А споменик “никоме и ничему”?
- ИСТОРИЧАР: Забава се, као сваки вашар, истутњи за дан
два, Треба нам нешто трајно да остане.
- ЛЕТОПИСАЦ: То трајно ћемо после.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Да у праву сте, песниче! Сад нам треба
наклоност и одобравање народа.
- ЛЕТОПИСАЦ: Не пренагљујте, не будите нестрпљиви, Све
је у нашим рукама. А неће нам зафалити ни
народна воља, ни милост божија.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па ми уз помоћ те две лажи и владамо. Њима
народу очи замажемо. Али како ћемо даље?
- ИСТОРИЧАР: Треба проанализати ситуацију, видети
расположење у Вароши.
- АРХЕОЛОГ: Само постепено и не насилно.
- ЛЕТОПИСАЦ: Маните се ћоравог посла господо.
- ИСТОРИЧАР: Требало би да се покајемо, грешили смо и
ми. Народ требе де види да и ми можемо
да будемо самокритички расположени.
Усталом знате за оне у давној историји
који су се на самокритици и одржавали на
власти.
- ЛЕТОПИСАЦ: Та времена су давно прошла не повратила се.
- АРХЕОЛОГ: Е, мој младићу, у нашој науци се учи да се
много што шта понавља, чак и чешће него
што се надамо.

- ИСТОРИЧАР: А молебан кад би неко од наших црквених отаца измолио. Па још на неком светом месту, у храму...
- АРХЕОЛОГ: А што не и на тргу, пред мноштвом ...
- ИСТОРИЧАР: Ако је масовно - организујмо литију. Напред ви, господине Градоначелниче, а ми за вама.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Напред би требало неко свештено лице.
- ИСТОРИЧАР: Неповерљиви су они. Све чекају и меркају ко ће да превлада, па да му се онда приклоне.
- ЛЕТОПИСАЦ: Слушам вас и гледам колико сте конзервативни, колико сте старовремени. Какви молебани, какве литије. То су бапске вражбине, да су бар влашка магија, па да пробамо.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ви сте увек против, ударате као јуне у пласт сена, како каже наш народ. А он ретко кад греш...
- ЛЕТОПИСАЦ: Сем кад бира власт и кад га сви редом вуку за нос.
- ИСТОРИЧАР: Па добро, изјасните се ви, шта је то што предлагете.
- АРХЕОЛОГ: Само немојте чињенице да превиђате. Знате оне су тврдоглаве...
- ЛЕТОПИСАЦ: Читати, читати, читати! Из давних и превазиђених времена.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Не замајавајте нас. Изјасните се!
- ЛЕТОПИСАЦ: Дозволите народу да бира и да се праметне у оно и оне које воле, којима се диве, које обожавају, које мрзе, којима се подсмевају... Нека се нагараве, преобуку, нека се начине да ове горње представљају, да им налице... Маскенбал дајте народу!
- ИСТОРИЧАР: Да нисте ви однекуд неке анархистичке идеје начукнули?
- АРХЕОЛОГ: Треба бити обазрив да нам се ствари и догађаји не отму из руку.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Никад није на добро излазило кад се народу попуштало и на вољу му се давало.

Без куцања и најаве на сцену утрчи Циганин. Бесан је и разјарен. Псује и виче. Сви га запањено гледају.

ЦИГАНИН: Мајку вам циганску, српску и влашку јебем зар мене нађосте да ојадите!... Сиротиња сам бре, од њега сам живео, са њим сам делио добро и зло... Зар на мене насиље да насрне... Еј, јебем те циганска судбино...

ЛЕТОПИСАЦ: Смири се човече, прекидаш нас у важном послу и договору... Шта ти се десило?

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Све ће власт да извиди...

ЦИГАНИН: Цветка ми бре отровали, ене га лежи пред ваша врата, нит се миче, нит мумла...

ЛЕТОПИСАЦ: Штета ће ти бити надокнађене, а ти ћеш као знаменит човек ући у варошки летопис који ја водим...

ЦИГАНИН: Јебем ти ја те твоје шкработине... Од чега ћу је бре децу да израним...

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па ко га и зашто га отроваше?

ЦИГАНИН: Ће да му одеру кожу... Кажу, чули за неки ваш маскенбал, па ће с његову кожу да се маскирају.

ТРЕЋИ ЧИН

Сцена 1.

Овећа балска дворана, која на левој страни има позорницу, а на десној страни су поређани редови столица, клупа или било каквих седишта која су попуњена разноликим народом, Могуће је да то буде она истоветна руља која је на варошком тргу извикивала пароле час за једну, час за другу власт.

На позорници ће бити личности српске историје онако како их ЛЕТОПИСАЦ маскиран у медвеђу кожу најављује.

Може бити да ће се редитељ досетити, па из разлога, јевтиноће и економске исплативости театра као таквог, за ове ликове из светле српске историје не ангажује нове глумце, него, како се то на маскенбалу и ради, само преобуче глумце из предходних догодовитина.

Тако ће Градоначелник постати Карађорђе, Момак Милош Обреновић, Историчар ће се преобући у костим Миленка Стојковића, док ће се Циганин и Циганка преоденути у Миливоја Живановића, глумца и Жанку Стокић, глумицу. Археолог ће постати Бранислав Нушић, писац Онај Млађи човек може бити пробучен у Петра Николајевића, молера, а Газда кафане и Стевча ће остати непромењени као ликови и за све време трајања маскенбала ће послуживати госте, не и народ, на позорници.

Варошка луда мора остати оно што је и био, односно што је донео и нејавио сезону крпеља. Дакле Крпељ сам!

А Вођа и Старац? Па Вођа је обешен, а Старац – одапо! Зато их и нема.

ЛЕТОПИСАЦ

(у медвеђој кожи, сам на сцени. Остали ће се на сцену пењати како их овај церемонијал - мајстор варошких збитција буде најављивао): Даме и господо, другарице и другови, браћо Срби и сестре Српкиње и

сви ви Власи и Румуни, Мађари и Словаци. Русини и Буњевци, па и ви браћо Албанци, а да не заборавам Хрвате и Словенце, Бошњаке и Македонце и посебно Црногорце ма живите, сви поменути и непоменути, нек сте добродошли на наш варошки маскенбал! Зажалиће сви они који вечерас нису овде, са нама. По први пут, а може бити и последњи пут, вама су у походе дошли они што су српску историју и још понешто од те судбине народу скројили...

- ГЛАС ИЗ НАРОДА: Е јебем те српска историја и судбино...
- ЛЕТОПИСАЦ: Тише тамо... Видећете оно што се једанпут у животу може видети...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК *(у лику и костиму Карађорђа)*: Ми историју стварамо, пишемо је, бришемо како то народ тражи и захтева. Ти си само наш писар.
- ЛЕТОПИСАЦ: Ја сам летописац...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: То теби лепше звучи, па се тим перјем китиш. Знам ја вас пискарала, које куде...
- ЛЕТОПИСАЦ: Не противречим, само бележим, а оно што ја не забележим може се заборавити.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ма коме ти то. Па Срби су неписмен народ. Ништа не читају, а још мање пишу... А кад ме ниси народу представио, ти си ме канда из те историје избрисао.
- ЛЕТОПИСАЦ: Прошћавајте, молим... Народ вас по добру препознаје и памти...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Море и по злу ме спомињу. Те оца, те брата убио... Ал шта ћеш. Народ смо такав, а заборавили кад су ме оно за вожда извикали.
- ЛЕТОПИСАЦ: Генерације се промениле.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Промениле и нек се мењају, ал нешто, које куде, мора да се зна и памти.
- ЛЕТОПИСАЦ: Зато смо и ми ту, да народ боље памти.

- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Па што му онда не утувите, у те тврде српске главе, да више не бауљају као пијан по помрчини... Кажите им да су Срби свој златни век имали под оним Душаном што га отроваше, као што мене убише. Све после тога био је суноврат и чупање трња из оне ствари... И те гусле и нарицаљке, које куда, им кажите да забораве.
- ЛЕТОПИСАЦ: То су наше светле традиције.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Сви ти који вам то приповедају вуку вас за нос. Од Лазара, кнеза српског, до Пашића и оног мога унука... Да даље не идем, а о овом последњем и нећу ништа да кажем. Па он ни српски није научио. Нити он, нити ја, а бога ми ни ви, не знате шта он говори.
- МОМАК *(У костиму и лику Милоша Обреновића)*: Шта си се толико разцилитао. Није ти ово Орашац, па да залуђујеш оне своје свињарске трговце које си парама народним подмитио да те за предводника прогласе, док си се ти скањерао... Србији сам ја слободу донео.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Више удвориштвом и подмићивањем....
- МОМАК: Скрљао си силан народ у оним погибијама, а онда си дупе склонио и побегао... Сад ја овде владам.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Више слушаш... А то је увек и било, кад ниси кадар да господариш, а ти буди слуга. Газде слушај и играј како они заповедју.
- ИСТОРИЧАР *(У костиму и лику Миленка Стојковића)*: Е, вожде набеђени, лако ти је сад да се силиш! Такав си целог века и био. Мене и побратима Петра Добрњца си из Србије протерао.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Хтели сте власт већу од мене.
- ИСТОРИЧАР: Само у нашој нахији смо желели да владамо и да тебе контролишемо, а не да Србијом своје луде бубе сејеш.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Кад смо устанак дизали нисте тако говорили.
 ИСТОРИЧАР: Тада и нисмо имали шта да делимо. А кад плен од Турака задобисмо и ми смо свој тал хтели да узмемо... Много ти било, све оно што си приграбио, па тедосмо да се и ми увајдимо.

Како који од ликова у Варошком маскенбалу на позорницу ступа, кад му се учини згодно седа на неко упражњено место. Народ некад нетремице гледа и слуша, понекад нешто одобри или опсује. Истина не много гласно. Редитељ ће се већ сетити, ако је домишљат, кад и како народ треба да се оглашава.

ГРАДОНАЧЕЛНИК: Ја сам све плаћао, а узимао сам оно што ми припада.

ИСТОРИЧАР: Неће баш бити тако. А откуд ти онај конак, па црква у Тополи?

МЛАЂИ ЧОВЕК *(У костиму и лику Петра Николајевића, молера)*: Све поштено. Цркву сам ја омалао, а о парама не беше ни речи. Да ли ми је платио, а ја се не сећам или му ја нисам ништа ни тражио ни то се не сећам... Ал' у цркву народ иде и клања се оном горе...

МОМАК: Боље би и народу и теби било да сте се клањали нама доле, на земљи, него што сте у небо буљили.

МЛАЂИ ЧОВЕК: Верно сам те служио.

МОМАК: Као и њега пре мене. *(Покаже на Градоначелника)*. Он те и у војводу произвео.

МЛАЂИ ЧОВЕК: Е то сам заслужио.

МОМАК: Заслужио си оно што си добио... Београдски везир те лепо у апс прими, а ни ја ни он не бесмо криви што се ти са оним апсанђијама замери, те те они и- убише.

МЛАЂИ ЧОВЕК: Е кнеже много си ти њих на душу примио и

понео. Ни на овом ни на онон свету неће ти бити лако са свима нама.

Газда кафане и келнер Стевча повремено служе госте. Наравно само оне на сцени.

На сцену се пењу Археолог (у костиму Бранислава Нушића), а за њим се кочоперно појављују Циганин и Циганка, у ликовима (и костимима Миливоја Живановића, глумца са штапом и шеширом и Жанке Стокић, глумица).

- АРХЕОЛОГ (У лику и костиму Бранислава Нушића, комедиографа): Доста бре, браћо Срби, а ако и нисмо браћа, доста тог главосечења и убијања. Приштедимо мало ову нашу српску крв и за наше душмане и непријатеље, што нам крв као крпељи пију подавно. Немојмо баш сваку кап да пролијемо, нек нешто и за пород и потомке претекне...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Мудар си много.
- МОМАК: Ниједног од нас не тури у те твоје комендије, а ни наша херојска дела ниси фермао...
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Само си власт зајебавао и народу си подилазио.
- АРХЕОЛОГ: Шта се ви жацате, па нисам ја до вас ни досегео. Други су били на власти.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Били су Карађорђевићи...
- МОМАК: И Обреновићи.
- АРХЕОЛОГ: Ја нисам крив што сте се ви у њима препознали, ја сам само своје савременике...
- МОМАК: ...Зајебевао, како да не!
- АРХЕОЛОГ: Нисам ја крив што сте их ви такве родили. Ја сам их само гледао и описивао.
- МОМАК: Море ниси ти тако прост као што се продајеш.
- АРХЕОЛОГ: Ма кажите ви мени је л' ово парастос? Ако је тако одох Ја ни на свој парастос не идем. То

- ови залудни драмски писци се скупљају на Богојављење и као мени одају почест. Море каква почаст мртвом човеку. Дај за душу, само док си жив...
- ЛЕТОПИСАЦ:
АРХЕОЛОГ: Ви сте увек жив писац, а ово је маскенбал. Па кад је маскенбал, ево вам ова два моја детета. Нек вам они нешто одиграју и развеселе вас... Миливоје, Жанка!
- ЦИГАНИН *(У лику и костиму Миливоја Живановића, глумца са штапом и шеширом)*: Много кукате бре! Шта вам све то фали. Ушли сте у историју. Секирате се као да су вас под надницу узели да тако рмбате. Те српство, те отаџбина, те царство небеско... Што се тога не манете.
- МОМАК: Лако, је вама глумцима. Нико вас озбиљно и не схвета. Говорите све што вам је други написао.
- ЦИГАНИН: Лакше је вама политичарима, а и овим песницима, ако их још има. Стално нешто измишљате и лажете.
- ГРАДОНАЧЕЛНИК: Море, Миливоје, и ти си у политику залазио. Да не помињем ни четнике, ни партизане.
- ЦИГАНИН: Јок у политику. Комунисти ме за свашта набедише.
- ЦИГАНКА *(У лику и костиму Жанке Стокић)*: Шта си се толико распрдео, Миливоје! Ти, па ти! Па шта ако су те комунисти зајебавали. Мене су бре начисто сјebали, у гроб су ме отерали. Ни мртва им нисам и нећу опростити. Једни сад перу руке и правдају се. Хоће савест да умире. Пишу комаде о мени, а ја бре глумица била и остала. Зато сам и побегла од оног очуха, попа и отишла са глумцем у свет.
- АРХЕОЛОГ: Набедише ме да сте ви моја деца, да сам ја вас пронашао и на даске београдске попео,

- дедер покажите се сад. Ово је варошки маскенбал...
- ЦИГАНКА *(Пева и игра, изводи оне куплете које је за време Окупације изводила на Радио-Београду и због којих је била осуђена на губитак грађанских права. Редитељ ће се одлучити који ће куплет изабрати и на који ће га начин представити).*
- АРХЕОЛОГ: Не брукај ме Жанка, Ја то нисам писао. Ти знаш да сам ја Министарку према теби подешавао.
- ЦИГАНКА: Лако је теби, као и сваком драмском писцу, да лапрдарите што год хоћете... Ја сам се трипут порађала, док сам породила твоју Живку.
- АРХЕОЛОГ: Е лажеш, бре, Жанка, много. А и шта би глумац, ко те пита.
- ЦИГАНКА *(То је Жанка Стокић у лику Госпође Министарке):* ... Не питам те ја шта је право, а шта није, него те питам који су то закони у овој земљи, кад полиција не може да забрани новине које вређају једну министарку... Не могу, вели Управник Вароши, по закону, то није увреда, то је само алузија, Ама каква илузија, побогу брате, зар ме назвао одвратном бабом па то алузија!... Ако ја томе који је писао рсзбијем нос, хоће ли то бити алузија?... Море, земљу ћу да прогризем, па ћу да га нађем, а већ кад га нађем, запиштаће мајци и проклињаће час када је научио да пише. Задавићу га, разумеш ли, ево овим рукама ћу га задавити...
- ЦИГАНИН: Полако, Жанка, не падај у ватру...
- ЦИГАНКА: Како да не паднем у ватру, него у шта хоћеш да паднем?

- ЦИГАНИН: Ма падај у шта хоћеш. Него слушај... (*У лику Агатона из "Ожалошћене породице"*): ... Друго је то, мој брајко, обрлатити онога што је у опозицији да пређе у владину странку. За то сам вешт, то је истина ал' то, је друго. Затвори човек дућан на време, а ти га казниш што је прековремено држао отворен, позовеш га на неко саслушање, напишеш пози, али му га и не пошаљеш и онда, разуме се и не дође, а ти га казниш за недолазак на позив, рекне у кафани: "О Господе Боже!" а ти га казниш за јавно псовање бога и богохуљење; рекне: "Тешка времена, боме, ето не могу крај с крајем да саставим", а ти га казниш за проношење узнемирујућих гласова, пљуне пред вратима своје радње, а ти га казниш за прављење ђубрета на јавном месту. И тако из дана у дан док му не досади па дође и зацвили: "Аман" Тад му даш парче артије па он лепо напише: "До данас сам припадао тој и тој партији, а од данас..." и човек дане душом... Ето тако сам ја обрлаћивао, али не могу тако тебе, Жанка. Не могу да те казним што си пљувала или што си прековремено држала дућан отворен...
- ЦИГАНКА: Мој дућан је увек био отворен, а и пљувала сам и где треба и где не треба... Ал' казнише ме, богами, жестоко. Ено и сад трунем на Топчидерском гробљу...
- МОМАК: Са глумцима и писцима нико на крај није изашао. Знаш ја вас. Кад ти бре, Нушићу, оног мог синовца, кобајаги краља, насамари и преко воде жедног превезе, ја видех да са вама шале нема. Синовца, краља ми прво

ЦИГАНИН:
 ЛЕТОПИСАЦ:
 ВАРОШКА ЛУДА

песмом нагрди, он те после у дипломатију посла да те утеши и да ти се додвори.

Времена се била променила.

Нека се, да бог да, не повратила.

(Неопажено се прикрао и попео на сцену):

Куни, куни срам те било. Из тог тањира си јео у који сад пљујеш... Све вас слушам и право да вам кажем, одавно се нисам таквих баљезгарија наслушао, откад се по сокацима ове Вароши ломатам... Ма не тражим ја никакву правду. Знам то време није ни било, а неће ни бити за нас луде, а богомаи ни за вас што се за историју отимате. А ни сељаци боље не пролазе... Ал' јебеш сељаке, они за друго и нису...

Мож' бити да ја и нисам тол'ко луд колико изгледам ил' колико ви мислите да јесам...

Није моја мука баш велика ал' јесте. Идем тако, па и скитам овом Вароши и све пешке.

Имам ја ауто ал' га не возим. Немам места да га оставим. Нека места кољем неким ограђена, а друга избележена. Не смем на друго место да станем, а на прво не могу...

Три пут ми досад ауто односили на неко вашариште и грдну сам глобу платио... Ал' свеједно има и тежих и већих мука...

Ее, нећу ја сад о њима. Чуо сам и за оне камере које буље у тебе чим негде закорачиш...

Шта знам да неће да сниме и оно што мислим, а пред вас нећу да кажем... Мислим, мислим, мислим...

У салу, међу гледаоци, на сцену нагрну трубчи. Њихова музика је заглушујућа. Они наизменично свирају неку мешавину свих српских химни. Ту је и “Востани Србије” и “Марш на Дрину” и „Ој

Србију мила мати” и “Хеј Словени” и “Боже правде”. Тај музички галиматијас ускомеша и оне на сцени и народ који седи наспрам њих. Сви се измењају и почињу да се клате, подражавајући игру у дискотеци. Одједном се све нагло прекине. Зачује се музички ТУШ. На сцену ступа омален човечуљак, храмајући и ослањајући се о штаку и заузима централни положај. Сви са сцене се размакну. Неки сиђу и у гледалиште.

ЧОВЕЧУЉАК *(шапатам, промуклим и изнемоглим гласом):*
 Ја сам ГОСПОДАР...
 Изабрали сте ме и дозвали... Ја ћу се
 вашим жељама повиновати... Владаћу без
 ограничења мандата и док ме ова штака и
 глас не издаду... Ваш сам господар... Нисам
 ни један од оне тројице на које мислите... Ја
 сам само и заувек ГОСПОДАР..

*Настао је велики тајац. Нико ни да шушине. Човечуљак је махнуо
 руком на све четири стране света, као да благиља онога који га је
 за Господара произвео.*

ЧОВЕЧУЉАК *(Свима у сали и на сцени):* Одлучио сам
 да вам се захвалим што сте ме одабрали...
(Обрати се Варошкој луди). Мудри човече,
 чиме да изразим захвалност овим врлим
 грађанима?

ВАРОШКА ЛУДА: Споменик, подигните споменик, то су
 одувек желели.

ЧОВЕЧУЉАК: Споменик, али какав и коме?

ВАРОШКА ЛУДА: Свима њима... *(Испод огртача извлачи
 гумену направу на надувавање. Почиње да
 дува у њу. То је наказа која расте, резациње
 се... Постаје крупан примерак крпеља који се
 батрга ножицама)...*

ГЛАСОВИ: Свима! Свима! Свима!... Нама! Нама! Нама!

Трубачи јекну неку познату мелодију која је и похвала и спрдања са предлогом Мудрог човека.

18. септембар 2011.

ФЈОДОР МИХАЈЛОВИЧ ДОСТОЈЕВСКИ

РУСКА ЛЈУБАВ

По мотивима романа
БРАЋА КАРАМАЗОВИ
за сценски приказ прилагодио
МИЛИСАВ МИЛЕНКОВИЋ

ЛИЧНОСТИ:

Алексеј Фјодорович АЉОША
ИВАН Фјодорович
Дмитриј-Димитрије Фјодорович МИТЈА
ФЈОДОР Павлович
КАТАРИНА Ивановна
Аграфена Александровна ГРУШЕЊКА

ПРОЛОГ

Соба Фјодора Павловича скромно намештена, скоро сиротињски. Све у њој открива тврдичлук онога који у њој најчешће пребива. У једном углу је нека врста ормана или зидне шкриње која је узидана и не баш препознатљива. Враташца на њој су непрозирна, да ли зато што су тако израђена или је мало стакло толико упрљано да се кроз њега ништа не види. Фјодор Павлович у свом изношеном кућном огртачу час нервозно шета по соби, час седа за сто, нервозно добујући прстима. Одлучно устаје, прилази зидној шкрињи и претурајући по џеповима огртача, налази кључеве. Откључава вратанца, вади боцу и са чашицом прилази столу. Седа и сипа пиће.

ФЈОДОР: Један коњак, може. (Отпија, задовољно се осмехне. Смирен је). А после ћемо још један. Неће шкодити. То даје снагу и враћа расположење. Знам ја то. Искусио сам. (Заћути, врти се нервозно на столици, гледа у врата. Прилази прозору и са руком преко очију, гледа у башту).

Нема је. А рекла је да ће доћи. Чим падне први мрак. И она се плаши. Некога се плаши. А зашто? Зашто да се плаши, кад је ја штитим...

Истина је да се и ја све чешће плашим. Ма не држи она реч. Често ме слаже. Те била сам ту, тражила сам куму у комшилуку, ишла сам да сведем рачуне са Кузмичем. Тамо, овамо, тек нема је... (У предсобљу се чује луна). Грушењка, Грушењка, Грушеника!.. Зашто се не одазива.

(Отвара врата, вирне и брзо затвори). Нема је, није она... Смердјакове, зашто ништа не јављаш? Смердјакове, јел' то била Грушењка?... Ни њега нема. Не чује. Заспао или није чуо, оглувео да Бог да!... А можда ми се и учинило. Нека животиња, пас или мачка протрчали баштом испод прозора.

Или је само ветар лупнуо онај незатворени капак. Смердјакове, ишибаћу те због немара... Да нису лопови. У последње време се грдно намножила та сорта лупежа. Нити шта раде, нити се за било шта заузимају, а све имају! И шта то говори. Краду, краду они, а богомаи и власт краде. Сви краду, отимају од нас печалних и штедљивих. Ето онај саветник што и лети и зими без слугу ни корак не чини сам. Него један напред, два иза њега. А кад је у брички коњаник напред, а други позади. Е, лоповско време настаде. Тешко нама поштеним... (*Погледа у чашу која је празна. Узима флашу, сипа*). Још један коњак да отерам баксуза и зле мисли душмана. (*Отпија*). Али то није онај који сам малопре себи обећао. Памтим ја шта сам рекао и држим реч. Још један коњак биће на крају... Сви наваљују на ових неколико хиљада рубљи, а ја то и од себе тајим и скривам. Занемоћаћу, па ко ће ме гледати. А овако за паре ја све могу купити. И Грушењку, што да не... Нећу ја њу да купујем. Хоћу живот красан и по њеној вољи да јој удесим... И то хоће да ми отму. А онај губернатор, државни секретар шта ли је? Царску шуму посекао, жену и милоснице у хермелинска крзна оденуо, ено га шепури се на обали језера и ужива ли ужива... Он није крао, каже, него је стекао. Еј, Русијо мајчице, неком јеси, а мени си маћеха... И коме ја да се обратим, да ме заштите. Судови, полиција? све потплаћено, подмићено. Штите оне богате и на власти, а нас и не виде. За њих ми обичан свет не постојимо... (*Сипа, пије*). За мене кажу да сам подлац, а синови ме мрзе, слуга Смердјаков презире. Не знам да ли сам чуо или ми је онај подмукли Смердјаков у љутњи добацио. Тек до мене су стигле речи да ће један гад појести другог гада. Изговорио их је син мој Иван, а гадови смо ми: ја и Дмитриј... Значи у очима његовим гад је

брат Дмитриј, а гад сам и ја, отац Фјодор. Ја знам он за парама не жуди, али Дмитриј би за паре и убио. Ја паре чувам, а Дмитриј би и да их отме. Око тога смо се и завадили кад су сазнали за мираз Катарине Ивановне... А Грушењка је честита. Она би само да ужива, макар и са туђим парама. Е ја јој то могу да понудим. А Аљоша? Он је светац, свој манастир је за свој дом примио... Е сад још једну чашицу коњака. То је она коју сам обећао себи. *(Сипа, пије, подоста је пијан)*. Тајна људског бића није само у живљењу, него у том: зашто се живи. Без одређене представе о томе зашто да живи, човек неће пристати да живи и пре ће уништити сам себе него што ће остати на земљи... Нема ничег примамљивијег за човека од слободе његове савести, али нема ничег ни мучнијег... Место да овладаш људском слободом, ти си је још више увећао, и оптеретио занавек њеним мукама духовно царство човека. Ти си пожелео слободну љубав човекову, да слободно пође за тобом, занет и цењен... Али све је то мени и страно и далеко. То сам крадом прочитао из оне Иванове свеске, писало је Велики инквизитор. Прост сам човек и знам зашто и данас живим. Живим да стичем рубље и да њима обрадујем њу, моју милу Грушењуку... *(зачују се кораца под прозором. Фјодор се узнемири, задрхти)*. То је Дмитриј, засигурно је то убојица Дмитриј. Убиће ме, покращће ме... *(Успаничен трчи к вратима, закључава их, навлачи завесе, гаси светло. Мрак је)*.

Сцена 1.

На истој соби, у којој је Фјодор Павловић, врата тихо шкрипну. На прстима улази Аљоша, са свећом у руци. Фјодор је шћућурен, под покривачем. Кад се Аљоша појави, Фјодор преплашен скочи из свога лежаја.

ФЈОДОР: Ти си? Како си ушао?

АЉОША: А што сте у мраку? И закључавате се?

ФЈОДОР: Морам да се чувам. Како си могао да уђеш?

АЉОША: Марфа ми је отворила. Ни Смердјакова нема код куће.

ФЈОДОР: Лупеж и он се склонио да не гледа како ми се зло спрема.

АЉОША: Ви сте га послали, каже Марфа.

ФЈОДОР: Лаже, проклетница... Кафа се сад охладила, не нудим те. Ја и сам данас живим на риблијој чорби, никога не зовем. Зашто си дошао?

АЉОША: Хтео сам да видим како је са вашим здрављем.

ФЈОДОР: Само си се забадава изволео узнемиравати.

АЉОША: Иван је отишао.

ФЈОДОР: Иван Митји свом силом вереницу преотима, зато и живи овде.

АЉОША: Ваљда вам није он сам то казао.

ФЈОДОР: Да, и то још одавно. Има једно три недеље како ми је казао... Због нечега је дошао, можда и да ме потајно закоље.

АЉОША: Шта ви то говорите? Зашто тако говорите?

ФЈОДОР: Новац истина не иште, а неће од мене ни пребијене паре добити.

АЉОША: Ивану новац ништа не значи.

ФЈОДОР: Ја сам, премили мој Алексеју Фјодоровичу, намеран да што је могуће дуже поживим на овоме свету, то да знате, и стога је мени свака копејка потребна.

АЉОША: Нек вам Бог подари дуг живот.

ФЈОДОР: Засад сам ја још увек мушко, свега ми педесет пет година, и хоћу још двадесет да се рачунам као мушко. Остарићу, дакле, гадан ћу постати, и оне ми тада неће добровољно долазити, те ће ми тада бити од потребе моје парице. .. Мили сине моје, Алексеју Фјодоровичу, то треба да знате, ја у поганлуку својем до краја хоћу да поживим.

АЉОША: Бог нека вам ја на памети.

ФЈОДОР: А у тај твој рај, Алексеју Фјодоровичу, ја нећу, то да знаш.

Моја је филозофија проста, заспао и није се пробудио. Помињите ме после, ако хоћете, а ако нећете ђаво да вас носи.

АЉОША: Ни Иван тако не говори.

ФЈОДОР: Подлац је твој Иван... Знам ја чега се он боји.

АЉОША: Иван се ничега не боји.

ФЈОДОР: Чува ме, да се не оженим. Тога се он боји... А ја ћу се Грушењком оженити одмах, само ако зажелим.

АЉОША: Никога он не спречава да чини по својој вољи.

ФЈОДОР: Он на Митју наваљује да се ожени Грушењком. Хоће мене да од ње сачува, као да ћу њему неке паре оставити, ако се Грушењком не оженим. А кад се Митја Грушењком ожени, онда ће Иван његову богату вереницу Катарину Ивановну узети... То је његов рачун!

АЉОША: Како сте јетки. Требало би да мало прилегнете.

ФЈОДОР: Кад ти то говориш, ја се на тебе не љутим. Кад би ми то Иван казао ја бих се разљутио. Само с тобом јединим сам имао добрих тренутака, а иначе сам зао човек.

АЉОША: Нисте ви зао човек... А Митју нећете тужити?

ФЈОДОР *(полушпатом, нагнувши се ка Аљоши)*: Ако ја њега, хуљу, стрпам у затвор, она ће чути и одмах ће му потрчати. Боље нека чује како је он мене слабог

старца истукао на мртво име па ће она к мени доћи да ме обиђе. Увек смо спремни да радимо противно... А коњачића нећеш? То је добро ради укуса. *(Пође да узме флашу).*

АЉОША: Не, не треба, хвала. Ево, овај хлебчић ћу узети са собом ако ми дате.

ФЈОДОР *(Ипак прилази враташцима где је коњак, узима флашу, отвара је, сипа и пије):* Ја тебе и без коњака волим, а са подлацима сам и ја подлац... Ја Ивана никако не признајем и откуд је такав испао. Није ни налик не нас. А Митју ћу просто згазити као бубу...

АЉОША: Стално претерујете...

ФЈОДОР: Јуче ми паде једна глупост на памет, кад ти оно рекох да данас дођеш... А кад бих ја Митји сад једну хиљадицу, или најпосле, и две, сад одмах избројао би ли пристао да се одавде сасвим изгуби. Али без Грушењке.

АЉОША: Ја... ја ћу га запитати... Кад бисте му три хиљаде дали, тада би, можда...

ФЈОДОР: Којешта! Немој га ни питати... Предомислио сам се. Ништа му нећу дати. Ја ћу њега и без тога као бубашвабу згњечити.

АЉОША: Како ви кажете. Нећу га питати.

ФЈОДОР: Та његова заручница, та Катарина Ивановна удаје ли се за њега?

АЉОША: Она га ни за шта на свету неће оставити.

ФЈОДОР: Ето видиш, те нежне госпођице баш и воле бекрије и подлаце... Ех, да је мени његова младост, а био сам лепши од њега кад ми је било двадесет осам година и ја бих био победник. А он, је хуља!

Грушењку ипак неће добити. У блато ћу га претворити. *(Разбеснео се).*

Одлази и ти, немаш код мене никаква посла.

АЉОША *(приђе му, нагнувши се да га пољуби):* Опростите.

-
- ФЈОДОР: Шта ти је? Видећемо се још. Или се можда надаш да се нећемо више видети.
- АЉОША: Боже сачувај... *(Пође ка вратима)*.
- ФЈОДОР: Чујеш, дођи што пре на рибљу чорбу. Неизоставно дођи! Сутра, чујеш ли, сутра дођи!

Сцена 2.

Шумица кога одваја скит-насеље монаха и испосника од манастира. Стазом која вијуга кроз шумицу иде сам и замишљен, скоро скрхан Аљоша. Изненада, на првом завијутку спази брата Ивана.

АЉОША: Да не чекаш мене?

ИВАН: Баш тебе! Журиш оцу игуману... Него, шта значи оно чудо?

АЉОША: Које чудо?

ИВАН: Онај поклон до земље пред нашим братом Димитријем. Челом је о под ударио.

АЉОША: Ти то за оца Зосима?

ИВАН: Да за оца Зосима.

АЉОША: Ја не знам!

ИВАН: Знао сам да ти он неће објаснити. То, је било изведено намерно. Старац збиља има добар дар предвиђања... Унапред нешто осетио...

АЉОША: Шта је могао да осети?

ИВАН: Код нас нешто смрди. А то нешто бојим се да се деси између нашег брата Димитрија и нашег богатог оца Фјодора. Он је злочинство наслутио и злочинца сумњом обележио.

АЉОША: Какво злочинство? Какав злочинац?

ИВАН: Кладим се, да си већ и сам о томе размишљао.

АЉОША (После кратког ћутања, сасвим тихо): Размишљао сам... Мени се учинило да сам и сам о томе почео мислити.

ИВАН: Посматрајући брата и оца?

АЉОША: Откуд ти то све видиш?...

ИВАН: Одједанпут сам све схватио. Па и брата нашега. Код поштених, али страсних људи има граница преко које не смеш прелазити. Иначе - они ће ножем и рођеног оца.

- АЉОША: Дотле неће доћи.
- ИВАН: А ти сав дрхтиш Аљоша!... Слушај, Дмитриј, наш брат, је сладострасник. То је од оца наследио... Два сладострасника један другог вребају. (*Колебајући се*). А можда и четири, рачунајући нас двојицу...
- АЉОША: Вараш се. Нарочито у погледу оне жене. Дмитриј њу презире.
- ИВАН: Грушењуку? Заручницу своју је њом јавно заменио... А ако је и презире он се од ње отргнути не може.
- АЉОША: То ми се чини могућим.
- ИВАН: Чедан си, али по оцу си сладострасник, а по матери јуродиви. Прави Карамазов... Грушењка поручује моли да дођеш, да те види.
- АЉОША: Поручи, јој да нећу доћи.
- ИВАН: Она те поруке преко Ракитина шаље. Иако га не ценим, верујем му. Она, је жена и необична и грамзива.
- АЉОША: Нека је.
- ИВАН: Ипак, сладострасник се крије у теби!
- АЉОША: Не могу ти ни одобрити, ни противречити. Али, знаш ли шта Ракитин каже?
- ИВАН: Било шта да каже, он лаже.
- АЉОША: Тврди, како ти од Дмитрија отимаш заручницу, а он ти је сам уступа, да што пре оде Грушењки. И још каже да је све то по вољи вашој.
- ИВАН: То о заручници ти не могу и нећу ништа рећи. Али Дмитрију стоји на путу отац. И знај да ће се они сударити... А Грушењка врда и обојицу подбада.
- АЉОША: Откуд ти то све знаш?
- ИВАН: И ти би знао кад би прогледао. Све је јасно.
- АЉОША: Знам да је Катарина Ивановна богата, племићског рода и пуковничка кћи. И Ракитин прича како њу Дмитриј треба да напусти и да се ожени Грушењком, бившом љубавницом старог трговца, развратног гејака и градоначелника Самсонова. А ти би требало да добијеш Катарину Ивановну, за којом чезнеш...

- ИВАН: Већ сам ти рекао да лажи и измишљотине Ракитинове одбацујем. Ја се нећу полакомити на новац Катарине Ивановне.
- АЉОША: А њена лепота? Није ту само новац, мада су шездесет хиљада веома примаљиве.
- ИВАН: Ја сам изнад тога. Ја не тражим новац, не тражим брачни мир... Ја, можда, муку неку своју тражим, лечим.
- АЉОША: Ја знам да, је душа твоја бурна, да ти је ум заробљен. Јер у теби је мисао велика и нерешена.
- ИВАН: Ти знаш Аљоша, моју мисао! Ако нема бесмртности душе, онда нема ни врлине. Значи све је дозвољено.
- АЉОША: За врлину, ипак, треба живети чак и не верујући у бесмртност душе.
- ИВАН: Браћа не бисмо били, кад бисмо били исти, кад се не би разликовали. Издали би лозу Карамазових. *(Зачује се гитара и умилни глас кои пева стару руску песму).*
- ИВАН: Смердјаков!
- АЉОША: Он свира и пева, а Марфа га слуша.
- ИВАН: Уживају обоје.
- АЉОША: А што је њега отац за слугу узео?
- ИВАН: Он је то са захвалношћу примио.
- АЉОША: Свакако из нужде.
- ИВАН: Највише из страха. Отац и он се плаше један другог а и мрзе се. Овако најбоље један на другог мотре.
- АЉОША: Отац је био у оном пијаном друштву кад су у стени нашли Лизавету Смердну. Била је пијана...
- ИВАН: Пијано друштво је отишло, а отац је остао.
- АЉОША: А чуо сам и Григорија Васиљевича кад је Смердјакову у лице добадио, кад је он у гневу против Смердне из које је, не знајући оца, произашао. Рекао му је: "Ти си јој матерњу утробу растргао".
- ИВАН: Зато он мрзи цео свет, а знам и да је више пута говорио: "Сву Русију ја мрзим".
- АЉОША: И оца нашег Фјодора тако мрзи!

Сцена 3.

Овде се шумица испред манастира завршава. У позадини је силуета манастира. Ту ће се срести браћа: Аљоша и Митја. Долазили су из различитих праваца, сваки са својим мислима. Назире се и манастирски плот којим је ограђено манастирско имање.

АЉОША: Ти ниси чуо очеву заповест?

ДМИТРИЈ: Нисам, и боље је.

АЉОША: Ти би се увредио?

ДМИТРИЈ: Пре бих се разбеснео. Малочас чух да је отац причао да по неколико хиљада плаћам да бих заводио девојке. То је свињска измишљотина! Код мене новац је споредна ствар, пламен душе, украс. Младе госпође су ме волеле, али ја сам сокаке волео, забачене и мрачне буцаке... Волео сам разврат, волео сам и срам разврата... Ти црвениш, твоје су се очи заблистале.

АЉОША: Нисам ја због твојих речи поцрвенео, нити због твојих поступака. Ја сам исто што и ти.

ДМИТРИЈ: Претерао си мало.

АЉОША: Не, нисам претерао.

ДМИТРИЈ: Бути, Аљоша, ћути, мили. Она обешеница Грушењака, познаје људе, она ми је једном рекла да ће те кад-тад појести... Она и ја смо исти. Једном сам невину и ја завео. Теби ћу првом да испричам.

АЉОША: А Иван?

ДМИТРИЈ: Пре тебе одавно зна.

АЉОША: Никад није проговорио.

ДМИТРИЈ: И неће... Био сам заставник у оном линијском батаљону, смештену у неком градићу. Ни имена му се више не сећам. Потпуковник је био прва личност, угледан и богат. И две ћерке је имао. Агафја, није ружна била, лепа по руски: висока, крупна,

пуна, дивних очију. Није се удавала. Зближим се ја са њом. Онако прирјатељски... А друга кћи потпуковникова, лепотица над лепотицама, тек изашла из престоничког института. Та друга кћи - то ти је Катарина Ивановна.

АЉОША: *(Изненађено)*: Катарина Ивановна?

ДМИТРИЈ: Она!.. Тек касније, једном приликом приђох јој. Она ме једва погледа. Усташца презриво наместила. Чекај, помислих, осветићу ти се!

АЉОША: Мамила те је.

ДМИТРИЈ: Ђаво би га знао... Тек, касније, седим ја у сумраку код куће. Тек што сам хтео да изађем. Бејаш се обукао, очешљао, мараму намирисао, узео капу, кад наједном, отварају се врата и - преда мном, у мом стану Катарина Ивановна.

АЉОША: Митја, говори, знам да ћеш ми целу истину казати.

ДМИТРИЈ: Због ње, тебе и себе целу истину износим... "Отац је пушком покушао да се устрели. Државни новац, је дао трговцу Трифонову, а овај је то порекао и новац му није вратио. Отац сутра мора новац државни предати... Јецала је... Дајте ми, позајмите нам ваш новац..." Гледао сам је уздрхталу, загрцнуту.

АЉОША: Ниси је понизио?

ДМИТРИЈ: Зар бих могао, њу онако чедну... Дуго је нисам задржао. Приђох прозору и прибих чело уз замрзнуто окно. Лед ме као ватра опече. Окренух се и отворих фијоку стола. Из француског речника извукох петопроцентну обвезницу на пет хиљада на доносиоца...

АЉОША: Узе ли,..

ДМИТРИЈ: Нежно, дубоко, тихо се саже, и поклони ми се до земље. Затим скочи и потрча. Кад је истрчала, ја исуках сабљу и хтедох се одмах онде заклати...

АЉОША: Од узбуђења?

ДМИТРИЈ: Не знам. Али ваљда од усхићења... *(Обрише марамицом зној са чела).*

- АЉОША: Сад прву половину те ствари знам.
ДМИТРИЈ: Прву половину си сазнао: то је драма. Друга половина је... трагична!
- АЉОША: Ту другу половину, ја ништа не разумем.
ДМИТРИЈ: А ја? Зар ја разумем?
- АЉОША: Чекај Дмитрију, кажи ми: па ти си вереник?
ДМИТРИЈ: Вереник нисам постао одмах, него тек три месеца после тога.
- АЉОША: Зашто си чекао три месеца?
ДМИТРИЈ: Нити сам чекао, нити ишта предузимао! Све се десило стицајем околности и њеним заузимањем.
- АЉОША: Хоћеш да кажеш...
ДМИТРИЈ: Ништа ја нећу. Уосталом слушај: кад је отац дуг намирио, убрзо се разболи и умре. Тек што сахрани оца Катарина Ивановна са сестром и тетком крену за Москву. Нисам их ни видео, ни испратио, тек ја пред њихов полазак добих мали, плави ковертић. На хартији као да је од чипке, коју нађох, беше само један ред: "Писаћу вам, чекајте. К." И то је било све.
- АЉОША: И онда су прошла три месеца.
ДМИТРИЈ: Изгубио сам осећај за време. Знам само да је у Москви наследила богату генералицу. Неочекивано, поштом ја добих ону суму новца коју сам јој позајмио. После три дана стиже писмо. Ево га! Читај!
- АЉОША: Боље га ти читај! (*Дмитриј чита писмо, које вади из џепа*).
- ДМИТРИЈ: "Волим вас... "Да то пише Катарина Ивановна "Безумно вас волим, макар ви мене на волели. Само будите мој муж. Не бојте се ја вас ни у чему нећу стешњавати, бићу вам намештај, бићу онај ћилим по коме ви ходате. Хоћу да вас волим вечно, хоћу да вас спасем од самога себе..."
- АЉОША: Ниси имао куд те прихватиш?
ДМИТРИЈ: Истог часа сам јој написао одговор. Сузама сам га писао... Истовремено написах и Ивану... Па Иван је у њу био, а и сада је заљубљен!

- АЉОША: Уверен сам да она воли таквога као што си ти, а не онаквога као што је Иван.
- ДМИТРИЈ: Она своју врлину воли, а не мене... Кунем ти се, Аљоша, ја знам да сам милион пута ништавнији духом него она. Та њена осећања јесу искрена, као у небеског анђела. И у томе и јесте трагедија... Катарина Ивановна хоће из захвалности да упропасти живот и судбину!
- АЉОША: А са Иваном, јеси ли о томе говорио?
- ДМИТРИЈ: Никад му нисам ништа рекао.
- АЉОША: Дуго си то од Ивана тајио.
- ДМИТРИЈ: Зато сам те и довукао, овамо. Иди и то још данас Катарини Ивановној и ...
- АЉОША: Шта?
- ДМИТРИЈ: Да јој кажеш да к њој никад више доћи нећу. И реци јој да сам ти казао да је поздравим.
- АЉОША: Па зар је то могућно?
- ДМИТРИЈ: Зато и шаљем тебе. Како бих јој ја то могао рећи!
- АЉОША: А куда ћеш ти?
- ДМИТРИЈ: *(погнуте главе ћути)*
- АЉОША: Дакле Грушењки?
- ДМИТРИЈ: Ја сам вереник престао бити кад сам почео Грушењки ићи... Рекла ми је: "Ако хоћеш, поћи ћу за тебе, јер ти си сиромашак".
- АЉОША: И ти хоћеш да је узмеш за жену?
- ДМИТРИЈ: Ако она хоће – Одмах! Ако неће и тако ћу остати. У њеној кући бићу слуга.
- АЉОША: Катарина Ивановна ће све разумети. *(Свечаним тоном)*. Схватиће сву дубину у свом том јаду, и помириће се. Она има виши ум и увидеће да нема веће несреће од твоје.
- ДМИТРИЈ: Неће се она помирити. Никад! То је нешто са чим се ниједна жена не мири. Остављена жена је најболније повређена.

Сцена 4.

Соба у кући Фјодора Павловића. Намештај уобичајен. За столом, са неколико столица седи Фјодор Павловић. Припит је. Испија чашицу коњака. У соби су на дивану или на столици и Иван Фјодорович и Алексеј Фјодорович. Отац је свадљив, синови попустљиви.

ФЈОДОР: Смердјаков се сваки пут о ручку овамо довлачи. Ти си му тако занимљив. Чиме си га то придобио?

ИВАН: Баш ничим. Пало му напамет да ми указује поштовање. То је лакеј и подлац.

ФЈОДОР: Ја знам да он ни мене не трпи. А Аљошку још горе, њега презире... Али пите лепо пече.

ИВАН: Не вреди о њему говорити.

ФЈОДОР: И он је, као и сваки сељак лупеж кога ваља по некад ишибати. Русија је снажна – брезом! Кад се униште шуме, пропашће земља руска. (*Испија чашицу коњака*).

ИВАН: Ви опет искаписте. Сад би вам могло бити доста.

ФЈОДОР: Причекај, још ћу једну, и још једну, па после нећу више... Прекинуо си ме. Кад сам био у Мокром, сретнем једног старца и припитам га како је код њих. А он ми одговори да момци највише воле да шибалу девојке. После онај који је ту коју је шибало, сутра узима за жену. А то је и самим девојкама пријатно, доврши своју причу старца... Аљошка, ти си поцрвенео? Не стиди се, чедо моје! Верујеш ли ти да сам ја лакрдијаш?

АЉОША: Верујем да ви нисте само лакрдијаш.

ФЈОДОР: Верујем ти да искрено говориш. А Иван не. Он је охол... Са твојим би манастиром ја брзо завршио. Сву би мистику по руској земљи ваљало уништити.

ИВАН: А што да се уништава?

ФЈОДОР: Да истина што пре засија.

- ИВАН: Ако истина засија, вас ће првога најпре опљачкати, па после... смакнути!
- ФЈОДОР: Право и кажеш... Е онда нека ти остане твој манастир. Аљоша! Иване, има ли бога?
- ИВАН: Не, нема бога.
- ФЈОДОР: Аљошка, има ли бога?
- АЉОША: Има бога.
- ФЈОДОР: Иване, а постоји ли бесмртност? Макар мала, мајушна.
- ИВАН: Нема ни бесмртности.
- ФЈОДОР: Никакве?
- ИВАН: Никакве.
- ФЈОДОР: Аљошка, има ли бесмртности?
- АЉОША: Има.
- ФЈОДОР: А бога и бесмртности?
- АЉОША: И бога и бесмртности.
- ФЈОДОР: Вероватније је да Иван има право. Господе, колико, је човек утרוшио снаге узалуд. И то већ толико хиљада година... Иване, последњи пут: има ли бога?
- ИВАН: И последњи пут, нема.
- ФЈОДОР: А ко се то смеје људима?
- ИВАН (Са осмехом): Мора бити ђаво.
- ФЈОДОР: А има ли ђавола?
- ИВАН: Не, ни ђавола нема.
- ФЈОДОР: Штета... Ђаво да га носи, а онога који је први измислио бога на горку јасику ја бих обесио. Ако и то није мало.
- АЉОША: Не би цивилизације било да нису измислили бога.
- ФЈОДОР: Не би било? Без бога?
- АЉОША: Да.
- ИВАН: Ни коњака не би било.
- ФЈОДОР: Да те нисам увредио, Аљоша? Мили Алексеју мој, Аљошенка ти се не срдити?
- АЉОША: Не срдим се. Ја ваше мисли знам. Срце вам је боље од главе.

- ФЈОДОР: Иване, волиш ли ти Аљошку?
- ИВАН: Волим.
- ФЈОДОР: *(Узима чашу са пићем-коњаком)*: Још ову чашицу, па доста. Носи флашу, Иване!... Што ме ниси задржао и што ми ниси рекао да лупам?
- ИВАН: Знао сам да ћете и сами престати.
- ФЈОДОР: Лажеш. Само је то твоја пакост према мени. Ти мене презиреш, а у кућу си ми дошао.
- ИВАН: Па добро ја ћу отићи. Вас коњак савлађује.
- АЉОША: Не љутите се на брата! Престаните да га вређате!
- ФЈОДОР: Но, па добро... Не љути се, Иване, на старог шмокљана. Знам да ме не волиш, али се ипак немој љутити. Мене човек нема зашто ни да воли. Отићи ћеш у Чермашњу, ја ћу ти доћи и поклон ћу ти донети... Показаћу ти тамо једну девојку, ја сам је одавно уочио. Засад је још босонога. Не бој се босоногих, не презири-бисере!
- ИВАН: Зар ви још можете говорити о бисерима?
- ФЈОДОР: За мене су жене бисери... У току целог мог живота нисам срео ружну жену. У свакој од њих можеш наћи нешто необично што код друге нећеш наћи. Само треба умети.. Слушај, Аљошка, ја сам твоју матер увек запањивао, а и она мене. Неки Бјељавски је у моју кућу навраћао и њој се удварао и једном ме пред њом ошамари. Кад она, та мирна и смерна, скочи и повиче. Ти си - виче она - мене њему продавао. Како те је смео ударити преда мном. Да се ниси усудио прилазити ми. Морао сам да је у манастир одведем, да се смири..
- АЉОША: *(Поцрвенео је, очи му се зажариле, усне му дрхте)*: Сажалите се...
- ФЈОДОР: Аљоша, Аљоша ма шта је теби, шта је теби?... Он то због матере своје ...
- ИВАН: *(Продере се)*: Па његова мати, ваљда је и моја мати била! Како ви то говорите?

ФЈОДОР *(Пијан је):* Како то твоја мати? О чему ти то? О којој ти то матери? Па зар је, она... Ах до ђавола! Па она, је и твоја! ... О, брате, нешто ми се помутило у глави као никад. Извини ме, Иване...

У ходнику се зачу страшна вика и бука, избезумљени узвици: Грушењка, Грушењка...

ФЈОДОР *(Угледавши Дмитрија који упаде):* Убиће ме! Убиће ме! Не дај ме! *(Баци се Ивану у наручје).*

Сцена 5.

Соба у кући где живи Катарина Ивановна. Узбуђена је, хода као у сну. Зачувши гласове и куцање у предсобљу, она потрчи. Улази Алексеј Фјодорович.

КАТАРИНА: Чекала сам вас.

АЉОША: Дошао сам...

КАТАРИНА: Чекала сам вас што од вас једино могу дознати сву истину.

АЉОША: Он ме је послао.

КАТАРИНА: А, он вас је послао. То сам и слутила. Сада све знам. Све.

АЉОША: Ја вам онда не морам ништа рећи.

КАТАРИНА: Мени је потребно да знам ваш сопствени, лични, последњи утисак о њему. То ће бити боље него да се објашњавам са њим, јер неће више к мени да долази.

АЉОША: Он ми је наредио да вас... поздравим. Да, рекао је да неће више доћи никад... Али да вас поздравим.

КАТАРИНА: Да ме поздравите? Баш тако је казао?

АЉОША: Да.

КАТАРИНА: Можда се случајно преварио у речи, није употребио ону реч коју треба?

АЉОША: Нарочито, је нагласио да вам кажем ту реч: поздрав. Трипут ме молио да не заборавим.

КАТАРИНА: Ако је он изричито захтевао ту реч, онда мора бити да је био узбуђен, можда ван себе?... Није отишао од мене чврстим кораком, него, је полетео низбрдо. То може да значи само - пркос.

АЉОША: Мени се и самом чини да је тако.

КАТАРИНА: Он је само очајан. Ја га још могу спасити.

АЉОША: Он је отишао оној жени.

КАТАРИНА: То је страст, а не љубав. Он је неће узети за жену, јер она неће поћи за њега.

- АЉОША: Он ће се, можда, и оженити њом.
- КАТАРИНА: Неће је узети, кажем вам! (*Еуфорично*). Та девојка - то је анђео. Ја знам како је она заносна, али ја знам и како је она добра, постојана и племенита. Само се ви чудите мојим речима, али ми, молим вас верујте... Алексеју Фјодоровичу сада ћу вам рећи збогом! Вратите се њему и поручите му да сам поздрав примила и разумела... Збогом Алексеју... (*Алексеј Фјодорович без речи оборене главе одлази. Катарина Ивановна га испраћа, а потом се враћа. Узвикне*) Аграфена Александровна, анђеле мој!
- ГРУШЕЊКА: Само сам чекала да ме позовете.
- КАТАРИНА: Нас две се сад првипут видимо? Хтела сам доћи к вама, али ви сте дошли к мени. Моје срце је то предосећало и нисам се преварила. Ви сте ми све разјаснили. Као добри анђео сте слетели овамо и донели ми мир и радост.
- ГРУШЕЊКА: Нисте ме презрели, мила честита госпођице!
- КАТАРИНА: Зар вас да презирем, чаробнице, волшебнице! Сад ћу доњу усницу вашу да пољубим. (*Катарина нежно пољуби усницу Грушењкину*). Срце ми је весело, када гледам оваквог анђела.
- ГРУШЕЊКА: Мазите ме, мила госпођице, а ја можда не заслужујем вашу љубав.
- КАТАРИНА: Давно, пре пет година, иако се нисмо знале, биле смо заљубљене у једног човека. Обе нас је оставио и оженио се. Ја не знам, Грушењка, која је од нас две више патила за ових пет година. Била си, као и ја, несрећна. Сад је писао да долази. Радујеш ли се?
- ГРУШЕЊКА: Сувише ме браните и у свему пренагујете, а да се радујем не смем!
- КАТАРИНА: Грушењка, дај те ми своју ручицу. (*Љуби јој руку*). Ти си мени срећу донела и васкрсла ме!
- ГРУШЕЊКА: Нећете ви мене постидети, мила госпођице, што сте моју ручицу тако љубили.

- КАТАРИНА *(Зачуђено)*: Па зар сам ја вас тиме хтела постидети?
Ах, мила моја, како ви мене рђаво разумете!
- ГРУШЕЊКА: Можда и ви мене сасвим погрешно разумете. Можда сам ја много гора него што вама изгледам. Ја сам у срцу рђава, ја сам ћудљива. Ја сам јадног Дмитрија Фјодоровича освојила само из шале.
- КАТАРИНА: Али ви га, ето, сад и спашавате. Дали сте реч. Ви ћете га довести к памети. Откријте му да већ одавно волите другог, који вам сад руку своју нуди...
- ГРУШЕЊКА: Ах не, ја вам нисам дала такву реч. Ви сте све то мени сами говорили, а ја нисам дала реч.
- КАТАРИНА *(Пробледевши, скоро пренеражено)*: Ја вас, дакле, како треба нисам разумела. Ви сте обећали...
- ГРУШЕЊКА: Ах не, анђеле госпођице, ништа ја вама нисам обећала.. А можда и јесам.. Али шта ћу, ако се он мени тек наједном опет допадне, исти тај Митја...
- КАТАРИНА *(Скоро шапатом)*: Малочас сте говорили... сасвим друкчије...
- ГРУШЕЊКА: Ах малочас! А по срцу сам вам ја нежна. Само кад помислим шта је он због мене претрпео.
- КАТАРИНА: Ја се нисам надала...
- ГРУШЕЊКА: Ех, госпођице, како сте ви у поређењу са мном добри и племенити. Дајте ми своју милу ручицу... *(Грушењка узме руку Катарине Ивановне и поче да приноси својим уснама, а онда нагло се заустви и подиже главу)*. Како би било да ја вашу руку никако не пољубим. *(Засмеје се)*.
- КАТАРИНА: Како вам је воља.
- ГРУШЕЊКА: Нека вам остане успомена да сте ви мени руку пољубили, а ја вама нисам.
- КАТАРИНА: Безобразнице!
- ГРУШЕЊКА: Ја ћу сад и Митји испричати како сте ми љубили руку, а ја вама не. Боже, како ће се он смејати!
- КАТАРИНА: Напоље, гадуро! Напоље, уличарко!

Сцена 6.

Иста соба у кући Катарине Ивановне. Седе на различитим деловима намештаја. Она је позвала Алексеја Фјодоровича и Ивана Фјодоровича. Атмосфера је напета.

КАТАРИНА: Ви нисте, Алексеју Фрјодоровичу, ви нисте били сведок малопређашњег ужаса и нисте видели како ми је било. То нисте видели ни ви Иване Фрјодоровичу.

АЉОША: Знам да нисте могли да пренаглите.

КАТАРИНА: Не нисам ни у чему претерала. И сад, у овом тренутку, ја бих показала иста осећања и рекла исте речи. Али та жена за мене више не постоји. Алексеју Фјодоровичу, мене мучи то што ја не знам да ли волим њега. У мојим очима он је постао бедан, а то је лош знак. *(Заплаче се).*

АЉОША: Само ви и господ знају шта је у вашој души.

КАТАРИНА: Ја сам нешто одлучила и та одлука је можда ужасна, али ја је нећу променити целог века. Дубоки познавалац мога срца и једини пријатељ, Иван Фјодорович је зна и одобрава је.

ИВАН: Да, ја је одобравам.

КАТАРИНА: Али ја желим да и ви, Алексије Фјодоровичу, брате мој мили, кажете да ли имам право или не.

АЉОША: Не знам о чему ћете ме питати. Знам само да вас волим и да вам желим више среће него себи самом.

КАТАРИНА: Ја сам већ одлучила: ако се он ожени оном бештијом, ја га ипак оставити нећу!... А кад са оном постане несрећан, а то ће неизоставно брзо бити, онда нек дође к мени. У мени ће наћи пријатеља, сестру... Само сестру и то - завек!

АЉОША: То је више од боже милости.

КАТАРИНА: Ја ћу бити бог његов коме ће се он молити... и који ће молитве његове услишити.

- ИВАН: Ја сам своју мисао већ исказао. Код сваке друге би то испало мучно и усиљено. Осећам да сте искрени и зато и јесте у праву.
- АЉОША: Не само у овом тренутку.
- ИВАН: Ваш ће живот, Катарина Ивановна протицати у мученичком посматрању рођених осећања, сопственог подвига и сопствене туге. Ваша горда и очајничка замисао прибавиће вам, потом, задовољење и измириће вас са вашим болом у души.
- КАТАРИНА: Алексеју Фјодоровичу, реците и ви. То ми је страшно потребно.
- АЉОША *(ћутке устане са канабета)*.
- КАТАРИНА *(Кроз плач)*: Ви ме обојица никад нећете оставити?
- ИВАН: На жалост, ја ћу сутра можда морати да отпутујем у Москву...
- КАТАРИНА *(Избезуми се)*: Сутра, у Москву! *(А онда се нагло промени, обриса сузе)*. Ах, боже мој, како је то добро... О није срећа у томе што вас губим. Срећа је моја што ћете ви лично мојој тетци саопштити сву страхоту моју, штедећи је како ви сами најбоље будете знали... Писмо ћу иој одмах написати... Нисам вас заборавила? Алексеју Фјодоровичу, жудно очекујем ваше речи.
- АЉОША: Никад нисам мислио, ја не могу то замислити!
- КАТАРИНА: Шта, шта?
- АЉОША: Он путује у Москву, а ви вичете да вам је то мило. Затим сте одмах почели објашњавати... Као у позоришту, комедији!
- КАТАРИНА: Ништа вас не разумем.
- АЉОША: Ни ја вас. Уверавали сте га, да жалите за њим као пријатељем, а одмах затим да сте срећни што одлази.
- КАТАРИНА: Шта ви то говорите?
- АЉОША: Истину овде нико не говори. Као што ви Дмитрија не волите, можда вас ни Дмитрије не воли.
- КАТАРИНА: Зар је то истина?

- АЉОША: Ви Ивана мучите зато што га волите, а мучите га Дмитријем кога силом хоћете да волите. Себе сте тако уверили, а не волите га истински.
- ИВАН *(Насмеје се и устане)*: Ти си се преварио, мој добри Аљоша, Катарина Ивановна никад није мене волела! Она је све време знала да ја њу волим, иако јој никад ни речи нисам изговорио о својој љубави. Пријатељ јој такође нисам био. Тој гордој жени није било потребно моје пријатељство. Држала ме је поред себе ради непрекидне освете. Светила се мени за све увреде које је непрестано и сваког тренутка трпела од Дмитрија. А те су увреде почеле од првог састанка њиховог... А сад одлазим. Катарина Ивановна, ви заиста волите само њега. И што вас више он вређа, ви га оданије волите. А кад би се он поправио, ви бисте га оног часа занемарили. Вама је он потребан да непрестано посматрате свој подвиг верности и да му пребацујете неверство. А све то због ваше гордости... Ја одлазим далеко и нећу се вратити никада... Збогом, Катарина Ивановна, ви се не можете срдити на мене. Ја сам стопута горе кажњен него ви. Кажњен сам тиме што вас никад више видети нећу... Захвалност вам не тражим! *(Нагло оде)*.
- АЉОША: Иване! Врати се, Иване! Ја сам крив, ја сам започео. Он се мора вратити-вратиће се, вратиће се! Иване...

Сцена 7.

Салон скромно намештен. На незграпном дивану са наслоном од махагонија, грубом и пресвученом излизаном и поцепаном кожом лежи Аграфена Александровна Грушењка. Под главом јој два бела перјана јастука. Лежи наузнак, непомично се испруживши, са обема рукама подметнутим под главу. Као да очекује неког, одевена је у црну свилену хаљину, са чипканом капицом на глави и чипканом марамом пребаченом преко рамена, у коју је заденут масивни златни брош. Зачују се врата која се отварају у предсобљу.

ГРУШЕЊКА: Ко је?

(Нико не одговара. После кратког застоја, полако се отварају собна врата. Тихо и бојажљиво улази Аљоша).

ГРУШЕЊКА: Ах, то си ти! ... Свеће , свеће овамо! (Растрчи се по соби, намешта и пали свеће). Хоћу да те видим, да ме очи не варају. Мало си ме уплашио.

(Аљоша ћутке смаче капу и остаде да стоји крај врата).

ГРУШЕЊКА: Ти се не бој мене, мили Аљоша! Не знаш ти како сам ти се обрадовала, госте мој ненадни... А ја помислила да то Митја упада. Знаш, слагала сам га, кад сам му рекла да ћу ићи Кузми Кузмичу да рачуне изведемо. И Митја је поверовао да сам тамо, а ја ево седим - и вести очекујем.

АЉОША: Вести? Ја нисам обећао да ћу доћи, али сам поруку примио и - ево одазвао сам се. Да нисам у погрешно време наишао?

ГРУШЕЊКА: Ниси, мили мој, ниси ти у погрешно време дошао. Ја сам погрешно време одабрала. Али ни ја нисам бирала. Та ко се само од себе наместило... Сама сам умрла од страха. Митје се, Аљоша, бојим, твог брата.

- АЉОША: И ја се свих бојим.
- ГРУШЕЊКА (*Устумара се опет по соби*): А да ли сам капке затворила? И завесе морам спустити.
- АЉОША: А што се ти, Митје, толико плашиш?
- ГРУШЕЊКА: Их, како га се не бих бојала! Брат ти је, али ти не знаш њега... А вести очекујем! Једној златној вести се надам. Зато ми сад Митја никако не треба... Ако дође та вест, скочићу и полетећу, нестаћу као да ме и није било овде.
- АЉОША: А куда ћеш то да полетиш?
- ГРУШЕЊКА: Сада ћу мало то да заборавим. Кад си ми ти ту, као да ми је кнез у посету дошао. Аљоша, мили мој, гледам те, па чисто не могу да верујем. Госпoде Боже, откуд ти код мене! Нит сам чекала, нит сам слутила, а никад пре не бих ни веровала да би ти могао доћи... Премда сад није подесан тренутак... Седи на диван, млади мој месече. (*Аљoша је бојажљиво сео на диван, а онда нагло Грушеника седе поред њега*). Како ми је мило! А што ли се ја толико радујем твом доласку, Аљоша! Сама не знам.
- АЉОША: Кад пријатеља, и не очекујући, угледаш, ти му се обрадујеш. Ни ја нисам веровао да ћу ти у посету доћи.
- ГРУШЕЊКА: Пре сам имала други циљ, а сада је то прошло... Али што си ми ти тако невесео, Аљошечка? Или ме се бојиш?
- АЉОША: Ништа у животу није много весело. Па тако и у мом животу се мисли сударају, не мирују.
- ГРУШЕЊКА: Развеселићу је тебе, дечко мој побожни! ... А хоћеш ли ми дозволити да ти мало поседим на крилу? Нећеш се љутити? (*Грушењка нагло устане и лаким скоком му се нађе у крилу, умиљавајући се и грлећи га*).
- АЉОША: (*Одсутно и не подајући се Грушењкиним нежно-стима*): Велика је туга притисла моју душу.

ГРУШЕЊКА: Шампањца, хоћеш ли мили мој? Митја је оставио, а ја је моме кнезу дарујем. О радости моја! (*Грушења доноси флашу и чаше. Сипа себи и Аљоши*). Иако ми је душа сад и нечим дугим испуњена, ево, мили мој Аљоша, пићу са тобом. (*Наздрављају. Грушења испија, Аљоша само принесе чашу устима. Не пије*).

АЉОША: Осећам да ти је у души то нешто друго. Какав ти је то тренутак, и какву вест очекујеш? Да није тајна, само твоја?

ГРУШЕЊКА: Срце је моје пред тобом отворено. За тебе ја немам тајне. Осим једне, али сад нећу о томе... Знаш ти и сам. Официр долази, Аљоша, мој официр долази!

АЉОША: Чуо сам да долази. А зар је већ тако близу?

ГРУШЕЊКА: У Мокром је сад. Оданде ће ми поруку послати. Сам ми је тако писао... Малопре сам писмо добила. Зато и сад, док седим, земља ме не држи... Чекам, чекам!...

АЉОША: А што је у Мокром? Крије ли се? Оклева ли?

ГРУШЕЊКА: Дуга је то прича и не приличи баш сада да се исприча. Снага ми понестаје, а ни воље немам. Али ти то мораш сазнати. Не знам када ће то бити... Само си ти достојан да ту причу чујеш.

АЉОША: А шта ће сад Митја? Зна ли он за то или си и од њега то скрила?

ГРУШЕЊКА: Ко би смео и да каже да Митја то зна. А откуд би он то и дознао Кад би само наслутио, убио би ме. Али ја се тога сада ни најмање не бојим... Не говори ми овог часа о Дмитрију Фјодоровичу. Све ми је срце смождио. О томе нећу ни да мислим... Тебе, Аљоша, гледам! Ма осмехни се на мене, соколе мој, развесели се на глупост и муку моју, на радост се мени осмехни... Сад си ми ти сва радост, све оно што од тог сусрета у Мокром очекујем!

АЉОША: За тебе сам увек осмех имао.

ГРУШЕЊКА: Чувао си га?

АЉОША: Носио га у души, као тврдица најдражи златник.

- ГРУШЕЊКА: Поклони ми га, да страх свој од тебе излечим.
- АЉОША: Ја страх у себи не носим и не сејем га међу друге. Пријатеље од њега нарочито штитим.
- ГРУШЕЊКА: Аљоша, ја те из душе волим. Верујеш ли ти, мили мој, да те ја из душе волим?
- АЉОША: То није љубав.
- ГРУШЕЊКА: И није. То је много више од љубави. То је небеско осећање благодати. То није ни Митја...
- АЉОША: А официр? А златна вест из Мокрог?
- ГРУШЕЊКА: И то је друго. Овоземаљско
- АЉОША: Женска ћуд ми је одувек била страна и неупозната,
- ГРУШЕЊКА: Ја тебе, Аљоша на други начин волим. Ја на тебе, Аљоша, као на своју савест гледам. Зна то и Митја и њему сам то говорила. Посматрам те, па ме је, понекад, стид. Умем ли ја, смем ли ја да те тако узвишено, чедно, безгрешно, а опет силно волим. Не знам не памтим како и од ког доба сам о теби почела тако мислити и тако осећати. Верујеш ли?
- АЉОША: Осетио сам. Знам и памтим.
- ГРУШЕЊКА (*Узимајући чашу са шампањцем*): Изволи, чаша ту, је напуњена! Хајде, Аљоша, узми чашу... А зашта да пијемо? За рајска врата? Пијмо за рајска врата!
- АЉОША: Ти си узрујана, Аграфена Александровна, и ван себе си...
- ГРУШЕЊКА: Ја сам чула, али ти ми, Аљоша, реци каква су то рајска врата?
- АЉОША: Она што се само праведнима отварају.
- ГРУШЕЊКА: А да ли ће се преда мном та врата отворити?
- АЉОША: Само у души негуј наду. Све ће се кад тад, било ком остварити.
- ГРУШЕЊКА: Себична сам. Хоћу за себе. (*Наздравља Аљоши*).
- АЉОША: Боље је да не пијем. (*Враћа чашу на послужавник*).
- ГРУШЕЊКА: Онда ни ја нећу. (*И она враћа чашу*).
- АЉОША: Старац ми умро данас, старац Зосима, светац.
- ГРУШЕЊКА: Господе, а ја ништа не знам. (*Прекрсти се*). Господе, па шта ја то радим. Ја сам му у крилу седела!

АЉОША: То што сам ти дозволио да ми у крилу седиш, ја се нисам против свога Бога побунио. Ја нећу да у души имам злоћу према било ком човеку. Ја хоћу да сви буду бољи. Ја сам изгубио благо какво нико никад досад није имао. Само ми Бог може бити судија... Зато и гледам у тебе, Грушењка. Ја сам пошао овамо да нађем и видим злу душу. Нешто ме је веома и самог вукло томе, јер сам и сам био подао и зао. А нађох тебе, искрену сестру, нађох благо, душу која воли... Ти си ме јада, кога сам се плашио, поштедела... Аграфена Александровна, ја ово о теби говорим. Ти си ми душу оживела.

ГРУШЕЊКА: Ћути, Аљоша, сад ћу ти ја све казати. Мене је од тих таквих твојих речи стид. Ја сам зла, а не добра... И према теби сам имала подлу мисао, али сад је све то далеко од мене... (*Заплаче*). И плакаћу, и плакаћу. Ти си ме сестром назвао и ја то никад нећу заборавити.

АЉОША: И ја имам што памтити.

ГРУШЕЊКА: Мене нико у животу није тако поштовао и волео, као што сам поверовала да ме ти волиш... Оно што нико не разуме, нити би хтео, нити би могао. Само ћу теби, мили мој Аљоша, праву истину рећи. Ону коју у души скривам пет година. Она је само моја и онолико твоја, колико ти ја допустим. А ја границе немам, кад си ти у питању. Јесам ли зла и подла? Не суди ни строго, ни благо. Само по души својој... Хтела сам да те упропаstim. Мислила сам да ме презиреш. Ниси хтео ни да ме погледаш. Зато сам освету смислила... Сада пак, дошао је онај мој злотвор. Кад ме је пре пет година оставио, за мене је настала ноћ, по којој сам бауљала и плакала, још бауљам и плачем... Видиш ли сада, Аљоша, колико сам несрећна, необузdana и бесна? Ломим се и стрепим да ли ћу му потрчати у сусрет или ћу одустати... Не саветуј ме! У својој патњи пут морам сама да пронађем.

- АЉОША: Ни подла, ни зла ниси. Ти си...
- ГРУШЕЊКА: Митјом сам се поиграла. Сад ми он то узвраћа. Мучи ме, а у замку својих осећања ме све више и бесповратније увлачи.
- АЉОША: Ја само знам да се од људске душе не може захтевати, нити очекивати да против себе буде. После пет година твојих мука, на његову искрену реч коју ти је упутио, ти си му све опростила. Ти си у љубави тим виша. Теже је опраштати, но волети. Воли се зарад сопствене радости, а прашта уз патњу која потом долази.
- ГРУШЕЊКА: Аљоша, анђеле мој! Ходи к мени, седи овамо, па ми реци да ли ја волим онога, или не? Могу ли ја злотвора да волим, смем ли да га мрзим...
- АЉОША: Ти си му већ опростила. А само онај ко прашта сме и може да воли. *(Почиње да се облачи. Ставља капу на главу)*. Време је да идем. Доцкан је, неће ме пустити у манастир.
- ГРУШЕЊКА: Па, зар већ хоћеш да идеш, Аљоша? *(Зачује се лупање на врата у предсобљу. Грушењка застане, задрхти, а онда појури кроз врата)*.
- АЉОША: Нека јој Свевишњи помогне и нека је чува!
- ГРУШЕЊКА *(Улети у собу. Маше писмом)*: Зове ме! *(Љуби Аљошу)*. Идем! Моја судбина је одлучена. Збогом мојих пет година, збогом, Аљоша. Одлете Грушењка у нови живот... Можда сад и у смрт срљам...

Сцена 8.

Иста Грушењкина соба. Ствари су у нереду, као после наглог и неочекиваног одласка домаћина. Соба је празна. Ту и тамо препознаје се део Грушењкине одеће: капица, шал, црна свилена хаљина. У собу утрчава Дмитриј Фјодорович, разбарушен и са траговима крви на рукаву, по рукама.

МИТЈА: *(Гумара по соби, преврће ствари, тражи):* Нема је. Побегла. Знам да је одлетела... У Мокро, свакако, оном свом официру. Преболела је своје петогодишње сузе и муке. Њему је потрчала, као с ланца пуштена. Њему је у сусрет појурила, а мене оставила... Мене се наситила, а оног пољског пробисвета се ужелела... Грушењка, наћи ћу те, макар земљу копао и преоравао... *(Загледа се у кржаве мрље, већ сасушене. Опићава, руку приноси носу).* Крв, људска крв! Боже зашто ли је проливена?... *(Прилази дивану на коме је лежала Грушењка).* Само ти живи, радости моја. Волела си ме један часак, па сад памти док си жива Митјењу Карамазова. Она ме је увек звала Митјењком, сећам се... А сад нећу да јој будем на сметњи. Уклонићу се ја. Знаћу да се на време уклоним... Само кад бих је макар само једном видео. И не морамо се срести, лицем у лице. Задовољио бих се и да је из прикрајка угледам. Њен ход сличан несташној омици. Њен глас и смех да чујем. У очи да јој се загледам... Ех, Грушењка, туго, муко моја... *(Отвара путну торбу коју је са собом носио. Вади два пиштоља која ставља испред себе. Седа на диван, загледан у пиштоље).* Паре сам положио и пиштоље себи узео. Не знам шта ћу са њима, али сам са њима за појасом сигурнији. *(Вади метак из шаржера. Загледа га).* Гледам га овако златастог

и облог. Питомо изгледа са овим облим врхом... А бол, бол ужасан задаје. И кад улази у срце и кад се зарива у мозак. Можда ће се баш он у мој мозак сјурити, па ми занимљиво изгледа да га осмотрим... А ова облина на врху је подешена да се што брже зарије и кост да пробије. А крв ова на мени откуда ли је? Да ли сам старца или бабу оборио, повредио. Разишли смо се као пријатељи...А крв ћу опрати. Чист ћу ја Грушеника пред тебе стићи. На колена ћу пасти и ножицу ћу ти изљубити... Пијан сам, духом сам пијан. Одисеј се вратио, кућу нашао, а Пенелопе нема. Лаковерна је женска нарав и неверна и порочна... Куда ћу ја, Грушењка? Сам, без тебе, ни мене нема... Знам ноћ је. Дубока и црна... Глас јој чујем, зове ме. У Мокро, у Мокро морам...

Сцена 9.

Соба у кући у Мокром. Ту Дмитриј Фјодорович очекује да ће затећи Грушењуку и Калганова, њеног пређашњег официра, који ју је оставио пре пет година. Соба је празна, доста уредно намештена. Дмитриј Фјодорович улази смерно, скоро бојажљиво. Пијан је, али не превише. Касније ће се појавити Грушењка.

МИТЈА: *(Улазећи):* Господо, ја... ја ништа нећу. Ја...ја такође идем. Ја ћу само до сутра. Господо, путник сам, намерник... може ли са вама до сутра. Последњи пут сам у овој кући... *(Још не примећује да у соби нема никог)*. Ја сам летео... ја сам хтео да и последњи час проведем у овој истој соби... где сам обожавао своју краљицу. О, не бојте се, последња ноћ моја! Да попијемо чашу помирења...

ГРУШЕЊКА: *(Улази из једне од бочних соба. Угледа преплашена Дмитрија Фјодоровича. Овај за тренутак застане, а онда притрчи и снажно је загрли):* Ти увек тако стежеш!... Седи, Митја, нисам те чула када си ушао. Шта си ти оно причао? Плашиш ме. Немој молим те. Ако нећеш да ме плашиш, онда волим што си дошао.

МИТЈА: Зар ја тебе да плашим?... *(Скљока се на столицу и бризне у плач)*. Кроз мој живот си прошла...

ГРУШЕЊКА: Још једанпут си се овако расплакао, а сад ево по други пут. Срамота! Што плачеш? Бар да имаш зашто?

МИТЈА: Ја, ја не плачем... Све се то само од себе догађа... А сад, ево, и смех ме хвата. *(Насмеје се усиљено)*. Где је?

ГРУШЕЊКА: Ко, где је.

МИТЈА: Официр... коме си долетела.

ГРУШЕЊКА: Нема га. Не постоји више.

МИТЈА: Слагао те. Није ни дошао?

ГРУШЕЊКА: Отерала сам га! Згадио ми се!

- МИТЈА *(Згрануто и у исти мах радосно)*: Заувек?
- ГРУШЕЊКА: Да га моје очи више никад не виде, а душа га неће пожелети.
- МИТЈА *(падне на колена пред Грушењуку)*: О, краљице моја!
- ГРУШЕЊКА: Каже нудио си му новац да оде и да ме остави. А ја тебе, Митја, знам! Он ме лагао и ја сам га презрела.
- МИТЈА: Очајан сам Груша! Очајан, а сада сам озарен... Слушај! За мене си ти чиста и сијаш као злато. А он, он је велику лаж казао.
- ГРУШЕЊКА: Жао ми је само мојих пет горких година у којима сам се у сузама гушила. Проклета сам будала. *(Грушењка се заплаче. Митја је загрли. Изгледају као уснули у том загрљају очајања и радости)*.
- МИТЈА: Груша, Груша пробуди се!
- ГРУШЕЊКА: Шта је то? Ја нисам спавала, али сан сам уснила. Будна. Као возим се по снегу. Са милим човеком путујем, са тобом путујем. Идемо некуд далеко, далеко. Привијала сам се уз тебе, грлила и љубила... Знаш кад ноћу снег блиста, а месец изгрева и гледа те! Као да и нисам на земљи! Кад се пробудих, а мој мили, крај мене. Лепо је, као у сну...
- МИТЈА: Није сан. Крај тебе сам.
- ГРУШЕЊКА *(Наједном се прене, загледа се некуд)*: Митја, ко то отуд гледа овамо у нас?

Сцена 10.

Сада је то канцеларија истражног судије. Намештена као и у свим сличним установама. Дмитриј Фјодоровић хода нервозно и преплашено. Грушењака седи скрушено на некој столици или клупи. У канцеларији нема истражног судије. Сами су.

МИТЈА: Нисам крив! За ону крв нисам крив! За крв свога оца нисам крив!... Ако сам и хтео да га убијем, ја крив нисам! Пред Богом, како ми буде, али пред људима ја нисам крив!

ГРУШЕЊКА: То сам ја, ја проклета, ја сам крива! Ако си убио, због мене си убио. Ја сам то намучила и до тога довела. Ја сам и тог старца измучила... Ја сам крива, ја прва, ја сам главни кривац.

МИТЈА: Ти јеси разуздана и развратна, али кривац ниси.

ГРУШЕЊКА: Нека нам заједно суде. Заједно нека нас казне. С тобом ћу поћи макар и на губилиште!

МИТЈА: Груша, животе мој, крви моја, светињо моја! (*Загрли, је*). Не смеју да ти поверују. Ниси ти крива ни за шта, ни за какву крв...

ГРУШЕЊКА: Митја у шта смо то упали. У јаму, у бездан.

МИТЈА: Нека ме здробе, нека ме убију, само да се моја, да се наша судбина реши.

ГРУШЕЊКА: Ако ти је душа чиста од очеве крви, видеће Бог и људи...

МИТЈА: Нисам крив! Крив сам за другу крв, за крв другог старца, али не свога оца. И кајем се! Убио сам старца... Али мени је жао, мени, је тешко да за ту крв одговарам другом крвљу, страшном крвљу за коју нисам крив. Али ко је убио мог оца?

ГРУШЕЊКА (*ускликне од радости*): Митјењака, Митјењака ти си и те крви ослобођен. Слободан си од сваке крви и туђе смрти, мој Митјењака. Тек сад дознајем твоју муку. Ћутао си и од мене тајио.

- МИТЈА: Не радуј се Грушењка.
- ГРУШЕЊКА: Он, је жив. Слуга Григорије Васиљевич је жив. Дошао је к себи и поред свих тешких повреда... Сада тек чујем да си ти њега на души имао.
- МИТЈА: Жив? Дакле, он је жив! (*Разјари се од радости*). Господе, благодарим ти за највеће чудо, које си учинио мени, грешнику и злочинцу...
- ГРУШЕЊКА: За твоју невиност ће и судија морати да сазна и да је уважи.
- МИТЈА: Ја сам васкрснуо!... Тај старац, мој отац на рукама ме је носио, купао ме у кориту кад су ме као трогодишње дете сви оставили. Мој отац рођени... Ја нисам убица. Спрана је крв са мене, крв која ми је сву ноћ сисала срце. Сада кад знам да нисам крив, све ће се лако свршити.
- ГРУШЕЊКА: Ти си порекао, одбацио оптужбу која би против тебе била подигнута?
- МИТЈА: Због необузданости ја јесам крив. Због тешке повреде коју сам нанео старцу, крив сам... Чак и у дубини свога срца ја сам крив. Али због убиства старца, мога оца, нисам крив. То ћу им доказати и они се морају смејати свом подозрењу.
- ГРУШЕЊКА: Ја знам да ти Фјодора Павловича ниси волео. Били сте у некој завади... Пре четврт сата сте сами рекли: "Нисам га убио, али сам га хтео убити!"
- МИТЈА: Зар сам, ја то узвикнуо? Ох, може бити... Да на жалост, ја сам га хтео убити.
- ГРУШЕЊКА: Знам све твоје побуде, које су те у таквој мржњи руководиле.
- МИТЈА: Не треба то ни мени ни теби објашњавати. Али ја сам и сам пренеражен до сржи: ко га је убио?
- ГРУШЕЊКА: Нашли су га да лежи у свом кабинету, на поду, са пробијеном главом.
- МИТЈА: Страшно, грозно.
- ГРУШЕЊКА: Био си љубоморан, Митја?

- МИТЈА: Јесам. И не само то. Није ми се допадала његова спољашност. Било је у његовом понашању нешто нечасно, разметање и гажење сваке светиње... А сад кад је мртав, мислим, сад мислим друкчирје.
- ГРУШЕЊКА: Како другачије?
- МИТЈА: Жалим што сам га мрзео.
- ГРУШЕЊКА: Је ли то кајање?
- МИТЈА: Не, није то кајање... Починио сам безброј подлости, али сам увек остао најплеменитије биће, унутра, у себи. Можда нисам имао права да њега сматрам за одвратног!
- ГРУШЕЊКА: Туго моја, туго!
- МИТЈА: Ти си моја светлост! Светиња си ти моја! Зар ја тебе заслужујем.
- ГРУШЕЊКА: Ићи ћу са тобом, макар и на губилиште, Митјења мој премили!

Сцена 11.

Иста соба у кући у којој живи Грушењка. То је онај намештај који се памти када је Аљоша први пут посетио Грушењку. Грушењка је сама у соби. На вратима је Аљоша.

ГРУШЕЊКА: Најзад си дошао! Ах како си ми потребан!

АЉОША: Стрепео сам од твог позива.

ГРУШЕЊКА: Опет смо се посвађали. Чим дођем одмах се посвађамо.

АЉОША: А зашто сте се овог пута посвађали?

ГРУШЕЊКА: Љубоморан је на “пређашњег”.

АЉОША: На оног официра Калганова? Па он је знао за њега. Ти си ми казала да су у Мокром врло срдачни били.

ГРУШЕЊКА: Како да није знао. Можда га Ракитка подбада? Шта мислиш?

АЉОША: Воли те, ето шта је, врло те воли. А сад је лош и раздражен. Болестан је, у затвору.

ГРУШЕЊКА: А сутра му је и суђење. Страшно је и помислити шта ће сутра бити. Он је раздражен, а ја сам љута... А ти мислиш да се он мучи, он се намерно прави љубоморан.

АЉОША: Како то намерно?

ГРУШЕЊКА: Глуп си, Аљоша, и поред све своје памети. Мени није криво што је он на мене, овакву, љубоморан. Било би ми криво да је равнодушан. Мени је криво само то што ме он уопште не воли... Стално ми о Катарини прича, доктора и адвоката је из Москве позвала да га спашавају.

АЉОША: Он Катарину Ивановну не воли.

ГРУШЕЊКА: Да ли је воли или је не воли, то ћу ја ускоро и сама дознати. Али нисам те због тога звала. Суђење је сутра и шта ће бити? А слуга је старог убио. Господе, па зар ће Митју због тога слуге да осуде?

АЉОША: И њега су строго испитивали. Сви су закључили да није он убио. Ено га сад лежи болестан... И код адвоката сам био.

ГРУШЕЊКА: Јеси ли му говорио?

АЉОША: Рече да већ има одређено мишљење. Обећао је да ће моје речи узети у обзир.

ГРУШЕЊКА: Ох, то су варалице! А зашто сте и доктора позвали?

АЉОША: Хоће да изведу закључак да је брат полудео и убиство извршио у лудилу, не знајући за себе.

ГРУШЕЊКА: И он је на то пристао?

АЉОША: Он на то неће пристати.

ГРУШЕЊКА: О, да га је он убио, уистину би луд и био. Али он није убио, није убио!

АЉОША: Много се сведока против њега накупило.

ГРУШЕЊКА (*Као да је одсутна*): Говорио ми је како сања један сан. Често га сања, понавља се. У сну као да га неко прогања, жури, неко кога се страшно боји. Вија га по мраку, ноћу га тражи, а он се крије и то га страшно понижава. Мада тај који га гања зна где се он скрива само се претвара да не зна да би га још више мучио, да би се наслађивао његовим страхом...

АЉОША: Ракитин се нешто навадио те му долази.

ГРУШЕЊКА: Иван Фјодорович њему одлази.

АЉОША (*Пренеражен*): Како, па Митја ми је сам говорио да Иван ниједном није био.

ГРУШЕЊКА: Избрбљала сам се... Иван је к њему два пута одлазио. Једном, чим је дошао из Москве, а други пут пре недељу дана... Само ми је Митја казао да ти о томе не говорим.

АЉОША: Брат Иван не говори ништа са мном о Митјиној ствари.

ГРУШЕЊКА: Они имају некакву тајну.

АЉОША: И теби је рекао да ми о Ивановим посетама никако не говориш?

ГРУШЕЊКА: Баш тако. Тебе се Митја највише боји... Знам ја да све то од Катарине Ивановне долази.

АЉОША: Ја те нећу слагати. Он те воли, воли те више но ишта на свету...

Сцена 12.

Болничка соба у којој лежи Дмитар Фјодорович. Код њега, је Алексеј Фјодоровић.

АЉОША: Данас се много љутила на тебе.

МИТЈА: Ђаво да ме носи због моје нарави. Био сам љубоморан. Кад је полазила покајао сам се...

АЉОША: А што је ниси замолио да ти опрости?

МИТЈА: Бог нека те сачува, мили мој дечко, кад од вољене жене за своју кривицу молиш опростај. За опроштај никад немој молити. Ја ћу своју погрешку пред Грушењком друкчије поправити.

АЉОША: Учини то што пре.

МИТЈА: Ја њу дубоко поштујем, а она ме мучи, љубављу ме мучи. Пре су ме само инферналне облине мучиле. Сад сам сву њену душу у своју примио и кроз њу сам и сам човек постао.

АЉОША: Брине је суђење, Катарина Ивановна и...

МИТЈА: Не љути се што сам љубоморан? Волим је и волећу је бескрајно. Ја без ње живети не могу...

АЉОША: И тајна? Верује да смо се против ње заверили и да је Катарина Ивановна умешана.

МИТЈА: Не, није то! Поверићу ти нашу тајну.

АЉОША: Иако си њој забранио да ми тајну и помиње.

МИТЈА: Мили мој дечко, сву нашу тајну ћу ти поверити. (*шапатом*). Ти си ми све. Рекао сам да је Иван изнад нас, али ти си мој анђео. Ти ћеш одлучити! Тајна је толико важна и ја са њом не могу сам не могу изаћи на крај.

АЉОША: И ти се колебао?

МИТЈА: Казаћу ти само замисао, а ти ћути... Бојим се, Аљоша, бојим се твојих очију. Шта ће оне открити. Твоју душу, твоју сумњу... Брат Иван ми предлаже да бежим!

- АЉОША: Куда?
МИТЈА: У Америку, са Грушом. Без ње живети не могу.
АЉОША: Од себе никуд не можеш побећи.
МИТЈА: Зато теби и говорим, јер ти једини можеш разумети.
 Ја од патње и савести не могу и нећу побећи.
АЉОША: Да ли Иван јако наваљује? Ко је то први измислио?
МИТЈА: Он, он је први измислио, он наваљује... И не сумња да ћу га послушати.
АЉОША: И рекао ти је да мени не говориш о томе?
МИТЈА: Ником, а нарочито теби. Боји се твоје савести.
АЉОША: То се не може одлучити пре судске пресуде. А после ћеш сам одлучити. У себи ћеш пронаћи новог човека који ће одлучити... Зар се ти брате, никако не надаш да ћеш се оправдати од те оптужбе?
МИТЈА *(Грчевито подиже рамена и одречно махну главом):*
 Прекрсти ме за сутрашњи страдалнички крст.
 (Загле се и пољубе).
АЉОША: Даће бог да буде правда.
МИТЈА: Иван ми предлаже да бежим, а као да верује да сам ја убица.
АЉОША: Јеси ли га питао да ли верује или не верује?
МИТЈА: Нисам га питао. Хтео сам, али не могах, нисам имао снаге. Свеједно, по очима сам видео... Стани ту преда мном!
АЉОША: Ти у мене сумњаш?
МИТЈА: Аљоша, кажи ми потпуну истину, као пред Господом богом. Верујеш ли ти да сам ја убица? Потпуну истину, не лажи!
АЉОША: Та шта говориш...
МИТЈА: Једину, твоју истину.
АЉОША: Ниједног тренутка нисам веровао да си ти убица.
МИТЈА: Сад си ме препородио. Дао си ми снаге за сутра. Бог те благословио.

Сцена 13.

Кућа Катарине Ивановне. У соби су Катарина и Иван Фјодорович. Иван устаје да крене. На вратима се сусретне са Алексејем Фјодоровичем.

ИВАН: Ах, то си ти? Катарини Ивановној идеш?

АЉОША: Да.

ИВАН: Бојим се да ћеш је још горе растројити... Збогом!
(Иван изађе).

КАТАРИНА: Алексеју Фјодоровичу, долазите ли од њега?

АЉОША: Да, код њега сам био.

КАТАРИНА: Је ли вас послао да ми то кажете? Уђите Аљоша...
(Викне). А и ви Иване Фјодоровичу, неизоставно, неизоставно се вратите.

ИВАН *(Улазећи):* Дозволите да останем у капуту. Више од једног минута нећу остати.

КАТАРИНА *(Аљоши):* Па шта вам је наложио да ми саопштите?

АЉОША: Само једно, да штедите себе, и да не говорите на суду ништа о ономе... што је било међу вама... За време вашег најранијег познанства ... у оном граду...

КАТАРИНА: А, о оном како сам му се до земље поклонила за онај новац! Да ли се он то за себе или за мене боји? Рекао је да штедим - али кога?

АЉОША: И себе и њега.

КАТАРИНА: Ви ме још не познајете, Алексеју Фјодоровичу, а ни ја још не познајем себе. Можда ћете зажелети да ме ногама изгазите после сутрашњег испитивања сведока.

АЉОША: Ви ћете сведочити часно и само је то потребно.

КАТАРИНА: Жена је често нечасна. Још пре једног сата мислила сам да ми је страшно да се дотакнем тог одљуда... као каквог гада... али он је за мене још увек човек!
(Ивану Фјодоровичу). Но, је ли он убица? Је ли убица он?

- АЉОША: Нећемо се свађати.
- КАТАРИНА: Ја сам била код Смердјакова... То си ме ти, ти Иване, убедио да је он оцеубица!
- ИВАН: Е сад доста! Ја одох. Доћи ћу сутра. *(Изађе)*.
- КАТАРИНА *(Ухвати Аљошу за обе руке)*: Идите за њим! Стигните га. Не остављајте га ни за тренутак. Он је полудео. Зар ви не знате да је сишао с ума? *(Катарина Ивановна изјури помахнитала из собе. Аљоша је збуњен. Неочекивано жустро уђе Иван)*.
- ИВАН: Она ће се сад сву ноћ молити мајци божијој да је упути како сутра на суду да поступи.
- АЉОША: Ти то о Катарини Ивановној?
- ИВАН: Да. Да ли да се сутра појави као спаситељка или уништитељка Митјина? Молиће се да јој се душа озари. Она није начисто...
- АЉОША: Катарина Ивановна тебе воли, брате.
- ИВАН: Може бити. Али...
- АЉОША: Ја знам да си јој давао наде.
- ИВАН: Не могу ја прекинути и отворено јој рећи. Ако сад прекинем с њом, она ће из освете према мени одмах сутра упропастити оног бедника на суду.
- АЉОША: Али чиме она може упропастити брата?
- ИВАН: Она има у рукама један документ, својеручно Митјењкин, који математички доказује да је он убио Фјодора Павловича.
- АЉОША: То не може бити.
- ИВАН: Ја сам га читао.
- АЉОША: То не може бити. Није он убио оца.
- ИВАН: Па ко је убица, по вашем мишљењу?
- АЉОШ: Сам знаш ко је! Једно само знам, оца ниси убио ти...
- ИВАН: Па и ја сам знам да нисам, а ти бунцаш...
- АЉОША: Иване, ти си сам себи неколико пута говорио, да си убица ти. Окривљавао си себе и признавао себи да убица није нико други но ти. Мене је бог послао да ти кажем: ниси ти оцеубица!

Сцена 14.

Соба у којој су Алексеј Фјодорович и Иван Фјодорович.

АЉОША: Брате, ти мора да си страшно болестан! Гледаш ме, а као да не разумеш шта говорим.

ИВАН: Добро је што си дошао. А ја сам знао да се Смердјаков обесио.

АЉОША: А од кога си сазнао?

ИВАН *(Одсутно)*: Не знам. Али сам знао... Он ми је малочас говорио.

АЉОША: Ко он?

ИВАН: Стругнуо је. Од тебе се уплашио, голубе. Тебе Дмитрио анђелом назива.

АЉОША: Брате, седи. Ти си у бунилу.

ИВАН: Не, не, не !То није био сан! Он је био ту. Седео је... Ја сад, Аљоша, имам снове... но то нису снови, него јава. Ја се крећем, говорим и видим... а спавам. Али он је ту седео, на канабету.

АЉОША: Ко је био, Иване? О коме говориш?

ИВАН: Ђаво! Навадио се па ми долази. Двапут, трипут. Он је ђаво, а не сотона опрљених крила..

АЉОША: Он те је намучио.

ИВАН: Изазивао ме је... Ја бих врло волео кад би он заиста био он, а не ја.

АЉОША: Ниси ти он, ниси, Иване!

ИВАН: Он ми се смејао. Био је врло дрзак. О ти идеш на суд - лагао ме - да извршиш подвиг врлине, изјавићеш на суду да си убио оца, да је Смердјаков по твом упутству убио оца.

АЉОША: Брате, уздржи се! Ниси га ти убио. То није истина.

ИВАН: То он говори, он, а он то зна.

АЉОША: То ти говориш, а не он. И говориш у бунилу, мучећи себе.

- ИВАН: Не, он зна шта говори. Ти вели из гордости идеш и рећи ћеш: “Ја сам убица. Што се ужасавате, само се претварате. Али ја вас презирем.” И још ми, је рекао да ја у врлину не верујем и да сам само горд.
- АЉОША: Брате, умири се, престани!
- ИВАН: О, он уме да мучи, он је свиреп. Претио ми је да ми неће успети да Смердјакова окривим, јер се он обесио и да ми то на суду неће поверовати, нити ћу Митју ослободити.
- АЉОША: Брате...
- ИВАН: Што би тамо на суд ишао, још ме је мучио, кад твоја жртва ничему неће послужити. Па стога што ни сам не знаш зашто идеш. И додао је: “Друкчији су они орлови који лете над земљом”. И Смердјаков је то исто говорио. Њега треба убити!... Катарина Ивановна ме презире. Има већ месец дана како ја то видим... И ти ме, Аљоша, презиреш. Сад ћу те опет омрзнути! И оног изрода мрзим! Нећу да спашавам изрода! Нек иструне на робији... О сутра ћу отићи, стаћу пред њих, и плунућу им свима у очи!
- АЉОША *(Сам за себе, пошто је изнурен Иван клоњу на канабету)*: Бог ће победити!... Или ће ускрснути у светлости истине, или... пропасти у мржњи, светећи се себи и свима што је послужио ономе у шта не верује.

Сцена 15.

Опет је то канцеларија истражног судије, кога нема. Ту су Катарина Ивановна, Алексеј Фјодорович, Иван Фјодорович, Дмитриј Фјодорович, а потом и Аграфена Александровна Грушењка. Размештени седе, ишчекујући истражног судију.

КАТАРИНА: Јесте ли ви при чистој свести? *(То је питање упућено Ивану Фјодоровичу).*

ИВАН: Јесте, при свести сам... при подлој свести, при таквој као и ви сви и ове... њушке. Убили оца, а праве се да су се уплашили. Измотавају се један пред другима. Лажљивци! Сви желе смрт очеву. Један гад прождире другог гада... Да није оцеубиства сви би се разљутили и разишли бесни. Све вас знам.

АЉОША: Он је болестан, не верујте му! Не вређајте се на њега.

КАТАРИНА: Јадниче мој, у великој си ти патњи!

ИВАН: Умирите се! Нисам ја луд. Ја сам само убица!

АЉОША: Речи су ти неразумљиве, брате. Али, бојим се да ти је и у души тако... Сам знаш да сведока немаш.

ИВАН: То и јесте несрећа. Псето Смердјаков неће вам са оног света послати исказ... Сведока нема, осим можда једног.

АЉОША: Ко ти је тај сведок?

ИВАН: Има реп брате мој... Истина ђаво не постоји. Но на то не обраћајте пажњу, ја понекад нисам у праву... Реч сам му задао да нећу да ћутим.

КАТАРИНА: Ђути, праведниче... Ево вам документ. Писмо узмите и прочитајте. *(Показујући на Дмитрија).* То је писмо овог изрода. Он је убио оца... Ето ту пише, како ће убити оца... А овај *(Окрене се према Ивану),* овај је болестан, у врућици је... *(Падне у столицу и почне бесомучно ридати).*

АЉОША: Какво је то писмо? Кад сте га добили?

- КАТАРИНА: Добила сам га уочи самог злочина, а писао га је дан пре. Он ме је тада мрзео зато што је према мени учинио подао поступак и пошао за овом гадуром... а и зато што ми је био дужан три хиљаде. Када је њој пошао, ја сам већ знала да ме је изневерио и да хоће да ме остави. Кад сам му давала новац који је тражио, хтела сам да, му у лице кажем: ”Теби треба новац да ме са њом, том гадуром, изневериш“. И он је то осетио, разумео...
- МИТЈА (Скрушено): Истина је Катарина. У очи сам те гледао и разумео сам да ме понижаваш. Презирите, подлаца, презирите сви! Заслужио сам.
- АЉОША: А признање, где је признање?
- КАТАРИНА: Чујте само једну реченицу из писма, које ми је пијан, написао: “Убићу га, само ако оде Иван!”
- МИТЈА: Писмо је моје, моје је!... За много шта ми смо једно друго мрзели, Катарина, кунем се, теби се, Катарина кунем, и кад сам те мрзео, ја сам те волео. А ти мене ниси волела!
- АЉОША: Зашто сте раније скривали то писмо?
- КАТАРИНА: Лагала сам, све сам лагала против части и савести. Хтела сам да га спасем, баш зато што ме тако мрзео и презирао. Презирао ме је још од оног тренутка кад сам му се до земље поклонила због новца, који ми је позајмио да спашавам оца... А хтео, је са мном да се ожени само зато што сам добила наследство. Одувек сам у то сумњала, а сада знам!... О звер, је он! Покушавала сам да га победим својом љубављу, љубављу без краја. Чак сам и неверство његово хтела да отрпим. Али он ништа није разумео, није хтео... То, је изрод!
- АЉОША: Ја разумем колико је тешко, ја то осећам.
- КАТАРИНА (Окрене се према Ивану): А ти си себе измучио. Све је хтео да умањи братовљеву кривицу, признајући мени да ни он није волео оца. Можда је желео

његову смрт. Себе је упропастио сопственом савешћу. Говорио је са мном сваки дан, као са својим јединим пријатељем... Једном ми је рекао да верује да ако је убица Смердјаков, онда је и он крив, јер је Смердјаков знао да он не воли оца. Није могао поднети да је његов рођени брат - оцеубица. Себе је зато, у души, окривио...

МИТЈА: Катарина, издала си ме, али си издала и себе!

ГРУШЕЊКА (*Разјарена*): Митја, упропастила те твоја змија! Сад је показала ко је!

Сцена 16.

Соба у кући Катарине Ивановне. Она и Аљоша су у разговору. Седе на канабету или столицу.

КАТАРИНА: Ништа, ништа се за њега не бојте! Он ће пристати да бежи. А њу на робију неће пустити, па како онда да не бежи?... Али он се само вас боји. Ви треба да му то великодушно дозволите.

АЉОША: Зна он да ја нећу његовој одлуци противречити.

КАТАРИНА: Тамо прича о крсту који мора понети. О томе ми је и Иван Фјодоровић много говорио. У том тренутку он га је у исти мах и волео и мрзео... Стрепим да сам му и ја патњу створила.

АЉОША: Осећате ли се кривим пред њим?

КАТАРИНА *(Гледа Аљошу продорним погледом, а затим бризне у плач)*.

АЉОША: Мрзите ли га понекад?

КАТАРИНА: Сами пронађите одговоре на питања која мени упућујете. Ја се тим одговорима нећу противити... Позвала сам вас да ми обећате да ћете га наговорити да бежи. Или мислите да је то нечасно... да неће бити хришћански.

АЉОША: Ја ћу му све казати... Он вас зове данас к себи!

КАТАРИНА: Мене... зар, је могућно?

АЉОША: Могућно је и неопходно! Њему сте ви потребни, баш сада. Он, је болестан, као луд је и непрестано вас тражи.

КАТАРИНА: Ја сам свих ових дана предосећала да ћете ви са тим позивом доћи... Али то је немогућно!

АЉОША: Помислите да је он сад први пут у животу потресен тиме што вас је увредио. Рекао је да ће целог века бити несрећан, ако ви не дођете. Робијаш осуђен на двадесет година нада се срећи коју му само ваш

долазак може донети... Његове су руке чисте. На њима крви нема. Станите на праг његове ћелије, испратите га у мрак... Ви морате, ви морате то учинити.

КАТАРИНА: Морам... али... не могу. Он ће у мене гледати.... ја не могу.

АЉОША: Ваше се очи морају срести. Како ћете проживети цео век ако се сад не одлучите?

КАТАРИНА: Боље да патим целог живота.

АЉОША: Ви треба да дођете, треба да дођете!

КАТАРИНА: Али зашто данас, зашто одмах... Ја не могу оставити болесника. Иван то није заслужио.

АЉОША: На један тренутак можете, то је само тренутак... Ако не дођете он ће до ноћи пасти у врућицу. Ја вам не говорим неистину, сажалите се!

КАТАРИНА: Нада мном се ви сажалите...

АЉОША: Дакле, доћи ће те! Ја идем да му кажем да ћете одмах доћи.

КАТАРИНА: Не, нипошто не говорите! Доћи ћу, али му унапред не говорите. Доћи ћу, али можда нећу ући... Још не знам.

АЉОША *(Устаде да оде)*: Ја се надам.

КАТАРИНА: А ако се с неким сретнем?

АЉОША: Зато и треба одмах да идете, да се тамо ни с ким не сретнете. Никога тамо неће бити, истину вам кажем. Ми ћемо вас чекати! *(Аљоша изађе из собе)*.

Сцена 17.

Болница у којој лежи Митја Фјодорович. На ивици болничког кревета седи Аљоша.

АЉОША: Чуј, она ће доћи, али не знам кад. Можда данас, можда ових дана, не знам кад. Али ће доћи, доћи ће то је поуздано.

МИТЈА: Бојим се да те питам.

АЉОША: Казала је да неизоставно умирим твоју савест у погледу бекства. Ако до тог времена Иван не оздрави, онда ће она све преузети на себе.

МИТЈА: Ти си ми већ говорио о томе.

АЉОША: А ти брже Груши испричао.

МИТЈА: Па... Она данас пре подне неће доћи. Доћи ће тек вечерас. Само су јој се усне искривиле кад рекох да Катарина ради на припреми мога бекства. Она, као да, сад већ разуме да Катарина не воли мене, него Ивана.

АЉОША: Да ли је тако?

МИТЈА: Па скоро и да није тако... Чуј, наш брат Иван ће нас све превазићи. Он треба да живи, а не ми. Он ће оздравити.

АЉОША: Катарина стрепи за њега, али скоро и не сумња да ће он оздравити.

МИТЈА: Значи, да је уверена да ће он умрети... Само је од страха уверена да ће он оздравити.

АЉОША: Брат је јаке грађе. И ја се чврсто надам да ће оздравити.

МИТЈА: Да, оздравиће. Али Катарина је уверена да ће он умрети. Има она много мука... Аљоша, ја Грушу волим страшно!

АЉОША: Њу к теби тамо неће пустити.

МИТЈА: Морам ти ово рећи. Ако ме путем или тамо почну тући, ја се нећу дати. Убићу и мене ће стрељати.

- АЉОША: Чуј, брате, да си убио оца ја бих жалио што одбацујеш крст и што не испашташ. Но, ти си невин. Знај да те ја нећу никад осудити.
- МИТЈА: Али зато ћу ја себе осудити. Побећи ћу, то је и без тебе одлучено. Зар Митја Карамазов може да не побегне! Свој грех ћу окајавати док сам жив.
- АЉОША: Тако!
- МИТЈА: Волим те због истине коју кажеш и пољубићу те што ништа ниси затајио. (Устане из кревета и загрли Аљошу, љубећи га). Желим само да са Грушом умрем у свом завичају. То је мој неопозив план. Одобраваш ли!
- АЉОША: Одобравам.
- МИТЈА (Нагло се унервози): А хоће ли она заиста доћи, говори! Шта је казала? Како је казала?
- АЉОША: Казала је да ће доћи, али не знам хоће ли данас. Њој је тешко!
- МИТЈА: А како не би, како јој не било тешко! Аљоша, ја ћу од свега тога полудети. Груша ме једнако посматра. Схвата. Боже, Господе, смири ме: шта тражим ја? Катарину тражим. Знам ли шта тражим? Необузданост карамазовска, неваљала! Не, за патњу нисам ја способан! Подлац...
- АЉОША (На прагу се појави Катарина Ивановна): Ево, је! (Сусрет између Катарине Ивановне и Митје је потресан. Незадрживо се загрлише. Дуго су се ћутке гледали).
- МИТЈА (Муцајући): Јеси ли ми опростила. (Аљоши). Чујеш ли шта је питам?
- КАТАРИНА: Зато сам те и волела што си по срцу великодушан. И не треба ја да ти праштам, него ти мени. Свеједно, опростио или не, за цео век ћеш у мојој души као рана остати. А и ја у твојој ... Ти си бог мој, радост моја, ја те безумно волим... (Заплаче се).
- АЉОША (Стоји нем. Онда се скрушено прекрсти): Бог вас благословио.

- КАТАРИНА: Љубав је прошла, Митја, али ми је до бола мило оно што је прошло... И ти сад волиш другу и ја другог волим, али ћу тебе ипак вечно волети... И ти мене целог свог века воли.
- МИТЈА: Волећу те... Целог живота! Тако ће и бити, тако ће вечно бити.
- АЉОША *(Само за себе)*: Речи су им бесмислене и махните, можда чак и неистините. У овом тренутку они једно другом верују најискреније.
- МИТЈА: Катарина, верујеш ли да сам ја убица? Знам да сад не верујеш, али тада... кад си сведочила?... Зар си, зар си веровала?
- КАТАРИНА: Ни тада нисам веровала! Никад нисам веровала. Мрзела сам те, па сам саму себе уверила за онај тренутак. А кад сам звршила исказ одмах сам опет престала веровати... Ја сам заборавила да сам дошла себе да казним.
- МИТЈА: Тешко је теби...
- КАТАРИНА: Пустите ме, још ћу доћи, а сад ми је тешко... *(Крене ка излазу. У собу изненада уђе Грушењка. Катарина пребледе, застаде, не гледајући никог она прошапута)*. Опростите ми!
- ГРУШЕЊКА: Зле смо ја и ти. Обе смо зле. Зар ми неком да праштамо ја и ти? Ето, спаси њега, па ћу се целог живота за тебе богу молити.
- МИТЈА *(Грушењки)*: А да опростиш нећеш!
- КАТАРИНА: Будите мирна, спашћу ти га!
- МИТЈА *(Грушењки)*: И могла си да јој не опростиш, кад ти је она сама казала: "Опрости!"
- АЉОША: Митја, немој да је кориш, немаш права!
- ГРУШЕЊКА: Уста њена горда говорила су, а не срце! Ако те избави, све ћу јој опростити.

Катарина Ивановна изађе нагло, као што, је неопажено ушла.

МИТЈА: Аљоша, трчи за њом!... Не дај јој да тако оде.

АЉОША *(Потрчи за Катарином Ивановном. Митји):* Доћи
ћу ти довече!

27. јуни 2011.

ДРАМСКИ ТРИПТИХ МИЛИСАВА МИЛЕНКОВИЋА

Ова књига угледног прозаисте, песника и драмског писца Милисава Миленковића садржи занимљив триптих, сачињен од тематски, па и стилски различитих драмских дела. Реч је о драмама “Варошки маскенбал”, сатиричној фарси о нашим наравима, механизмима власти и односу према историји; затим о поетско - документаристичкој повести о знаменитој сликарки и поетеси, Милени Павловић - Барили, чија родна кућа у Пожаревцу представља данас место ходочашћа поклоника њене уметности и, најзад, о реалистички интонираној драмској интерпретацији мотива романа “Браћа Карамазови” Фјодора Михајловића Достојевског.

Све три драме уобличене су жанровски конзистентно, те Миленковића приказују као аутора који успева да нам предочи богату лепезу својих изражајних могућности. Сатиричар, хроничар, документарист, реалист и песник - тако се Милисав Миленковић легитимише у овој књизи, а текстови које она садржи представљају колико изазов за сценско тумачење, толико и штиво које можемо читати, препуштајући властитој имагинацији оживљавање ауторових слика и прилика.

Три стила, три епохе, три различите приче - где свака тражи својеврстан ауторски приступ и другачији дух, који ће означити њену специфичност - обележене су, ипак, једним, препознатљивим ауторским рукописом. Тај рукопис је читак, иако често метафоричан; препознатљиве слике и блиске асоцијације смењују се са стилизованим пасажима, прича о појединачним судбинама претапа се у типско, свевремено и свеобухватно.

Језик, дијалог, поетски, реалистичко-психолошки или фарсични, свеједно, претежан је код Миленковића у односу на сценску радњу - ипак, тај језик припада позоришту јер у себи носи драмски набој који ликовима омогућује сценску уверљивост.

“Миленин сан са лампом” је драма слојевите структуре, где се прожимају стварна и имагинарна, документаристичка и поетска, те психолошка и судбинска димензија једне стварности једног сна и једне стварне уметничке биографије.

Миленковић изводи на сцену чак и две аутентичне личности, два писца, два наша савременика, Павла Угринова и Милениног земљака, Пожаревљанина Слободана Стојановића. Теме које се тичу нашег савременог живота, егзистенције, власти, литературе, полако се претапају у причу о животу наше познате сликарке Милене Павловић-Барили, будући да је присутни писац Слободан Стојановић написао, како сам каже “романчић” о Милени, а затим и телевизијску драму.

Кроз дијалог двојице наших познатих савременика - Миленковићевих драмских протагониста - почиње, дакле, да се расплиће прича о сликарки, њеном животу, уметности, успесима и животним поразима. Поред Милениног оца, мајке, мужа, ту је и лик глумице, која се из своје “реалне” позиције трансформише у Милену, па поново у свој “реални” лик, где на савременој временској равни комуницира са “аутентичним” Слободаном Стојановићем, да би и пре и после тога, као Милену, пролазила кроз карактеристичне фазе сликаркиног живота.

То, ефектно, просторно-временско преплитање, сасвим у духу постмодерне, то повезивање “стварног” и имагинарног, “личности” и ликова, ти вишедимензионални токови употпуњени су и употребом видеобима, на који се пројектују разгледнице старог Пожаревца, а затим и Миленине слике - чиме се заокружује атмосфера сложене, мултидимензионалне и мултимедијалне структуре Миленковићеве драме.

Вешто преплитање различитих времена и простора, тема и поступака, документарног и литерарног садржаја, прозе и поезије, живота и уметности - чини ово Миленковићево остварење, не само пластичном и живописном биографском причом о једној сензибилној уметници, већ и делом које завређује посебну пажњу, како својом неконвенционалном структуром, тако и уверљивим поетским набојем, који кулминира завршном епизодом са Милениним сновидним стиховима, које уметница сама изговара.

Песник, историчар, археолог и летописац удварају се градоначелнику на почетку сатиричне фарсе “Варошки маскенбал”. Профилисани ликови различитих типова интелектуалаца имају једну заједничку особину - реч је о добро нам познатим политичким “прелетачима” и улицицама, који се боре за позицију код нове власти, изругујући се ономе што су до јуче и сами били. Које треба подићи споменик у провинцијском градићу? Следи лицитирање историјских личности и, после мало ироничног поигравања са историјом, пада предлог да се споменик зове “Нико и Ништа”, јер у њему ће тако свако моћи себе да препозна и са њим се поистовети. После ове ефектне, циничне досетке, драмска радња - коју овде, дакако, нећемо препричавати и која се даље одвија у имагинарном, али сасвим препознатљивом амбијенту - одсликава безочност и лицемерје света у којем живимо данас и овде. Тај наоко имагинарни амбијент представља координатни систем нашег живота, што га стварамо ми сами - и он, са свом својом гротескношћу и бесмислом, наша је слика и прилика.

Отворени цинизам и притворност, оквири су у којима се одвија симболичка прича о нама самима, о слуганској интелигенцији и властодршцима - грамзивим, бескрупулозним демагозима, о букачима што иницирају и предводе агресију гомиле чија се оштрица окреће и преусмерава као вртешка на ветру. “Народ никада није био битан фактор у историји” - каже Миленковићев Историчар. “Све је у нашим рукама - каже Летописац Градоначелнику - неће нам зафалити ни народна воља, ни милост божја”. - „Па ми уз помоћ те две лажи и владамо” - узвраћа Градоначелник. И тако даље.

Тај Миленковићев и наш Градоначелник и његови интелектуалци са страшћу и озбиљношћу разматрају најбаналније теме, тривијална општа места, тако да се ауторова иронија каткад додирује и са оном формом што се некада звала “драмом апсурда”. У сваком случају, тако добијамо упечатљив поспрдни ефекат, ситуацију која своје разрешење налази као безнадни цинизам, што произилази из увелико пољуљане слике света. И после низа перипетија, после најезде крпеља, као гротескне алегорије пропасти,

драма се завршава урнебесним маскенбалом, са костимираним ликовима из наше историје, где се пародирају “светле традиције” српске прошлости, где се писац обрачунава са наличјем механизма власти и придружује се оним токовима српске драматургије који се баве демитологизовањем оних квазиисторијских представа што су служиле и служе као опијум или колективни алиби за промашене историјске прилике.

И, најзад, “Руска љубав”, по мотивима великог романа “Браћа Карамазови”, Фјодора Михајловича Достојевског, затвара овај шаролики триптих нашег аутора. За драматурга, ма колико искусног и обученог, није нимало лак посао ухватити се укоштац са сложеним, дубоким и разубјеним штивом, какво је овај класични роман светске литературе. Милисав Миленковић је храбро пришао томе послу, очито спреман на ризик што га такав подухват подразумева. Миленковић је радикално сажимао радњу (другачије се и не може), трудећи се да очува битне мотиве, ситуације и неопходне ликове, користећи оне елементе дела које је могао да преточи у драмске ситуације, а проза Достојевског богата је таквим могућностима. Избегавајући, колико је могао, баласт прозне нарације, наш аутор је такве ситуације проналазио и уграђивао у драмску структуру, што ју је градио, трудећи се да не изневери дух, стил и смисао романа. Сложено ткиво романа, његове психолошке, филозофске и емоционалне токове, Миленковић, дакле, настоји да смести у “Прокрустову постељу” драмске форме, а да сачува, притом, што више садржине, значењских нијанси и атмосфере овог великог дела.

У први план Миленковић извлачи љубавну причу Димитрија и Грушењке, пуну страсти и патње, која носи унутарњу драматику и емоционални набој, што компензује, колико је то могуће, недостатак аутентичне драмске радње. Као противтежу разарајућој, слепој страсти, наш аутор користи лик Аљоше Карамазова као парадигму принципа благородног, чистог разумевања и праштања. Лик Аљоше Карамазова се, као црвена нит, провлачи кроз токове и заплете радње, повезујући њене сегменте - будући да је радња

романа морала бити декомпонована, као би се могла редуковати, прекомпоновати и приближити драмској форми. Аљоша Карамазов јавља се, такође, и као нека врста подлоге на којој се пластичније оцртавају други - дијаметрално супротни - ликови, и ако нека врста катализатора драмских процеса.

И тако, када саберемо све утиске, можемо рећи да је ова Миленковићева књига плод значајног стваралачког напора и амбиције да се проговори о суштинским темама прошлости и садашњости, које ће заувек остати отворене и представљати изазов како за ствараоца, тако и за нас, којима се уметник обраћа помажући нам да се снађемо у лавиринтима времена и света.

У Београду, 6. априла 2013.

Миладин Шеварлић

Садржај

Миленин сан са лампом	5
Варошки маскенбал	47
Руска љубав	93
<i>Драмски триптих Милисава Миленковића</i>	150

Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-2

МИЛЕНКОВИЋ, Милисав, 1939-

Миленин сан са лампом / Милисав

Миленковић. - Мало Црниће :

Браничевско-стишка књижевна заједница

Удружења књижевника Србије : Библиотека

"Србољуб Митић", 2013 (Петровац на Млави :

Стојадиновић). - 156 стр. ; 21 см. -

(#Едиција #Стишки књижевни круг ; #књ.

#22)

Тираж 200. - Стр. 150-154: Драмски триптих

Милисав Миленковића / Миладин Шеварлић. -

Садржај: Миленин сан са лампом ; Варошки

маскенбал ; Руска љубав.

ISBN 978-86-87003-26-2 (БСМ)

COBISS.SR-ID 200321036

